

NÄKÖKULMIA MARKKINALÄHTÖISYYTEEN TEKNILLISESSÄ YLIOPISTOSSA

Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden laitos
Pro Gradu - tutkielma
Aikuiskasvatus
Joulukuu 2005
Anni-Maria Koistinen

KOISTINEN, ANNI-MARIA: Näkökulmia markkinalähtöisyyteen teknillisessä yliopistossa
Pro gradu –tutkielma, 83 s., 2 liites.

Aikuiskasvatus

Joulukuu 2005

Tutkimuksessa tarkastellaan eri näkökulmista markkinalähtöisyyden ilmenemistä ja vaikutuksia teknillisessä yliopistossa. Suomessa harjoitettuun koulutuspolitiikkaan vaikuttavat ylikansalliset organisaatiot ja globaalit suuntaukset, kuten uusliberalismi. Nykyistä yliopistojärjestelmää on arvosteltu ja sille asetetaan uusia vaatimuksia. Yliopistojen odotetaan toimivan markkinalähtöisesti, liikemaaailman ideologian periaatteita noudattaen ja lisäävän koulutuksessa ja tutkimuksessa yhteiskunnallista vaikuttavuutta, kansainvälistä kilpailukykyä, yhteistyötä työelämän kanssa, tehokkuutta, tuloksellisuutta ja laatua. Tutkimuksessa selvitettiin, miten markkinatyypiset muutokset näkyvät teknillisen yliopiston toiminnassa ja diskurssissa sekä henkilöstön työtehtävissä. Lisäksi arvioitiin yksityisen teknillisen yliopiston perustamisedellytyksiä Suomessa.

Tutkimus suoritettiin haastattelemalla Lappeenrannan teknillisen yliopiston professoreita ja hallintotehtävissä sekä koulutuksen kehittämistehtävissä työskenteleviä henkilöitä. Teemahaastatteluna toteutetut haastattelut tehtiin huhtikuun ja marraskuun välisenä aikana vuonna 2004 ja niihin osallistui 14 henkilöä. Tutkimusmenetelmänä oli aineiston laadullinen analyysi. Tutkimustulosten mukaan monien muutosten yliopistossa, kuten kiristyneen rahoitustilanteen, tehokkuusvaatimusten, tulosvastuullisuuden tutkintoperustaisessa rahoitusjärjestelmässä, laadun mittaamisen, kilpailuttamisen ja lisääntyneen raportoinnin koettiin toimivan epätarkoituksenmukaisesti ja epäoikeudenmukaisesti sekä ilman selkeitä pelisääntöjä. Vaikka uudistusten merkitys ja tarpeellisuus osittain hyväksyttiin, nähtiin useiden käytäntöjen uudelleenarviointi välttämättömäksi. Ulkopuolisen rahoituksen ja työelämälle tehtyjen projektien lisääntymisestä ei uskottu olevan haittaa, jos pysytään kohtuudessa ja yliopisto pitää kiinni omasta linjastaan ja itsenäisyydestään. Yritysmailman ja yliopistojen välille tehtiin jyrkkä ero ja kvartaalitalouden oppien ei nähty sopivan yliopistoon missään tilanteessa. Yksityisen teknillisen yliopiston perustamiseen Suomessa suhtauduttiin sekä epäilevästi että myönteisesti. Yliopistojärjestelmässä täytyisi kuitenkin tapahtua muutos ennenkuin hankkeeseen oltaisiin valmiita.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, ettei markkinaperustaisten käytäntöjen lisääntyminen yliopistoissa ole ongelmattonta. Uudistukset sisälsivät paljon epäkohtia ja ne vähentävät yliopiston henkilökunnan työmotivaatiota. Kun markkinalähtöisiä periaatteita sovelletaan yliopistoon ja tarkoituksena on aikaansaada toimivia muutoksia, näyttää tämä tutkimuksen mukaan edellyttävän uudistusten tarkoituksenmukaisuuden kriittistä arvioimista pitkällä tähtäimellä, yliopiston henkilökunnan osallistumista suunnitteluun ja yliopiston omalaatuisuuden merkityksen korostamista kaikissa muutoksissa.

Avainsanat: Koulutusmarkkinat, teknillinen yliopisto, markkinalähtöisyys, koulutuksen tuloksellisuus, yksityistäminen

1 JOHDANTO	4
2 KOULUTUSPOLITIIKAN GLOBAALIT SUUNTAUKSET	5
2.1 Ylikansallisten organisaatioiden vaikutus kansalliseen koulutuspolitiikkaan	5
2.2 Uusliberalismi	6
2.3 Tiedepolitiikka kilpailukyvyn parantamisen välineenä	7
2.4 Talouselämän kasvavat odotukset koulutukselta	8
3 MARKKINALÄHTÖISYYS KOULUTUKSESSA	10
3.1 Massayliopistojen kaupallistuminen	11
3.2 Markkinaohjauksen keinoja	12
3.3 Koulutuksen kysyntä, tarjonta ja ohjaus koulutusmarkkinoilla	13
3.4 Puolittaismarkkinat koulutuksessa	15
3.5 Voimistuva yksityinen sektori ja korkeakoulutuksen yksityistäminen	16
3.6 Markkinalähtöisyyden retoriikka ja diskurssin muutos koulutuksessa	18
4 YLIOPISTOJEN MONINAISTUNEET TEHTÄVÄT	20
4.1 Taloudellista tutkimusta	21
4.2 Taistelu rahoituksesta	22
4.3 Tuloksellisen koulutuksen määreet	23
4.4 Vaatimuksena tulosvastuullisuus	24
4.5 Teknillinen korkeakoulutus	27
5 TUTKIMUSONGELMAT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	28
5.1 Tutkimusongelmat	28
5.2 Tutkimusaineisto	29
5.2.1 Teemahaastattelu	30
5.2.2 Tutkimushaastattelun rakentaminen	30
5.3 Kvalitatiivinen tutkimus ja aineiston analyysi	31
6 TUTKIMUSTULOKSET	33
6.1 Tieteellinen tutkimus ja yliopiston tehtävä	33
6.1.1 Perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen merkitys	33
6.1.2 Ulkopuolinen rahoitus ja yliopiston perustehtävä	35
6.1.3 Julkinen vai salattu tutkimus?	37
6.1.4 Pohdintaa	38
6.2 Yliopiston toiminnan keskeisiä tavoitteita	39
6.2.1 Laatu ja laadun arviointi teknillisessä koulutuksessa	40
6.2.2 Laadun suhde tehokkuuteen	43
6.2.3 Tulosvastuullisuuden vaikutukset	46
6.2.4 Pohdintaa	47
6.3 Teknillisen yliopiston suhteet työelämään	48
6.3.1 Yhteistyön rikkaus ja ongelmat	49
6.3.2 Työelämän tarpeet ja yleissivistävä opetus	51
6.3.3 Pohdintaa	53
6.4 Kilpailu	53
6.4.1 Puuttuvat pelisäännöt	55
6.4.2 Pohdintaa	56

6.5 Liikemaailman ideologian retorinen vaikutus yliopistossa.....	57
6.5.1 Periaatteellisia ristiriitoja	58
6.5.2 Pohdintaa	59
6.6 Tulevaisuus	60
6.6.1 Lisääntynyt raportointi	60
6.6.2 Lähivuosien näkymät.....	62
6.6.3 Pohdintaa	65
6.7 Yksityinen teknillinen yliopisto Suomeen?	65
6.7.1 Näkemyksiä yksityisestä yliopistosta	66
6.7.2 Pohdintaa	69
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	70
7.1 Tutkimuksen luotettavuus ja aikaisempia tutkimustuloksia	70
7.2 Yliopistot ja yhteiskunnan kasvavat odotukset	73
LÄHDELUETTELO	78

1 JOHDANTO

Nykyiset koulutuspolitiikkaankin vaikuttavat trendit ovat pukeneet ideologiansa niin positiivisiksi ja moderneiksi ilmauksiksi, että niitä on alettu pitää itsestäänselvinä ja tavoiteltavina asioina koulutuksessa. Tunnusomaista tässä kehityksessä on se, että useat tällaisten ajatussuuntien (yksityistäminen, kilpailu, vapaus, yksilöllisyys, tehokkuus, joustavuus, menestyminen, markkinalähtöisyys jne.) viestittämä kuva ihmisestä, hänen tavoitteistaan ja yhteiskunnasta on varsin vaativa ja yksilökeskeinen. Ne kertovat selviytyjien yhteiskunnasta, jossa on oikeutettua toimia omaa etua voimakkaasti ajaen. Tällainen ajatusmaailma koulutuksen kehittämisen lähtökohtana on hyvin erilainen tai jopa päinvastainen verrattuna aikaisempien vuosikymmenien koulutuspolitiikkaa ohjaaviin arvoihin, kuten tasa-arvoon, sivistykseen ja koulutuspalvelujen universaalisuuteen.

Suomessa harjoitettavaan korkeakoulupolitiikkaan vaikuttavat EU:n ja koko maailman koulutuspoliittiset suuntaukset ja ideologiat. Koulutuksen oikealla suunnittelulla halutaan vastata lukuisiin kansainvälisiin ja yhteiskunnallisiin haasteisiin, joiden ratkaisemisessa yliopistojen nähdään olevan avainasemassa. Varsinkin taloudelliset tekijät tuntuvat korostuvan koulutuspolitiikkaa ohjaavana tekijänä ja yliopistoilta odotetaan tärkeää roolia Suomen talouden kohentamisessa ja kansainvälisen kilpailukyvyn parantamisessa.

Yliopistojen odotetaan ratkaisevan myös omat taloudelliset ongelmansa ankarilla säästötoimenpiteillä ja tehokkuudella. Samalla niiltä vaaditaan tulosvastuullisuutta ja koulutuksen laadun jatkuvaa parantamista. Näihin vaatimuksiin on nähty vastaukseksi markkinaperusteisten toimien soveltaminen yliopistoihin. Ulkopuolisen rahoituksen haaliminen, toiminnan kehittämiseen tähtäävien strategioiden luominen ja toiminnan arvioiminen, koulutuksen laadun mittaaminen, laadusta palkitseminen ja kilpailuun kannustaminen ovat esimerkkejä liikemaailmasta lainatuista käytännöistä yliopistoissa. Lisäksi yliopistojen tulisi toimia tiiviissä yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa toiminnan vaikuttavuuden, taloudellisuuden ja tuottavuuden lisäämiseksi.

Tutkimuksessani tarkastelen liikemaailman ideologian vaikutusta ja markkinalähtöisyyttä teknillisessä yliopistossa tieteellisen tutkimuksen, koulutuksen ja yhteiskunnan näkökulmasta. Tieteellistä tutkimusta arvioin perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen, ulkopuolisen rahoituksen ja yliopiston tehtävän kannalta. Yliopistokoulutusta ja koko yliopiston toimintaa

tutkin laadun, tehokkuuden ja tulosvastuullisuuden näkökulmasta. Tarkastelen myös teknillisen yliopiston ja elinkeinoelämän välistä tiivistä vuorovaikutusta ja työelämän vaatimuksiin vastaamisen ongelmia. Lisäksi pohdin markkinalähtöisyyden retorisia vaikutuksia yliopistoissa sekä lisääntyntä kilpailua. Lopuksi arvioin teknillisen yliopistokoulutuksen tulevaisuutta ja kokoon näkemyksiä siitä, millaiset olisivat mahdollisuudet täysin markkinaperusteisen yksityisen yliopiston rakentamiseen Suomessa.

2 KOULUTUSPOLITIIKAN GLOBAALIT SUUNTAUKSET

2.1 Ylikansallisten organisaatioiden vaikutus kansalliseen koulutuspolitiikkaan

Viimeisen kymmenen vuoden aikana koulutuksen sosiaalinen ja taloudellinen funktio ovat lähentyneet koulutusta uudistettaessa. Kansainväliset ja globaalit ongelmat, maailman talouden nopea muutosvauhti, lisääntynyt informaatiotulva ja elämän ennakoimattomuus lisäävät kansalaisten vaatimuksia. Yhteiskunnassa pärjääminen edellyttää sopeutumiskykyä, muutosherkkyyttä ja oppimaan oppimista, joihin koulujärjestelmän tulisi antaa valmiudet samalla kun sen oletetaan toimivan tehokkaasti, joustavasti ja taloudellisesti. (Raivola 2000, 168-169.)

Korkeakoulupolitiikan luonteeseen vaikuttavat erilaiset intressit, ideologiat ja informaatiot sekä niiden tulkinnat, jolloin poliittiset päätökset muovautuvat näiden tahojen keskustelukentällä käytyjen neuvottelujen pohjalta. Joissakin tilanteissa koulutuspolitiikka voidaan nähdä voimakkaasti ulkoisiin paineisiin reagoivaksi toiminnaksi tai pitkälti tulevaisuuteen suuntautuvaksi politiikaksi. (Lampinen 2003, 16.) Siihen ilmapiiriin, jossa kansalliset koulutuspolitiikkaa koskevat päätökset tehdään vaikuttavat kansainväliset virtaukset sekä taloudellinen ja kulttuurinen globalisaatio. Johtavia talous- ja yhteiskuntapolitiikkaan vaikuttavia ja sitä homogenisoivia organisaatioita ovat WTO, IMF, OECD sekä talous- ja yhteiskuntatieteellinen tiedeyhteisö, jossa menestyminen vaatii ”valtavirrassa kulkemista, diskurssissa ja paradigmassa pysymistä ja yhteisiin muotiauktoriteetteihin nojaamista.” Ylikansallisten organisaatioiden johtavilla asiantuntijoilla on paljon valtaa globaalissa ja yhteiskunnallisessa ajattelussa. (Mäkinen & Poropudas 2001, 11-12.) Myös suuryritykset vaikuttavat yhteiskunnan arvojärjestelmiin ja taloudelliseen toimintaan sekä kulttuuriin maailman taloudessa. Suurimmat yritykset eivät enää tarvitse

siunausta toimilleen valtiolta, vaan valtioista on tullut pikemminkin yhtiöiden toiminnasta riippuvaisia agentteja. (Raivola 2000, 174.)

Kansallisvaltiot ovat yhä tiiviimmin sitoutuneet ylikansallisiin järjestöihin ja sopimuksiin sekä luovuttaneet päätäntävaltaa vaikutusvaltaisille organisaatioille kuten EU:lle. Globaalissa markkinataloudessa, jossa pääomien ja tuotantojen siirtely maasta toiseen on yhä nopeampaa, ovat hallitukset yhä voimattomampia säätelemään koulutuspolitiikkaansa. Ylikansalliset standardoidut normit ohjailevat koulutuspolitiikan tavoitteita samalla kun koulutuksesta on tullut yksilöllistettyä ja kansallisilta perusteiltaan irrottautunutta kulutustavaraa, jota kaupataan internetin ja tv:n välityksellä globaaleilla koulutusmarkkinoilla. Valtioiden kontrollin vähentyminen koulutuksessa vaikeuttaa kansallisen kulttuurin siirtämistä ja kansan kontrolloimista koulutuksen avulla. (Raivola 2000, 174; Rinne 2002, 96-97.)

GATS-sopimuksella (General Agreement on Trade in Services) pyritään avaamaan kansallisia rajoja koulutussektorilla ja vaikuttamaan koulutuspolitiikkaan. Palvelujen kaupan vapauttamista ajava sopimus näkee koulutuksen kaupalliseksi hyödykkeeksi, jossa pyörii miljoonien dollarien rahat kun korkeakoulutuksen ja kansainvälisten yliopistojen tarve maailmanlaajuisesti ovat kasvaneet. Julkisen sektorin tarjoaman koulutuksen ei nähdä pystyvän vastaamaan kasvavaan kysyntään. Korkeakoulutuksen vapauttamisen kansainväliselle kaupalle uskotaan myös olevan väline taloudellisten, poliittisten, kulttuuristen ja koulutuksellisten liittoutumien syntymisen edistämisessä sekä koulutuksen laadun ja tehokkuuden parantamisessa. (Knight 2003, 2,8,10.) Tällä hetkellä kansallisvaltioilla on edelleen keskeisin valta korkeakoulupoliittisessa päätöksenteossa, sillä koulutuksen normit ja budjetit sekä päätökset koulutuksen laadusta ja määristä ratkaistaan kansallisella tasolla (Lampinen 2003, 15).

2.2 Uusliberalismi

Merkittävin globaali talouspoliittinen virtaus on uusliberalismi, joka tunnetaan verotuksen, sosiaaliturvan ja julkisten palvelujen lisäämisen vastustajana. Laajemmin myös ammattiyhdistysliikkeen, työvoimaa suojelevan lainsäädännön ja ympäristön hoidon laiminlyömisestä voidaan syyttää uusliberalistista ajattelutapaa, joka ymmärtää nämä vapaata markkinataloutta häiritseväksi ja vääristäviksi tekijöiksi. (Mäkinen & Poropudas 2001, 12.)

Uusliberalistisen ideologian puolestataistelijoita 1980-luvulla olivat uusliberalistiset poliitikot Margaret Thatcher ja Ronald Reagan. Heidän tavoitteenaan oli yksityisten yritysten ja markkinoiden etujen ajaminen ja valtion roolin ja julkisen sektorin aseman kaventaminen sosiaalipalvelujen tuottamisessa. Hyvinvointipalvelujen nähtiin syövän niin suuret määrät valtion resursseja, että oli tehokkaampaa ja taloudellisempaa tuottaa ne yksityisten tahojen avulla. Valtion omaisuutta myytiin ja julkisen sektorin työpaikkoja lakkautettiin. Arvojen muutos oli globaalisti käänteentekevä markkinakeskeisyyden vakiintuessa osaksi talouspoliittista ajattelua. (Julkunen 2001, 48-50.)

Julkisen sektorin kiristynyt rahoitus on lisännyt viranomaisten vastuuta käytettävissä olevien varojen suuntaamisesta tuottavasti ja investoimisesta tehokkaammin. Markkinavetoiseen koulutukseen kuuluvat päätöksenteon hajauttaminen, vapaa kilpailu, laajat valinnanmahdollisuudet, laitosten autonomia, toimintaidean (mission) määrittely ja vahva johtajuus sekä odotukset tuotteen selkeästä hyödynnettävyydestä. Uusliberalistiseen tai konservatiiviseen politiikkaan kuuluu myös siirtyminen jälkikäteiskontrolliin ja tulosohtaukseen valtiovallan vähentäessä ja markkinoiden voimistaessa rooliaan julkisten palvelujen tarjoajana. Uusliberalistit uskovat koulutuksen olevan tehokkainta silloin, kun asiakkaat valitsevat itse koulutuspalvelunsa koulutusmarkkinoilla. He pitävät nykyistä koulutusinstituutiota epäonnistuneena sen byrokratisoitumisen ja lisääntyneen valtakilpailun vuoksi. Koulumaailmassa uusliberalismin korostama yksilön vapauden lisääminen merkitsee sellaista koulujärjestelmää, jossa yksilöt itse valitsevat koulunsa ja oppiaineensa itseään toteuttaen. Koulutus nähdään yksilöllisenä sijoituksena Minä Oy:n tulevaisuuteen. Tavoitteena on synnyttää markkinat, joissa yhdistetään aito kysyntä ja tarjonta kuluttajien eli todellisten käyttäjien vaikuttaessa valinnoillaan koulutuksen tarjontaan samalla asettaen koulutuksen hinnat kohdilleen. (Mäkinen & Poropudas 2001, 12; Raivola 2000, 192-193.)

2.3 Tiedepolitiikka kilpailukyvyn parantamisen välineenä

Koulutuspolitiikalla tuetaan nykyisin kansallista teollisuus- ja teknologiapolitiikkaa. Koulutus ei ole enää itsenäinen ja suljettu systeemi, vaan se on kietoutunut teknologiaan, työhön ja sosiaalipolitiikkaan. Koulutuslaitokset ovat muuttuneet pätevän työvoiman kouluttajista oppimiskeskuksiksi, joiden odotetaan siirtävän ja tuottavan innovaatioita yhteiskuntaan. (Raivola, Kekkonen, Tulkki & Lyytinen 2001, 59-61.) Suomen kilpailukyvyn parantamiseksi

kansainvälisessä taloudessa on yliopistojen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisen nähty olevan merkittävässä asemassa. Yliopistoista halutaan luoda kansainvälisesti kilpailukykyisiä huippuosaamisen keskuksia rakentamalla huipputason osaamiskeskittymiä tärkeimmille yliopiston ydin-osaamisalueille. Tähän pyritään suuntaamalla yhä suurempi osa yliopistojen perus- ja lisäresursseista jaettavaksi kilpailullisin perustein yliopistojen huippuosaamisen, kansainvälistymisen, uudistumisen ja erikoistumisen tukemiseksi sekä laadun parantamiseksi. (Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi 2004, 29-30.)

Esteeksi kehitykselle nähdään Suomen jäykkä korkeakoulujärjestelmä ja taloudellisen itsehallinnon puute. Myös opiskeluaikojen pituutta, opetuksen sisältöä ja laatua arvostellaan ankarasti suomalaisten yliopistojen opetusansioiden ollessa kaukana maailman huipputasosta. Muita suomalaisen yliopiston ongelmia ovat kansainväliseen tasoon nähden vähäiset ulkomaalaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden määrät sekä se, etteivät suomalaiset yliopistot ole kansainvälisestä maineestaan huolimatta kovinkaan tunnettuja maailmalla. (Michelsen 2005, 14, 29-30.) Yliopistojen taloudellisen autonomian uskotaan kannustavan kotimaisien ja kansainvälisten koulutuspalvelujen kehittämistä sekä edistävän koulutus- ja tutkimuspalvelujen vientiä ja kansainvälistä verkostoitumista. Muita toimenpide-ehdotuksia korkeakoulupolitiikassa ovat olleet hallinnon koulutuksen ja ammattimaisen johtohenkilöstön rekrytoimisen lisääminen sekä koulutuksen maksullisuuden ja kansainvälisesti räätälöityjen koulutusohjelmien tuottamisen mahdollistaminen. (Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi 2004, 31-34.)

2.4 Talouselämän kasvavat odotukset koulutukselta

Mäkinen & Poropudas (2001, 17) arvioivat, että Suomessa irtauduttiin 1980-luvulla UNESCOlaisesta yhteiskunnalliseen tasa-arvoon ja demokraattiseen hyvinvointiyhteiskuntaan pyrkivästä koulutuspolitiikasta ja siirryttiin OECDlaiseen talouden ja koulutuksen yhteyttä painottavaan politiikkaan. OECD on taloudellista yhteistyötä ja talouskehitystä ajava järjestö, jonka koulutuspoliittisten linjauksien takana ovat työelämän muuttuneet tarpeet. Koulutusjärjestelmä ja työelämän muutokset tulee organisoida siten, että ne yhdessä tukevat koulutusta ja oppimista. Koulutuksen ja työelämän suhteita halutaan tiivistää ja koulutuksellisten päämäärien suunnitteluun tulisi myös työantajapuolen osallistua. (Laukkanen 2000, 101.) IMF:n, EU:n ja keskuspankkien tukemana talouselämä ja työnantajat

ovat toisaalta valtion taloudellisen roolin vähentämisen kannalla, mutta samalla vaativat oikeanlaista koulutettua työvoimaa tarpeisiinsa. Liian teoreettinen tieto pidentää opiskeluaikoja sen sijaan, että opiskelijoista valmistettaisiin nopeasti valmiita työntekijöitä yrityksille. (Mäkinen & Poropudas 2001, 14-15.)

Raivola (2003, 67) arvioi artikkelissaan ”Vieläkö yliopistoa tarvitaan” sitä, miten kansainväliset ja yhteiskunnalliset muutokset ovat vaikuttaneet yliopistoon. Kansainvälisellä tasolla on syntymässä aidot koulutusmarkkinat, joihin kuuluvat uusmanagerialismi ja akateeminen kapitalismi. Uusia koulutuksen tarjoajia ilmestyy markkinoille jatkuvasti. Samalla koulutus on muuttunut talouden käskyläiseksi, jolloin yliopistolta kaivataan teknistä ja erikoistunutta tietoa taloudellisen edistyksen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tuottamiselle. Rinteen (1998, 35) mukaan yliopistojen massoituminen ja koulumaistuminen ovat kulkeneet käsi kädessä niiden markkinoille avautumisen kanssa. Tämä on edellyttänyt yliopistoilta tuotteidensa markkinakysynnän ja käyttöarvon tavoittelua, jotta menestyminen yhä kireämmässä kilpailussa olisi mahdollista. Tuloksellisuuden ja jopa laadun kriteereiksi ovat nousseet lyhyet valmistumisajat ja hyvä työllistyminen yliopisto-opintojen jälkeen.

Koulutus nähdään tärkeäksi yhteiskunnan taloudelliseksi voimavaraksi maailmanlaajuisilla kiristyvillä työmarkkinoilla ja talouspolitiikassa, jolloin elinkeinoelämän ja yliopiston väliset suhteet ovat muuttuneet. Yritykset odottavat yliopistoilta joustavaa ja nopeasti reagoivaa yhteistyötä ja opiskelijoilta it-lukutaitoa, innovatiivisuutta, kansainvälisyyttä, kielitaitoa ja laatutietoisuutta. Korkeakoulut puolestaan odottavat elinkeinoelämältä tutkimusrahoitusta, yhteisiä projekteja ja asiantuntijoiden konsultointia koulutuksessa. (Raivola 2003, 68.) Kun koulutuspolitiikassa on viimeisen kymmenen vuoden aikana korostettu työelämän ja koulutuksen lähentämistä suunnaten koulutusta työnantajien tarpeiden ja odotusten mukaiseksi, on seurauksena ollut koulutuksen kapea-alaistaminen, ammattitutkintojen perustaminen aikuiskoulutukseen ja oppisopimuskoulutuksen lisääminen. Koulutusaloja kaventamalla sen hetkisiä organisaatioiden työtehtäviä vastaavaksi saatiin työelämään lähes täsmäkoulutettuja ihmisiä. Tällaista linjan muutosta voisi kutsua melkein tulonsiirroksi veronmaksajilta yrityksille. (Mäkinen & Poropudas 2001, 29-30.)

Toteutettu politiikka on varsin lyhytnäköistä ja epätaloudellista. Työtehtävät ja vaatimukset työelämässä muuttuvat sitä mukaa, kun uusia yrityksiä syntyy ja kaatuu tai niiden toimenkuvat muuttuvat uuden teknologian tai tuotantomenetelmien seurauksena, jolloin

täsmäkoulutuksen saaneiden työntekijöiden on työttömyyden uhatessa vaikeampi löytää uutta työpaikkaa. Tällaisen ”elinikäisen oppimisen malli” on tuskin toivottava kansantalouden kannalta. Yhteiskunnan voimavarojen kannalta olisi tuottavampaa kouluttaa työvoimaa ammatin perusteiden hallintaan ja laaja-alaisemmin useamman yrityksen käyttöön kuin jonkin tietyn firman palvelukseen ja jättää tarkempi työtehtäviin perehdyttäminen työnantajan vastuulle. Eikö olisi työnantajienkin edun mukaista, että tuoreet työhön otetut maisterit osaisivat ajatella ja toimia itsenäisesti sekä olisivat omaksuneet laajat yleissivistävät perustiedot ja taidot, joita voi soveltaa yli ammattirajojen? Voidaankin pohtia, miksi juuri yliopiston tehtävä olisi epävarmuuden ja riskien maailmassa olla hätäisesti luomassa uusia akateemisia uria työelämää mukaillen. Voidaanko pitemmällä tähtäimellä nähdä yliopistoinstituution päätehtäväksi työelämän palveleminen, jolloin yliopistoa voidaan kuvata akateemiseksi ammattikoululaitokseksi? Eivätkö ammattikorkeakoulut ja ammatilliset koulut voisi huolehtia työelämän välittömien tarpeiden tyydyttämisestä, jolloin yliopisto saisi keskittyä ainoana akateemisen sivistyksen opinahjona näkijän ja ajattelijan asemaan yhteiskunnassa. (Mäkinen & Poropudas 2001, 31; Rinne 1998, 35-36.)

3 MARKKINALÄHTÖISYYS KOULUTUKSESSA

Markkinatyypisten toimenpiteiden lisääminen hallinnossa ja palveluiden tuotannossa on toiminut tärkeimpänä julkisen sektorin kehittämistoimenpiteenä 80-luvun puolivälistä alkaen. Voidaankin sanoa, että hyvinvointipalvelujen tuotannon uudelleenarviointia on tapahtunut markkinaperusteisia ratkaisuja hakemalla. Hallintoa on kevennetty sen desentralisaatiolla ja debyrokratisoinnilla, jossa on käytetty markkinaperusteisia toimintoja kuten kaupallistamista, korporatisoimista ja yksityistämistä. Kaupallistamisella tarkoitetaan muun muassa toimintojen maksullisuutta, todellisten kustannuslaskelmien luomista, palvelujen markkinointia ja toimintojen järjestämistä itse kerättyjen tulojen varassa. Tämän lisäksi Suomessa julkisen sektorin tehostamistoimenpiteinä ovat olleet monenlaiset säästötoimenpiteet, säätelyn purku ja toimintojen uudelleenorganisointi. (Varmola 1996, 46-48.)

Lehtisalo & Raivola (1999, 52-53) kuvaavat, miten koulutussektorilla siirrytään suunnittelukeskeisestä koulutusjärjestelmästä kohti markkinaohjautuvaa järjestelmää. Usko markkinoiden tehokkuuteen, uudet oppimiskäsitykset sekä yhteiskunnan taloudelliset ja sosiaaliset muutokset muuttavat koulutukseen kytkeytyviä käsityksiä sen organisoinnista ja

opetussuunnitelmista. Hierarkiaa ja julkista monopolia puretaan paikallishallinnon, markkinavetoisuuden ja yksityistämisen voimistaessa legitimizeettään. Säännösten purkaminen nähdään välttämättömäksi markkinamekanismien toiminnan vapauden takaamiseksi. Valtion kontrollin koulutuspalvelujen tuottamisessa on nähty johtavan valvonnan ja hallinnon paisumiseen ja byrokratisoitumiseen. Lehtisalo & Raivola kiteyttävät markkinavetoisen koulutuspolitiikan avaintaktikoiksi ”valvonnan purkamisen ja hallinnon hajauttamisen, oppilaitosten autonomian lisäämisen, vapaan kilpailun oppilaista ja voimavaroista laatu- ja hintavalttia käyttäen, koulutuspaikan vapaan valintaoikeuden, vahvan johtajuuden sekä selkeän toiminta-ajatuksen ja profiilin.”

3.1 Massayliopistojen kaupallistuminen

Ennen massayliopistojärjestelmän kehittymistä yliopistot pystyivät pitämään kustannukset kurissa ja tarkkailemaan koulutuksen laatua, sillä opiskelemaan valikoitui vain suhteessa pieni osa parhaiten koulutettua väestöä. Nykyisessä järjestelmässä, jossa yliopisto-opiskelijoita on suhteessa suuri määrä jokaisesta ikäluokasta ainakin länsimaissa, on yliopistojen täytynyt uusilla keinoilla kuten toimintojen kaupallistamisella osoittaa erinomaisuutensa ja toisaalta oikeudenmukaisuutensa. (Williams 2003, 8.) Markkinaorientoituneelle koulutuspolitiikalle ovat luoneet pohjaa opiskelijamäärän kasvun lisäksi julkisen sektorin yliopistolle myöntämien määrärahojen jakoperusteiden muuttaminen ja budjettirahoituksen supistaminen. Yliopistoja on kannustettu haalimaan ulkopuolista rahoitusta ja laitosten ohjaus- ja hallintopolitiikkaa on muutettu ammattimaisemmaksi ja kykeneväiseksi suunnittelemaan markkinoitavia palveluja. (Raivola ym. 2001, 64.) Yhdysvalloissa opiskelijat maksavat saamastaan opetuksesta ja sen tasosta, jolloin opiskelu nähdään voittoa tavoittelevana sijoituksena tulevaisuuteen tai kulutettavana hyödykkeenä. Yliopistot voivat myös tavoitella menestystä markkinoilla tai yrittää järjestää lisärahoitusta erilaisilla yhteistyöhankkeilla elinkeinoelämän kanssa. Edellisiin ratkaisuihin kytkeytyy kuitenkin oikeudenmukaisuuden ongelma, kun mahdollisuus saada ulkopuolista rahoitusta riippuu opintoalasta. (Williams 2003, 8.)

Bokin (2003, 20-21,25) mukaan yritysten toimivuuden ihannoinnilla on syynsä. Mikään muu organisaation muoto yhteiskunnassa ei ole pystynyt yhtä hyvin mobilisoimaan pääomaa tarvittavien hyödykkeiden ja palvelujen tuottamiseksi kohtuullisella hinnalla. Markkinavoimien ja kilpailun paineessa yritysten on pakko toimia tehokkaasti ja vastata

asiakkaiden vaativiinkin toiveisiin sekä pyrkiä jatkuvasti parantamaan tulostaan ja toimintansa laatua. Williams (2003, 9) käyttää käsitettä yritteliäs yliopisto (enterprising university), joka kuvastaa yliopistojen halua suhtautua tavoitteellisesti tulevaisuuteen varmistuen erinomaisen ja innostavan opetuksen, intellektuellin työskentelyn ja edistyneen tutkimuksen sekä asiakkaiden tyytyväisyyden. Yritteliäessä yliopistossa pyritään tuottamaan entistä parempaa laatua pienemmillä resursseilla. Yliopiston kaupallistumisen vastustajat pelkäävät kuitenkin rahan ja tehokkuuden vaikuttavan liikaa opetusta ja tutkimusta koskeviin päätöksiin, jolloin niiden laatu voi kärsiä. Eräs tulevaisuuden näkymä kuvaa markkinalähtöistä yliopistoa, jossa professoreiden tulee olla oppilaiden ja median keskuudessa suosittuja ja opiskelijoiden taso on toissijaista heidän tarjoamaan rahoitukseen nähden. (Bok 2003, 31, 200.)

3.2 Markkinaohjauksen keinoja

Markkinaohjauksen uusina keinoina, joita on käytetty osin korkeakoulutuksessa ja ammatillisessa aikuiskoulutuksessa voivat olla tulos-ohjaus, oppilaitosten kilpailuttaminen, toimiluvat koulutuksessa, tilaaja-tuottajamalli ja voucher tuottajalle-malli. Voucher tuottajalle-mallia on kokeiltu Ruotsissa peruskoulu-uudistuksen yhteydessä. (Varmola 1996, 92, 96.) Taloudellisten resurssien vähetessä julkisella sektorilla on normi- ja resurssiohjauksesta siirrytty informaatio- ja tulosohtaukseen. Tällöin palveluorganisaation tulosityksikön tärkeänä päämääränä on järjestää toimintansa ja resurssinsa siten, että halutut tulokset saavutetaan. Tulosohtauksen lisäksi käytetään toista liikkeenjohdollista käsitettä tulostvastuu, jolla määritellään kuka on vastuussa mistäkin ja millä tuloksilla asiakkaiden ja maksajien resursseja on käytetty. Palveluorganisaatiossa tulostvastuun osoittaminen tietyille taholle on usein vaikeampaa, kun kollektiivisen ja yksilöllisen tulostvastuun rajan on hankalammin määriteltävissä. (Raivola 2000, 8-9.)

Oppilaitosten kilpailuttamisessa rahoituksen differointi on eräs tapa kilpailuttaa oppilaitoksia. Tällöin valtio osoittaa tulospalkkioita omissa sarjoissaan kilpaileville oppilaitoksille esimerkiksi laadun kehittämiseen tai kansainvälistämiseen. Jos oppilaitoksilla on vain yksi merkittävä tai ainoa rahoituksen lähde, niiden on pakko osallistua kilpailuttamiseen lisärahoituksen saamiseksi. Julkishallinnossa kilpailuun käytetyt rahat on verotettu koulujen perusrahoituksesta, eivätkä ole usein siten ylimääräistä tukea valtiolta oppilaitoksille.

Tuotantosopimukset (franchising) ovat julkisten palvelujen markkinalähtöisiä toimintoja. Tuotantosopimuksilla palvelujen tuotanto siirretään kokonaan yksityiselle sektorille, jolloin tuotantovälineet voidaan vuokrata tai myöntää niiden käytölle toimilupa, kuten Suomessa tehtiin ammattikorkeakoulujärjestelmää perustettaessa. Toimilupamenettelyssä ammattikorkeakoulun ylläpitäjä voi olla yksityinen tai kunnallinen taho, jolta vaaditaan tiettyjä edellytyksiä ja kehittämisvelvoitteita oikeuden saamiseksi toiminnan järjestämiseen. Toimiluvat ovat myös ehdollisia eli ne voidaan periaatteessa perua. (Varmola 1996, 93-94.)

Tilaaaja-tuottaja mallissa valtuutetut viranomaiset, edustajat tai toimielimet valitsevat yksityisistä ja julkisista palvelun tuottajista kustannus- ja laatutehokkaimmat palvelut, jotka maksetaan verorahoilla. Tilaaajan ja tuottajayksikön välille luodaan markkinamainen suhde, kun tilaajayksikkö ohjailee tuottajayksikön hintaa. Loppukäyttäjien eli asiakkaiden valinnanvaihtoehdot eivät kuitenkaan suoraan lisäänty, vaikka tuottajien välille muodostuu kilpailua, sillä tuottajat ovat poliittisten päättäjien valikoimia. Tilaaaja-tuottajamallissa lähdetäänkin näkemyksestä, että ”käyttäjillä ei ole kykyä arvioida palvelun laatua” vaan valtionhallinnon virkamies ”tietää paremmin” mitä asiakas haluaa. Voucher tuottajalle-mallissa asiakkaille annetaan tietynsuuruinen rahamääräinen korvaus tai ostokuponki, jonka hän voi käyttää vain tietyn hyödykkeen tai palvelun ostamiseen. Koulutuksessa raha maksetaan sille oppilaitokselle, jonka kuluttaja eli oppilas on valinnut. Korvaus ei välttämättä kata koko maksua, jolloin asiakas joutuu maksamaan osan hinnasta itse. Tämä johtaa väistämättä koulujen keskinäisen kilpailun kiristymiseen ja tuotteidensa markkinoinnin lisääntymiseen. (Nuorteva 1993, 19-21; Varmola 1996, 95-96.)

3.3 Koulutuksen kysyntä, tarjonta ja ohjaus koulutusmarkkinoilla

Koulutuksen kysynnän ja tarjonnan välinen suhde on markkinoilla toimimista, jolloin kysyntään kytkeytyvät koulutustuotteiden ostaminen ja siihen liittyvän informaation hankkiminen ja tarjontaan koulutustuotteiden välittäminen. Siirryttäessä koulutusjärjestelmän eri tasoilla julkiseen ohjaukseen perustuvasta koulutuksesta markkinoiden ohjaamaan koulutukseen saattaa koulutuksen ohjaus muuttua täysin markkinoiden logiikan läpäisemäksi markkinaperusteisten toimintojen vakiintuessa. (Varmola 1996, 53.) Inhimillisen pääomateorian mukaan vapaasti kilpailluilla markkinoilla kuluttajat ja tuottajat toimivat itsenäisinä kulutus- ja tuotantopäätösten valikoijina. Vapaiden markkinoiden uskotaan

tehostavan voimavarojen käyttöä, lisäävän valinnanvapautta ja parantavan tuotteiden ja palveluiden laatua. Kuluttajilla oletetaan olevan tarvittava tieto kulutuspäätösten tekemiseen ja heidän kulutustarpeensa oletetaan samanlaisiksi. (Lehtisalo & Raivola 1999, 47,50.) Jos koulutuksen yksilöllinen kysyntä ohjaisi suoraan koulutuksen tarjontaa, tulisi ideaalimallissa koulutuksen kysyjien ja tarjoajien olla täysin informoituja kaikista koulutuksen tuotteista ja hinnoista. Kuluttajalla tulee olla sekä tietoa eri koulutusvaihtoehtoista että resursseja saada koulutusta eli koulutuksen hankkiminen vaatii yksinkertaisimmillaan tietoa ja rahaa. Koulutusmarkkinoilla koulutettava maksaa itse kaikki koulutuksensa kustannukset ja hyötyy mahdollisesti myöhemmin panoksestaan. (Varmola 1996, 65.)

Koulutuksen yksilöllisen kysynnän ja koulutuksen tarjonnan välisessä suhteessa on tärkeää huomioida yhteiskunnan kontrollin koulutuksessa kytkeytyvän käsitykseen siitä, mikä on lopulta kansalaisille pakollista tai vapaaehtoista sekä sen sisältöön eli millaisia asioita kouluissa halutaan opetettavan. Jos koulutuksen hankkiminen jätettäisiin vain yksilön oman harkinnan varaan se johtaisi koulutuksen ali-investointeihin eli kansalaiset eivät olisi valmiita panostaan henkisiä ja aineellisia resurssejaan koulutukseen siinä määrin, mitä yhteiskunnan taloudellinen kehitys ja hyvinvointi vaativat. (Varmola 1996, 65,69). Koulutusmarkkinat toimivat niin epätäydellisesti, että niitä ei voi jättää yksistään markkinavoimien vastuulle, vaan valtion on kontrolloitava julkiselle sektorille päävastuu koulutuksen organisoinnista. Markkinat muodostuisivat niin kaoottisiksi, että rationaalinen koulutussuunnittelu olisi mahdotonta. (Lehtisalo & Raivola 1999, 47, 54.)

Yksi markkinatyypinen keino, jota voidaan soveltaa koulutuspalvelujen tarjonnassa on koulutuspalveluista perittävät maksut. Hinnoista keskustelu koulutuksen yhteydessä on ollut aina näihin päiviin asti Suomessa vierasta opetuksen ollessa maksutonta lähes kaikilla koulutusasteilla. Hautamäki (2005, 67-68) sen sijaan uskoo maksullisuuden parantavan opintojen tehokkuutta ja laatua ja kannattaa avoimen keskustelun lisäämistä aiheesta. Perusteluiksi opintojen maksullisuudelle hän esittää opiskelijan motivaation valikoida huolellisesti yliopisto, jossa haluaa opiskella, vaatia kunnon opetusta ja valmistua mahdollimman nopeasti. Yliopistojen maksullisuus lisäisi yliopistojen välistä tervettä kilpailua, toisi lisäresursseja koulutukseen ja kasvattaisi ulkomaalaisten opiskelijoiden kiinnostusta tulla Suomeen opiskelemaan. Varmola (1996, 77-79) näkee opintojen maksullisuudessa kuitenkin monta epäkohtaa. Korkeakouluopinnoille on erittäin vaikea arvioida tutkinnon hintaa ja suhteuttaa sitä opetuksen laatuun. Mikä olisi esimerkiksi

yliopistotutkimuksen arvo ja kuinka suuria summia kuluttajan kannattaisi siihen investoida? Kuluttajan on hankalaa arvioida myös koulutuksen käyttöarvoa työmarkkinoilla puutteellisen informaation lisäksi työmarkkinatilanteessa tapahtuvien jatkuvien muutosten vuoksi. Markkinointikeinoina oppilaitokset saattaisivatkin antaa lupauksia työllistymisestä tulevaisuudessa.

3.4 Puolittaismarkkinat koulutuksessa

Useissa maissa on jo pitkään jatkunut korkeakoulujen yksityistämistä tukeva politiikka, valtion tuen väheneminen ja opiskelijoiden itsensä kustantamien opintojen lisääntyminen. Markkinoiden on ajateltu takaavan korkeakoulujen autonomian ja toimivan tehokkaammin ulkoisten ja globaalien voimien paineessa. Käytännössä yliopistojen autonomia on näennäistä markkinavoimien puristuksessa ja akateemisen vapauden voidaankin sanoa kaventuneen valtion ohjauksen vähetessä. Monissa OECD-maissa valtion sääntelyn vähentäminen on johtanut niin sanottuihin puolittais- tai näennäismarkkinoihin. Niiden muoto vaihtelee sen mukaan millä laajuudella markkinat osallistuvat korkeakoulutuksen järjestämiseen ja määrittelevät sen sisällön sekä kuinka kovassa kilpailuympäristössä toimitaan. Missään OECD-maassa ei korkeakoulutusta ole kuitenkaan jätetty ainoastaan yksityisen sektorin varaan, vaan yleisin malli on osittaiset markkinat, jolloin korkeakoulut kilpailevat sekä yksityisestä että julkisesta rahoituksesta ja hallinto on järjestetty vain osittain yksityisesti. (Marginson 1997, 221-222,224.) Suomessa korkea-asteen koulutuksen organisoiminen puolittaismarkkinoiden mallin mukaisesti edellyttäisi useita rinnakkaisia julkisia ja yksityisiä palvelujen tarjoajia, joiden välillä asiakkaat voivat valita. Vaikka julkisen vallan rooli olisi taaksevetäytyvä, valvoisi se edelleen toimintaa, tasapuolisten kilpailuedellytysten luomista, hintojen sääntelyä ja resursseja. Ideologinen muutos olisi kuitenkin suuri suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa. (Varmola 1986, 109,129.)

Suomen yliopistot on perustettu Eduskunnan säätämillä lailla, joissa myös niiden perustehtävä on määritelty. Tarkasteltaessa yliopistoja tarjonnan ja kilpailun näkökulmasta voidaan arvioida korkeakoulujen perustamista eli alalle tuloa, tutkintoja eli tuotteita, korkeakoulun henkilöstöä eli ”yrityksen teknologiaa” ja toiminnan lakkauttamista eli alalta poistumista. Tällä hetkellä Suomessa yliopistoja voi perustaa vain valtio. Niiden koulutustehtävä eli korkeimman koulutuksen järjestäminen on määritelty laissa. Vain yliopistoilla on oikeus

antaa esimerkiksi diplomi-insinöörin, tekniikan lisensiaatin ja tekniikan tohtorin tutkintoja. Korkeakoulujen opettajien tulee olla muodollisesti päteviä voidakseen ohjata opetusta ja tutkintojen suorittamista. Yliopiston lakkauttaminen edellyttää hallituksen lakiesitystä ja Eduskunnan käsittelyä. Koulutuksen suomalaisessa mallissa voidaankin nähdä tarjonnan osalta olevan kyse tavallisesti ”epätäydellisestä kilpailusta oligopoliratkaisun muodossa.” Sekä koulutuksen tarjoajat, niiden koulutustehtävät että henkilöstön taso markkinoilla ovat suunnilleen samat. (Varmola 1996, 80-84.)

3.5 Voimistuva yksityinen sektori ja korkeakoulutuksen yksityistäminen

Viime vuosikymmenien aikana julkinen sektori on käynyt läpi laajoja uudistuksia OECD-maissa. Tavoitteena on ollut vähentää hierarkista julkisten tehtävien ja varojen allokoointia ja tukea sen sijaan markkinoita ja kilpailuttamista uskoen niiden lisäävän toiminnan tehokkuutta ja tuottavuutta. Julkisten organisaatoiden on katsottu olevan byrokraattisia ja jäykkiä, jotka eivät omistuspohjansa (esimerkiksi valtion monopoli) vuoksi kykene korkeatasoiseen asiakaspalveluun eivätkä ole tarpeeksi motivoituneita tavoitellakseen maksimaalista suoritusta ja taloudellista tuottavuutta. Yhtenä keinona julkisten palvelujen tuottamisessa on käytetty uudenlaista työnjakoa julkisen ja yksityisen sektorin välillä yksityistämällä, yhtiöittämällä ja ulkoistamalla julkisia palveluja, jolloin organisaation omistaja, palvelujen järjestäjä ja voittojen hyödyntämistavat vaihtelevat. Yksityistämisellä tarkoitetaan yleensä julkisen omaisuuden tai yritysten myymistä yksityiselle sektorille. Julkisten palvelujen tuottajat kilpailutetaan ja hakijoista valitaan yritys, joka pystyy tuottamaan vaaditut palvelut alhaisimmilla kustannuksilla. Tehokkuuden katsotaan syntyvän jo markkinoiden kilpailun paineesta. (Harrinvirta 2000, 48-52.)

Koulutuksen yksityistämisen määritelmä riippuu siitä, miten ilmiö ymmärretään. Koulutuslaitoksen yksityistäminen voi liittyä koulutuksen rahoittamiseen, sponsoroimiseen, koulun toimintaan, koulutuksellisten etujen rakennelmaan ja voittoa tavoittelevien koulujen ilmestymiseen. Yksityisellä yrityksellä kuten säätiöllä tai osakeyhtiöllä on mahdollista sijoittaa pääomaa oppilaitoksen kehittämiseen ja vaikuttaa oppilaitoksen hallintoon yksityisten elinkeinoelämän edustajien kautta. Yksityistämisessä koulun toiminnasta huolehtii ei-valtiollinen joko voittoa tavoitteleva tai voittoa tavoittelematon taho. Täysin yksityisessä koulussa koulutuksesta huolehtiva organisaatio vastaa koko koulutuksen järjestämisestä,

opetuksen ydintehtävästä lähtien. Organisaatio palkkaa koulun henkilökunnan, päättää opetussuunnitelmasta ja koulutuksen organisoinnista ja arvioi oppilaiden menestystä. (Levin 2001, 5; Varmola 1996, 73.) Levin (2001, 133-134) arvioi yksityistämisen ideologian voimistuneen korkeakouluissa useiden yhteiskunnallisten muutosten myötä. Eräs vaikuttava voima on informaatiotalouden nousu. Yhteiskunnan varallisuus ei enää keräydy vain teollisuuden tuotannon kasvun avulla vaan globaalin tietoyhteiskunnan arvokkainta pääomaa ovat tieto ja ne, jotka kykenevät sitä tuottamaan. Siten koulutus, jolla voidaan tuottaa yhä korkeatasoisempaa tietoa ja taitoja työelämän kasvaviin vaateisiin on tietoyhteiskunnassa yhä keskeisemmässä asemassa. Jatkuvasti muuntuva tieto ja sen etulinjassa pysyminen vaativat korkeakoulutuksen ja tutkintojen kehittämistä, jatkuvaa opiskelua ja globaaleja markkinapaikkoja korkeakoulutukselle.

Muita muutosvoimia, jotka ajavat yliopistoja yksityistämiseen ovat mahdollisuus hyödyntää teknologiaa korkeakoulutuksessa, koulutuksen kasvavat kustannukset ja yleisön muuttuneet asenteet sekä korkeakoulutukseen kohdistuvat uudet vaatimukset. Aikaisemmin syvästi kunnioitetun jopa pyhän instituution asema muuttui 1980-luvun puolivälissä, jolloin korkeakoulutuksen kritisointi alkoi kirjoissa, lehdissä, TV:ssä ja radio-ohjelmissa. Kritiikin kohteena ovat olleet kasvavat kustannukset, laskeva laatu ja tuottavuus, tehottomuus ja huono vaikuttavuus. Myös opiskelijoiden vaatimukset ovat muuttuneet. He ovat yhä useammin ”ei-traditionaalisia” opiskelijoita eli iäkkäämpiä (yli 25-vuotiaita) ja osa-aikaisia opiskelijoita, mikä vaikuttaa heidän vaatimuksiinsa yliopisto-opintojen suhteen. Opiskelijat vaativat opinahjoiltaan samanlaista palvelua, kuin heillä on kuluttajina kaupallisissa yrityksissä eli helppoutta, ystävällisyyttä ja tehokkuutta sekä korkeaa laatua mahdollisimman edullisesti. Opiskelijat haluavat maksaa vain siitä mitä opiskelevat ja odottavat yliopistojen tarjoavan heille haluamaansa koulutusta. (Levin 2001, 134-140.)

Yksityisen koulutuksen puolesta on argumentoitu jo kauan ja sen ylivoimaisuutta perustellaan muun muassa oppilaiden paremmilla valinnanmahdollisuuksilla oppilaitosten suhteen eli vapaudella valita koulu, joka on heidän arvojensa ja koulutusfilosofiansa mukainen. Merkittävä argumentti yksityistämisessä on myös tasa-arvo. Yksityistämisen vastustajat sanovat, että yksityistäminen luo epätasa-arvoa koulutuksellisten resurssien ja mahdollisuuksien, sukupuolen, sosiaalisen luokan, rodun, kielellisen alkuperän ja maantieteellisen sijainnin suhteen. Kannattajat vetoavat tässäkin valinnan vapauden lisäävän tasa-arvoa. Arvostelijat epäilevät myös yksityisten koulujen kykyä huolehtia sosiaalisesta

yhtenäisyydestä eli taustoiltaan erilaisten oppilaiden kyvystä hyväksyä yhteiskunnan sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset periaatteet ja instituutiot. (Levin 2001, 9.) Toimiva yhteiskunta edellyttää kuitenkin tietyn tasoista osaamista ja tietämistä sekä jatkuvuutta ja kulttuuriperinnön välittämistä. Voidaankin kyseenalaistaa, pystyisivätkö markkinamekanismit tuottamaan edellä vaaditut tavoitteet sekä miten vanhemmat ja oppilaat osaisivat päätöksillään huolehtia tärkeimpien koulutustavoitteiden saavuttamisesta yhteiskunnassa. (Hilpelä 2001, 152-153.)

Yksityistämisen uskotaan lisäävän organisaatioiden toiminnallista tehokkuutta ja laskevan taloudellisia kuluja yksityisten tahojen ollessa motivoituneimpia tuottamaan palveluja pienemmillä kustannuksilla ja pyrkivän voitolliseen toimintaan. Yksityisten koulujen väitetään olevan tehokkaampia siten, että ne tuottaisivat parempia tuloksia samoilla resursseilla kuin julkiset oppilaitokset ja mahdollistaisivat siten useammille oppilaille tilaisuuden parempitasoiseen koulutukseen. (Harrinvirta 2000, 52-53.) Yksityisten ja julkisten koulujen eroja vertailtaessa on kuitenkin muistettava se, että koulujen opetuksen laatuun vaikuttavat useat tekijät, kuten koulujen saaman rahoituksen määrä ja koulun tavoitteet sinällään. Myös ulkoisten tekijöiden, kuten perhetaustan eli sosiaalisen pääoman merkitys oppilaiden koulumenestykseen on huomioitava. Julkisia kouluja ei voi niputtaa toimintamuodoiltaan ja päämääriltään samanlaisiksi kouluiksi kuten ei yksityisiäkään. Vastaavasti koulujen tuloksellisuuden kattava vertailu on vaikeaa, sillä itse arviointiprosessin tekeminen on usein hyvin hankalaa tai kallista. Koulutuspalvelujen ulkoistamisen kustannusten ja hyötyjen eli panos-tuotos kysymysten arvioinnissa täytyy kyetä vertailemaan jokaiseen päätökseen liittyviä kuluja ja tuottoja sekä muita asiaan liittyviä kysymyksiä. (Lieberman 1989, 65-66, 199, 201-204.)

3.6 Markkinalähtöisyyden retoriikka ja diskurssin muutos koulutuksessa

Eräsaari (2002, 23) esittää miten markkinaliberalismia ja yksityistämistä perustellaan usein ottamalla käyttöön uusia termejä ja tekstejä, joilla pyritään levittämään tietynlaista liikkeenjohdollista ajattelutapaa. Tällaisia uusia termejä ovat muun muassa 1990-luvulla englannista Suomeen käännetty ilmaukset globalization, privatization, marketization, accountability, service performance ja strategy. OECD:n markkinoiman paradigman tärkeimmät elementit ovat management, market forms ja performativity. Käytännössä

”käännöstyötä” harjoitetaan kääntämällä liikkeenjohdon kirjallisuutta suomeksi sekä tunnettujen yritysjohtajien avulla, jotka kiertävät eri maissa esitelmöimässä menestyksestään. Kansainväliset konsulttitoimistot ovat avanneet Suomeen paikallistoimistoja ja yritysten toimenkuvaan kuuluu nykyisin liikkeenjohtajien etsiminen headhuntereiden avulla ja työntekijöiden sopivuuden testaaminen erilaisilla testeillä. (Ks. myös Ball 2001, 29.)

Taloudellisen liberalismien terminologiaa ja oppia voidaan verrata moderniksi kirkko -ja munkkilatinaksi. Sellaiset ilmaukset kuten tulos-, tavoite- ja laatujohtaminen (performance objective, result management, leadership), yhtiöittäminen (company-ization), arvioiminen (accountability, evaluation), jousto ja tehokkuus (flexibility, efficiency), tiimi, projektiorganisaatio sekä palvelu (service) ovat tätä nykyajan ”kirkkolatinaa”, joka yhdistetään tehokkaaseen ja joustavaan yksityisyritteliäisyyteen. Julkinen hallinto sen sijaan mielletään tehottomaksi ja jäykäksi ja yhdistetään mielikuvissa ilmauksiin hallinto, virasto, byrokratia, hierarkia ja kontrolli. Managerikielen vertaus latinaan perustuu Rooman valtakunnan imperialismiin, joka pohjautui latinankielen ideologiseen valtaan. Latinan kieltä käytettiin maailmanlaajuisesti, mutta se oli paikallisesti vierasta. Nykyisellä managerikielellä ei ole kuitenkaan selvää keskustaa kuten Rooman imperiumilla vaan levitysmekanismina on muoti. Muodikkaaksi tulevat termit heijastavat yhteiskunnallista muutosta. Suomessa tavoite- ja tulosjohtamisen ideologian leviämisen taustalla on ainakin 1980-luvulla alkanut julkishallinnon edellä mainitun ideologian mukainen kehittäminen ja kouluttaminen sekä termistön markkinoiminen. Keskeisimpiä muodikkaita termejä ovat yksityistäminen ja yhtiöittäminen, joiden ihanteiden mukaisesti julkisia organisaatioita muokataan. Osasta trendikkäistä termeistä ja niiden merkityksistä on tullut niin itsestäänselvyksiä ettemme edes kyseenalaista niiden tarkoitusten autuutta. (Eräsaari 2002, 23-26; ks. myös Ball 2001, 28-30.)

Erja Kolari (2003, 85) käsittelee artikkelissaan ”1990-lukua jäljittelemässä” tutkimustaan, jossa hän arvioi kriittisen diskurssianalyysin keinoin Aikuiskasvatuslehden pääkirjoitukset 1990-luvun ajalta. Hänen mukaansa arvojen muutos tällä aikavälillä oli niissä selkeä. Kun hyvinvointivaltion ohjelmakieli korosti tasa-arvoa, yhteisvastuuta, universaaleja oikeuksia, edistystä ja kansalaisuutta, niin 1990-luvun kuluessa alettiin yhä enemmän käyttää markkinoistumisen ohjelmakieltä. Puhuttiin julkisen ja yksityisen rajanvedosta, yksilön oikeuksista, paikallisuudesta, kilpailusta, laadusta, joustavuudesta, kannustavuudesta ja asiakkuudesta. Kun vielä 1990-luvun alussa lama nähtiin uhkana hyvinvointivaltiolle niin

vuosikymmenen lopun diskursseissa niukkuutta käsiteltiin hyveenä, johon sopeutumisessa oli hyvätkin puolensa.

Uuden ajan diskurssien syntymiseen ovat vaikuttaneet globaali uusliberalistinen talouspolitiikka, postmoderni ajanhenki ja taloudellinen lama. Koulutuksen tavoitteissa muutokset näkyivät tasa-arvon ja integraatioihanteiden vaihtumisessa kilpailun ja menestyksen pyrkimyksiin. Voidaankin puhua koulutuksesta hyvinvointivaltiossa ja koulutuksesta markkinoistumisen ajassa. Ensimmäisessä vaiheessa koulutus tapahtui palkkatyön yhteiskuntaan ja elinikäisille työurille, kun taas jälkimmäisessä se tapahtuu vapaa-ajan ja kulutuksen yhteiskunnassa globaaleille ja pätkittäisille työurille. Kansalainen vaihtuu yhä enemmän oikeuksia ja vastuita kantavaksi aktiiviseksi asiakas-kuluttajaksi. (Kolari 2003, 85, ks. myös Rinne 2002, 154.)

4 YLIOPISTOJEN MONINAISTUNEET TEHTÄVÄT

Yliopistojen tehtävistä yliopistolakiin perustuvat vapaan tieteellisen tutkimuksen edistäminen ja korkeimman opetuksen antaminen sekä nuorison kasvattaminen ja isänmaan ja ihmiskunnan palveleminen (Korkeakoululainsäädäntö 2000, 9). Näiden lisäksi yliopiston tehtävänä voidaan pitää sivistyksen ja viisauden lisäämistä, vaikeiden ja ristiriitaisten kysymysten käsittelyä, kriittisyyttä kaikkea olemassa olevaa (myös itseään) kohtaan, kulttuurin vaalimista ja uudistamista, uusien ajatusten levittämistä ja tieteellisesti ajattelevien asiantuntijoiden ja ammattilaisten valmistamista kaikille yhteiskunnan eri aloille. (Koski 1996, 177.) Viime vuosina yliopistojen kolmas tehtäväalue on ollut yhteiskunnallinen palvelutehtävä ja vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa, johon kuuluvat tutkimustoiminnan ja osaamisen hyödyntäminen, toiminnan vaikuttavuuden ja alueellisen kehityksen vahvistaminen sekä osin aikuiskoulutuksen lisääminen. Vaikuttavuuden lisäämisellä tavoitellaan muun muassa tutkimuksen, koulutuksen ja opetuksen korkeaa kansainvälistä tasoa ja korkeatasoista työvoimaa sekä alueellisia kansainvälisesti kilpailukykyisiä innovaatioprosesseja. (Opetusministeriön työryhmien muistioita 2002, 11, 16.)

4.1 Taloudellista tutkimusta

Raivola (2003, 68-69) pohtii, mikä jää yliopiston tehtäväksi sen pyrkiessä olemaan kaikkien ystävä ja vastaamaan kaikkien palveluodotuksiin? Yliopiston markkinoiden intresseistä riippumaton perustutkimus ja taloudellista hyötyä korostamattomat koulutusohjelmat näyttävät olevan vaarassa taloudellisten voimien ja teknologian ohjatessa yhteiskuntaa ja koulutusta. Eikö yliopiston tai edes sen osan tehtävä ole tehdä intressitöntä tutkimusta tiedon itsensä vuoksi, jotta se erottautuisi muista tutkimusta tekevistä laitoksista? Wallgrenin (1992, 9-14) mukaan tutkijan ongelmana on valikoida kenen palvelukseen hän tutkijana astuu, kun tutkimusta ohjaavat usein ulkopuoliset mahdit ja tieteelle vieraat hyötynäkökohdat. Yritysten ja valtion tieteelliseen tutkimukseen suuntaamat rahat kuvastavat millaisten markkinavoimien ja valtiollisten valtakeskittymien alaisuuteen tiede on alistettu. Tieteentekijä, joka sitoutuu tutkimustyössään palvelemaan valtion tai talouselämän tavoitteita ei voi enää itsestään selvästi ajatella edistävänsä ihmiskunnan myönteistä kehitystä.. Tärkeää on jatkuvasti arvioida tapaa, jolla uusi tutkimustieto, raha ja valta kietoutuvat toisiinsa eli tarkkailla lisäkö oma tutkimustieto niiden valtaa ja vaurautta, jonne se ennestään on jo keskittynyt.

Yliopistojen rahoitusongelmat ovat johtaneet epätasapainoon perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen välillä. Vaikka perustutkimuksen ja yleisen tietämyksen kasvattamisen arvo yhteiskunnan taloudelliselle kehitykselle myönnetään yhä useammin, tutkimuspolitiikan pääpaino ja julkinen rahoitus on siirtynyt soveltavan tutkimuksen tukemiseen yritysten kilpailukyvyyn lisäämiseksi ja tiettyjen yhteiskunnallisten tarpeiden palvelemiseksi. (Eurooppa ja perustutkimus 2004, 3.) Taloudellisesta näkökulmasta perustutkimukseen sijoittaminen olisi kuitenkin kannattavaa, kun verrataan siihen käytettyjä panostuksia elinkeinoelämän saavuttamiin hyötyihin. Perustutkimuksella voidaan sanoa olevan kiistaton vaikutus taloudelliseen kasvuun ja hyvinvointiin. (Raivio 2000, 50.) Tutkimusrahoituksen kehittäminen lisää myös yksityisten tahojen tutkimusrahoitusta kotimaiseen tutkimus- ja kehittämistyöhön. Julkisen rahoituksen panostaminen perustutkimukseen ja innovaatiojärjestelmän kehittämiseen on samalla panostamista tulevaisuuteen ja suomalaisen kilpailukykyyn. Perustutkimukseen sijoittaminen mahdollistaa myös tietointensiivisten kasvualojen osaamis- ja rekrytointipohjan laajentamisen. (Tuomioja 2000, 6-7.)

Perustutkimuksella on sekä teoreettinen että käytännön merkitys. Perustutkimuksen tavoitteeksi määritellään usein yleinen tiedon lisääminen ja sen tulokset ovat yhteistä hyvää ja

julkaistaan avoimilla foorumeilla, jolloin ne ovat kaikkien hyödynnettävissä. Vaikka perustutkimuksen aikajänne on pidempi kuin soveltavan tutkimuksen, keksintöjen ja niiden sovellusten välinen aika on lyhentynyt ja toisinaan perustutkimuksen tulokset voidaan muuttaa konkreettisiksi toteutuksiksi tai kaupallisiksi hyödykkeiksi varsin nopeasti. Toisinaan perustutkimuksen tuloksien merkitys ja hyödynnettävyys ymmärretään vasta vuosia tutkimuksen teon jälkeen. Perustutkimuksen tärkeys korostuu myös yliopiston tutkijakoulutuksessa, jossa tulevan uran aikana tarvittavat alan viimeisin tietämys ja tekniikat sekä tieteellinen valmius harjoitellaan suorittamalla perustutkimusta. (Raivio 2000, 49; Eurooppa ja perustutkimus 2004, 4-6.)

4.2 Taistelu rahoituksesta

Hayek (1995, 59-64) esittää, miten liberalistisen näkemyksen mukaan tehokas kilpailu on paras keino ohjata yksilöiden pyrkimyksiä. Kilpailun avulla toimintamme voidaan sovittaa yhteen muiden kanssa ilman viranomaisten sekaantumista ja yhteiskunnallista valvontaa. Onnistuneessa kilpailussa yhteiskunnan kaikki pakkoon perustuvat taloudelliseen toimintaan puuttumisen muodot hylätään ja julkiselta vallalta vaaditaan toimenpiteitä kilpailun tukemiseksi yhteiskunnallisen järjestyksen periaatteena. Kilpailu on vaihtoehtoinen, ei rinnakkainen järjestelmä tilanteelle, jossa taloudellinen toiminta ja suunnittelu on keskitetty valtiolle. Jos nämä järjestelmät sekoitetaan, kumpikaan ei toimi täydellisesti ja lopputulos on huonompi kuin, jos kumpaa tahansa järjestelmää olisi toteutettu johdonmukaisesti. Kilpailu tehokkaimpana tuotannon ohjaajana voi sisältää osin sääntelyä, mutta sen täytyy olla kilpailua tukevaa eikä sitä estävää.

1980-luvun lopulta alkaen tiede- ja korkeakoulupolitiikasta tuli kilpailu- ja tuloskeskeistä, kun julkishallinnossa vahvistui ajatus kilpailuttamisen ja tulosten arvioinnin merkityksestä toiminnan tehostamisessa ja vaikuttavuuden lisäämisessä. Yhä suurempi osa tutkimusrahoituksesta ohjattiin kilpailun kautta ja kokonaisrahoituksen tuloksellisuusrahan osuus on kasvanut muuttaen samalla merkittävästi yliopiston sisäistä rahanjakoa. (Hakala ym. 2003, 39-41.) Yliopistojen kokonaisrahoituksesta myös ulkopuolinen rahoitus on kasvanut nopeasti. Tämä johtuu pitkälti kansallisesti kilpaillun tutkimusrahoituksen lisääntymisestä. Ulkopuolinen rahoitus kytkeytyy yliopistojen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen yliopistojen tarjotessa omaa osaamistaan muun yhteiskunnan käyttöön. Vaikka lisääntyvä ulkopuolinen

rahoitus tukee yliopiston perustehtäviä, tarvitaan selkeämpiä pelisääntöjä ja jopa lainsäädännön tarkistuksia toiminnan joustavuuden takaamiseksi. Ongelmana on eri tieteenalojen erilainen asema ulkopuolisen rahoituksen saamisessa ja rahoituksen määräaikaaisuuden vaikutukset pitkäjänteisen henkilöstöpolitiikan kehittämiseksi. Ulkopuolisessa rahoituksessa ei myöskään ole otettu huomioon koko hankkeen yleiskustannuksia, vaan se on usein tiettyyn tarkoitukseen voimakkaasti sidottua. (Opetusministeriön työryhmien muistioita 2002, 8,12-13.)

Silvennoinnen, Saarinen & Hedman (1997, 96) arvioivat, miten nykyisen tulosten perusteella kilpailuttamisen voidaan sanoa yhdenmukaistavan yliopistojärjestelmää, sillä yliopistot on laitettu kilpailemaan keskenään samoista palkinnoista ja jopa samoin tuloksin. Silti yliopistoja kannustetaan profiloitumaan ja etsimään omia vahvuuksiaan. Kilpailuun osallistuminen on pakollista, sillä häviäminen käy kalliiksi ja kilpailun kriteereistä valittaminen ei auta opetusministeriön päättäessä niistä yksimielisesti. Kilpailun voittajat puolestaan voivat kehuskella saavutuksillaan kaikissa yhteyksissä juhlapuheista arviointiraportteihin. Kilpailussa rahoituksesta nähdään myös positiivisia puolia kuten palkitseminen, jonka katsotaan lisäävän yliopiston henkilökunnan halukkuutta kehittää omaa toimintaansa ja pohtia toimintojen tärkeysjärjestystä. Vaihtoehtoja ei näytä olevan ”tehokkuus on parempaa kuin tehottomuus, korkea laatu houkuttelevampaa kuin keskinkertaisuus ja palkkion saaminen miellyttävämpää kuin palkitsematta jättäminen”.

4.3 Tuloksellisen koulutuksen määreet

Yliopistojen haasteena ovat 1990-luvun alusta olleet laadun jatkuva kehittäminen ja arviointijärjestelmien luominen. Laatuvaatimukset kasvavat jatkuvasti ja yliopistoilta edellytetään suurempaa tulostavastuullisuutta. Kun resurssit ovat pienentyneet ja rahoitus on ansaittava, vaaditaan toiminnalta yhä enemmän laadukkuutta. Useat ulkopuoliset tahot, kuten elinkeinoelämän edustajat ovat yhä innostuneempia laadukkaamman opetuksen puolestapuhujia. Laatu on kuitenkin monitahoinen käsite, jolla on useita määritelmiä ja tulkintoja. Laatuajattelu on tullut koulutukseen yrityselämän, teollisuuden ja palvelujen kautta, mutta teollisuuden tuotannon laadun arviointi ei sovellu suoraan korkeakoulun opetuksen laadun arviointiin vaan korkeakouluissa vaaditaan omat käsitteistöt ja kriteerit. Vaikka laatu voidaan määritellä taloudellisesta näkökulmasta ja tehokkuuskriteerein, olisi

tärkeää kytkeä se myös yliopiston sivistykselliseen tehtävään ja painottaa opetuksen merkitystä. Yliopiston toiminnan laatu ja kilpailukyky arvioidaan lopulta sen perusteella, miten hyvin se selviytyy perustehtäviensä, tutkimuksen ja siihen pohjautuvan opetuksen järjestämisestä. (Hakkarainen 1995, 29; Sallinen 1995, 10-13.)

Korkeakouluissa laadun hallinta pohjautuu usein indikaattoreilla mittaamiseen ja uudenlaisten mittareiden kehittelyyn. Insinöörikoulutuksessa saatetaan tavoitella laadukkuutta tuotantoprosessin eli koulutusprosessin virheiden minimoinnilla. Jokaisen prosessin osalle laaditaan suoritusta arvioivat mittarit. Ongelmana on mittaamisen kohdistuminen usein helposti mitattaviin asioihin, eivätkä mittaustulokset kerro miten prosessia voitaisiin parantaa. Koulutuksen näkeminen tuotantoprosessina olettaa koulutuksen päämääränä olevan vakioidun tuotteen tuottaminen. Jos laatuajattelussa keskitytään vain samanlaisuuksien toteamiseen, jätetään huomioimatta opiskelijoiden erilaisuus ja omaperäisyys sekä heidän toimintansa tavoitteellisuus ja itsenäisyys koulutukseen osallistumisessa. (Hakkarainen 1995, 9-10.) Raivolan (2000, 47) mukaan laatu olisi pidettävä erillään tuloksellisuuskäsitteestä. Tärkeintä olisi nähdä laatu positiivisena asenteena jatkuvaa kehittymistä kohtaan ja moraalisenä käsitteenä, jolloin se sisältää vastuunottamisen omasta, organisaation ja asiakkaan hyvinvoinnista. Hakkarainen (1995, 29) puolestaan korostaa laadun ymmärtämistä kokonaisvaltaisena ilmiönä, jota ei voi tarkastella erillisenä opetuksen keinoin selvitettävänä ongelmana. Määriteltäessä koulutuksen hyvää laatua on tärkeää huomioida, ettei laatu ole irrallinen piirre vaan koulutuksellisten perustehtävien muotoilua, tulkintaa ja kehittämistä muuttuvissa tilanteissa. Hirven (1995, 54-56) mukaan koulutuksen laatu voidaan nähdä sellaisina koulutuksen perusasioina, kuten parempi oppiminen ja oppimismotivaation edistäminen, oppimiselle ja kasvamiselle suotuisan kouluyhteisön kehittäminen muun muassa viihtyvyyttä ja yhteishenkeä parantamalla sekä uudenlaisten ratkaisujen ja innovaatioiden luominen. Koulutuksen laadukkuutta voivat myös lisätä oppilaitosten välisen yhteistyön tuomat mahdollisuudet sekä oppilaitosten laajempi vuorovaikutus muun yhteiskunnan kanssa.

4.4 Vaatimuksena tulostavasti

Korkeakoulutuksen kritiikki on äänekkäämpää kuin koskaan. Varsinkin koulutuksen kustannuksia arvostellaan jyrkästi ja yliopistoilta vaaditaan yhä suurempaa tuottavuutta ja tuloksellisuutta sekä uusien rahoituslähteiden etsimistä. Resurssien vakiintuminen tai

vähentäminen on johtanut siihen, että mitään uutta on enää vaikea saada yliopistoihin ilman, että jotain vanhaa eliminoidaan ja mahdollinen kasvukin perustuu vain tietyille aloille. (Levin 2001, 139-140.) Tulosojohtamisjärjestelmässä valtio ja yliopisto neuvottelevat yliopiston tulostavoitteista päämääränä laatia osapuolten välinen määrällisiä tavoitteita sisältävä tulossopimus (Koski 1996, 177). Alunperin tuloksellisuusrahan jakoperusteilla tavoiteltiin yliopistojen perus- ja jatkotutkintojen lisäämistä, valmistumisaikojen lyhentymistä, keskeyttämisten vähentämistä ja resurssien tehokasta käyttöä. 1990-luvun tuloksellisuusviestit monipuolistuivat ja keskeisimmiksi tuloksellisuuden kriteereiksi määriteltiin laatu, tehokkuus, vaikuttavuus ja uudistumiskyky. (Saarinen 1997, 21.)

Tulosvastuullisuuden tuominen yliopistoihin on tapahtunut markkinalähtöisiä periaatteita hyödyntäen. Koulutuksen laadun ohjaaminen tulospalkkioilla ja tehokkuuden lisääminen markkinamekanismien avulla ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. On vaikeaa määritellä millaista on ”oikeanlainen” laatu koulutuksessa ja millaisilla mittareilla sitä pitäisi mitata. Myös yliopistojen tuloksellisuuspolitiikan aikaansaama huippuyksiköiden palkitseminen on herättänyt keskustelua. Voidaanko laatua niin objektiivisesti mitata että todelliset ”huiput” erottautuvat joukosta? (Saarinen 1997, 21-25, 47.) Ongelmana laatupalkintojen jakamisessa on Raivolan (2000, 47) mukaan myös se, miten yliopistoilta vaaditaan samalla kykyä vastata jatkuvasti muuttuvien asiakkaiden tarpeisiin ja vaatimuksiin eli laatu on yhtä aikaa sekä erinomaisuutta että kykyä reagoida ympäristön ärsykeisiin. Molempien kriteerien huomioon ottaminen samanarvoisina tekijöinä on vaikeaa.

Tulosohjauspolitiikkaan kuuluvien mittareiden uskotaan kertovan kiistattoman totuuden kunhan vain oikeanlaiset mittarit pystytään kehittämään. Eri yliopistoja voidaan vertailla muodostamalla tulosindikaattoritaulukoita, joissa taloudellisuuden ja tehokkuuden mittareina käytetään muun muassa opiskelija- ja tutkintokohtaisia kustannuksia ja opettajien määrää suhteessa tutkinnon suorittajien tai tutkintojen määrään eri koulutusaloilla. (Raivola 2000, 116.) Yliopistojen tuloksellisuuden arviointi mittareilla on kuitenkin ongelmallista ja voi johtaa ristiriitaisiin seuraamuksiin. Laadun arvioinnissa tulosten palkitsemisen sijasta tuloksellisuusrahaa on jaettu jo yliopiston tunnollisesta oman toimintansa arvioinnista eli itsearviointista on itsessään tullut laatukriteeri. Lisäksi esimerkiksi korkeakoulutettujen vastavalmistuneiden lisääntynyt työttömyys on kasvattanut valtiovallan painostusta yliopistoja kohtaan siitä, että ne itse huolehtisivat opiskelijoiden työllistymisestä. Kun työllistymistoimenpiteistä on tullut osa rahoituskriteerejä ja työllistymisestä eräänlainen

laadun kriteeri, saatetaan parhaiten työllistyvien aloilla aloituspaikkoja lisätä, jotta maistereiden työllistymisluvut näyttäisivät mahdollisimman korkeilta. (Silvennoinen ym. 1997, 73-74, 88.)

Indikaattoreihin tuleekin suhtautua signaaleina tai varoittavana tekijöinä, jolloin huomio osataan kohdistaa päätöksenteon kannalta merkittäviin seikkoihin. Yliopistojen tieteenalojen sisältö, infrastruktuuri, toimintakontekstit ja menestymisen mahdollisuudet vaihtelevat niin paljon yliopistojen kesken, että niiden vertaaminen näillä perusteilla on vaikeaa. Indikaattoreista ei voi siten tehdä suoria kausaalipäätelmiä, vaan niitä pitää tulkita tai käyttää vain välineinä päätöksenteossa. Tulosvastuullisuutta ja yliopistojen lisääntyntä itsenäistä päätösvaltaa rahojen käytössä on kritisoitu myös siitä, että nykyisessä järjestelmässä yliopistoilla rahoituksen ohjaimissa ei ole enää valtaa päättää tavoitteistaan, vaikka keinot tavoitteisiin pääsemiseksi olisivat vapaasti valittavissa. Myös tiedekuntien ja laitoksien asema on muuttunut niiden joutuessa tulosvaatimusten paineessa entistä suuremman tarkkailun alaiseksi. Kun yliopistot yrittävät muokata tuloksiaan saavuttaakseen mahdollisimman suuret taloudelliset palkkiot, voidaan ihmetellä, mitätöikö rahoituksen ohjaaminen tulosten perusteella itsesäätelyn idean? (Raivola 2000, 120; Silvennoinen ym. 1997, 26-27, 35.)

Tulosrahoituksen ongelmaksi on nähty myös voimavarojen jakoperusteiden oikeudenmukaisuus ja tehokkuuskriteerien perusteltavuus. Tuloksellisuusrahan jakaminen on aina poliittista toimintaa ja tuloksellisuuden yksiselitteisyyttä voidaan pitää poliittisena tavoitteenasetteluna tai jopa mielivaltaana, sillä jokaiselle tuloksellisuustekijälle on täsmällinen ennaltamääritely tuloksellisuuskriteeri. Tuloksen jakoperusteet ja indikaattorit eivät kuitenkaan ole vakiintuneita, vaikka niitä on kehitelty korkein panoksin. Toiminnan tehostamisen säännöt ovat osin epäselviä ja muuttuvat jatkuvasti. Tehokkuutta ja tuloksellisuutta vaaditaan myös ilman minkäänlaisia perusteluja ja niiden diskurssi esitetään välttämättömänä ja rationaalisena. Termeille on luotu myönteinen imago, johon liitetään ahkeruus, taloudellisuus, edistys, jatkuva kasvu ja koko kansakunnan etu. Siksi tehokkuus ja tuloksellisuus ovat moraalisesti oikeutettuja ja niitä vastaan on vaikea argumentoida. (Hämäläinen 1996, 165; Koski 1996, 200-202.)

4.5 Teknillinen korkeakoulutus

Suomessa teknillisestä yliopistokoulutuksesta vastaavat seitsemän yliopistoa, joissa voi suorittaa diplomi-insinöörin, arkkitehdin ja maisema-arkkitehdin tutkintoja. Yliopistojen jatkotutkintoja ovat tekniikan lisensiaatin ja tekniikan tohtorin tutkinnot. Vuonna 2004 teknillisiin yliopistoihin otettiin opiskelemaan 3888 uutta opiskelijaa ja samana vuonna teknillisistä yliopistoista valmistui 2353 diplomi-insinööriä (Opetusministeriön KOTA tietokanta 2005). Suomalaiseen teknillisen korkeakoulutuksen nykytilaan ja kehitykseen vaikuttavat sen toimintaympäristöjen muutokset. Toimintaympäristön tasoja ovat globaali, EU:n, suomalainen ja alueellinen toimintaympäristö. Lisäksi koulutusta suuntaavat trendit, yksittäiset ilmiöt ja tapahtumat sekä yllättävät muuutostekijät. (Korhonen-Yrjänheikki 2004, 23-26.)

Korhonen-Yrjänheikki näkee (2004, 216-217) suomalaisen teknillisen korkeakoulutuksen nykytilaa arvioitaessa keskeisiksi tekijöiksi kansainvälistymisen vaikutukset, järjestelmän rakenteelliset ongelmat, koulutuksen sisältöön ja arviointiin liittyvät haasteet, muutokset suhteessa työelämään sekä rahoitukseen kytkeytyvät ongelmat. Globalisaation vaikutus teknilliseen yliopistokoulutukseen näkyy korkeakoulujen kansainvälisessä verkottumisessa ja diplomi-insinöörien kiinnostuksessa hakea muita akateemisia innokkaammin töitä ulkomailta. Koulutuksen rakenteellinen ongelma on DI-koulutuksen aloituspaikkojen huomattava lisääntyminen, jolloin alan rekrytointipohja ei enää vastaa aloituspaikkojen määriä ja eläköityvien diplomi-insinöörien määrä lähivuosina on pienempi kuin valmistuvien. Tekniikan alan oppimisympäristössä kehittämisen kohteina ovat opetuksen arvostuksen lisääminen, opintojen ohjauksen parantaminen sekä koulutuksen seuranta- ja palautejärjestelmän kehittäminen laadun arvioinnin parantamiseksi. Koulutuksen tiivis yhteistyö työelämän kanssa helpottaa opiskelijoiden rekrytointia ja tukee myöhemmin teknillisellä työuralla etenemiseksi vaadittavaa ammatillista kehittymistä ja jatkuvaa itsensä kehittämistä. Teknillisellä alalla budjettirahoitus opiskelijamäärään suhteutettuna on pysynyt samana ja käytettävissä olevat resurssit opiskelijaa kohden ovat riittämättömät. Samalla kuitenkin yliopistoon kohdistuvat odotukset ja vaatimukset yliopiston toiminnalle ovat lisääntyneet. (Korhonen-Yrjänheikki 2004, 216-217.)

5 TUTKIMUSONGELMAT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimusongelmat

Teknilliseen yliopistokoulutukseen ja tutkimukseen kuten kaikkeen korkeakoulutukseen on sovellettu yhä enemmän liikemaailman ideologian periaatteita sekä retoriikan tasolla että käytännössä. Näiden uudistusten voidaan sanoa olevan markkinaperusteisia. Yliopistoilta on vaadittu voimakkaammin myös useiden yhteiskunnallisten tehtävien täyttämistä ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Koska tällä muutoksella on kaupallisia ja taloudellisia sekä tehokkuutta korostavia tavoitteita, olen tutkimuksessani yhdistänyt yliopiston yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisäämisvaatimukset osaksi markkinatyypisiä muutoksia. Tutkimuksessani arvioin eri aihealueiden avulla miten tällainen markkinalähtöisyys näkyy Lappeenrannan teknillisessä yliopistokoulutuksessa, yliopiston toimintavoissa, terminologiassa ja siellä työskentelevien ihmisten käsityksissä ja arjen työskentelyssä. Selvitän myös, miten markkinalähtöiset muutokset hyväksytään, mitä positiivista niissä nähdään ja toisaalta millaisia epäkohtia niihin liittyy sekä miten asioiden toivottaisiin kehittyvän.

Edellä mainittuja kysymyksiä selvitän analysoimalla haastateltujen henkilöiden näkemyksiä aiheeseen liittyvistä teemoista. Ensinnäkin tarkastelen perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen merkitystä eli mikä on teknillisen yliopiston perustehtävä ja sen asema nykytilanteessa. Toiseksi hahmotan, millaisena teknillisessä yliopistossa nähdään laatu, sen suhde tehokkuuteen sekä tulosvastuullisuus. Kolmanneksi tutkin teknillisen yliopiston suhdetta työelämään eli millaisia vaatimuksia läheiset suhteet työelämään asettavat. Näiden lisäksi pohdin markkinalähtöistä retoriikkaa sekä markkinalähtöisyyttä kilpailun ja tulevaisuuden haasteiden näkökulmista haastateltujen käsityksiin perustuen. Lopuksi pohdin millainen olisi yksityinen teknillinen yliopisto, mitä se merkitsisi sekä koulutuksen, oppilaiden ja opettajien kannalta ja laajemmin yhteiskunnallisesta näkökulmasta koulutuspolitiikassa.

5.2 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni keräsin haastatteluilla ja analysoimalla Lappeenrannan teknillisestä yliopistosta tuotettuja kuvauksia, raportteja ja arviointeja. Haastattelut suoritin teemahaastatteluina, sillä tarkoitukseni oli antaa haastatelluille mahdollisuus tuottaa sellaista uutta tietoa, joka syntyy itse haastattelutilanteessa haastattelijan arvioidessa vastauksia kysymyksiin. Teemahaastattelussa haastateltu on merkityksiä luova aktiivinen osapuoli ja haastattelun kautta on mahdollista saavuttaa monitahoista ja aineistoa syventävää tietoa, jota haastattelutilanteessa voidaan vielä selventää (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35). Haastattelujen kautta toivoin saavani virallisia raportteja monipuolisempaa ja toisaalta niistä poikkeavaa aineistoa tutkimukseeni, kuten haastattelijoiden omia näkemyksiä ja mielipiteitä asioista.

Tarkoituksena oli löytää haastateltaviksi tutkimukseni kannalta avainhenkilöitä, joten valitsin etukäteen osan haastateltavista ja heidän avullaan sain tietoa, keitä henkilöitä haastateltavien joukkoon tulisi asiantuntijuuden perusteella lisätä. Haastateltujen professoreiden valinta puolestaan perustui sattumaan ja osin suosituksiin. Haastateltavat olivat yliopiston professoreita sekä hallintotehtävissä ja koulutuksen kehittämistehtävissä työskenteleviä henkilöitä. Kaiken kaikkiaan lähestyin haastattelupyynnöllä 16 ihmistä. Heistä 14 suostui haastateltavaksi. Haastatelluista yhdeksän oli professoreita, joista osa toimi hallinnollisissa tehtävissä ja viisi hallinnon ja/tai opetuksen kehittämisen tehtävissä. Haastattelut suoritettiin huhtikuun ja marraskuun välisenä aikana vuonna 2004.

Haastattelut kestivät noin 1-2 tuntia haastateltavan vastauksien ja käytettävissä olevasta ajasta riippuen. Suurin osa haastateltavista suhtautui kysymyksiin tunnollisesti ja tilanteeseen innostuneesti, vaikka joidenkin mielestä kysymykset olivat varsin vaikeita tai he tarvitsivat aikaa pohtimiseen. Kaikilla haastatelluilla oli pitkä alan työkokemus ja he pystyivät lähes aina vastaamaan kysymyksiin. Joissakin vastauksissa osa haastatelluista myönsi, etteivät ole kysymyksen aiheen suhteen asiantuntijoita, mutta jonkinlainen käsitys heillä aiheesta silti oli. He arvioivat asiaa ehkä ensimmäistä kertaa ja muodostivat mielipiteensä puhuessaan. Useimmat aiheet olivat haastatelluille hyvin tuttuja ja pitkistä, monipuolisesti perustelluista vastauksista pystyi päättämään, että asiaa oli omassa työssä jo paljon pohdittu.

5.2.1 Teemahaastattelu

Teemahaastattelussa vain haastattelun aihepiirit, teema-alueet, ovat etukäteen tiedossa. Teema-alueet ovat pelkistettyjä iskusanamaisia luetteloita, joihin haastattelija tukeutuu haastattelun aikana. Kysymysten tarkkaa muotoa ja järjestystä ei ole jyrkästi määritelty keskustelun keskittyessä ja edetessä tiettyjen teemojen mukaan. Kysymykset muotoillaan pikemminkin suosituskysymyksiksi, jolloin haastateltavien vastaukset ja haastatteluihin kuluva aika voivat vaihdella suuresti tilanteesta riippuen. (Hirsjärvi 1988, 36-38.) Teema-alueet rakennetaan perehtymällä aineistoon liittyvään tietoon ja teoriaan, jolloin tutkimuksen teoreettiset peruskäsitteet eli ilmiöiden pääluokat hahmottuvat. Teema-alueet ovat näiden pääkäsitteiden alakäsitteitä ja luokkia. Haastattelukysymykset kohdistuvat teema-alueisiin, joita haastattelutilanteessa sekä tutkija että tutkittava tarkentavat kysymyksillä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 66-67.)

Teemahaastattelun luotettavuuteen vaikuttavat useat tekijät ja luotettavuuden arvioinnissa on otettava huomioon koko tutkimusprosessi. Haastattelun käsitevalidius kuvaa sitä, kuinka hyvin on tavoitettu tutkittavan ilmiön olennaisimmat piirteet ja teorian keskeisimmät käsitteet. Jos käsitevalidius on huono, ovat ongelmanasettelu sekä haastattelurunko usein heikosti rakennettuja. Teemahaastattelun sisältövalidius kuvastaa teemaluettelon ja laadittujen kysymysten onnistuneisuutta eli pystytäänkö kysymyksillä tavoittamaan haluttuja merkityksiä. Tarpeeksi suuri haastateltavien lukumäärä ja niiden huolellinen valinta pienentävät haastatteliijoista johtuvia virheitä. Muuttujien muodostusvaiheessa tavoitteena on muodostaa teoreettista viitekehystä vastaavia muuttujia ja erottaa haastateltavien maailmankuvasta olennaisimmat kategoriat. Tällöin kohdataan käsite ja sisältövalidiuteen liittyviä ongelmia. (Hirsjärvi 1988, 129-130.)

5.2.2 Tutkimushaastattelun rakentaminen

Tutkimukseni teema-alueet muotoutuivat aikaisempiin aiheeseen liittyviin tutkimuksiin ja aineistoon tutustumalla. Oli ratkaistava minkä teemojen avulla voisin lähestyä markkinalähtöisyyttä teknillisessä yliopistossa. Markkinalähtöisyyden ja korkeakoulutuksen kohdatessa, ongelmiksi usein kiteytyivät kysymykset korkeakoulutuksen laadusta ja tehokkuudesta, perustutkimuksen asemasta, koulutuksen ja työelämän suhteista, kilpailusta

sekä koulutuksen yksityistämisestä. Näiden aiheiden kautta uskoin saavani lisää tietoa tutkittavasta ilmiöstä ja ymmärtäväni laajemmin markkinalähtöisyyden merkityksiä korkeakoulutuksessa.

Kun teema-alueet alkoivat hahmottua, oli niihin liittyvien kysymysten muotoilu hankalaa. Miten laatia tutkimusongelmien kannalta relevantteja kysymyksiä, joihin haastateltaviksi valikoituneet yliopistossa eri toimenkuvissa työskentelevät ihmiset osaisivat esittää näkemyksiään? Tavoitteenani oli tehdä kysymyksistä mahdollisimman käytännönläheisiä. Ongelmana oli kysymysten muotoileminen sellaiseksi, ettei niihin vastaaminen ollut ”tietokilpailua” vaan pohjautui työuran aikana saatuihin kokemuksiin ja niiden herättämiin näkemyksiin teknillisestä yliopistotutkimuksesta ja koulutuksesta. Vaikka haastateltaville painotettiin, että kysymykset kartoittavat heidän käsityksiään ja mielipiteitään, he pohtivat vastauksia usein tietämyksensä perusteella eivätkä ”musta tuntuu” näkökulmasta.

5.3 Kvalitatiivinen tutkimus ja aineiston analyysi

Kvalitatiivisessa analyysissä tutkijan tulisi perustella aineiston merkittävyys ja yhteiskunnallinen ja kulttuurinen paikka sekä niiden tuotantoehdot eli selittää miksi aineisto on ylipäättään analysoimisen arvoinen. Kvalitatiivisen aineiston tulisi olla myös tutkimuksen kannalta riittävä. Liian suuren aineiston kerääminen voi kuitenkin vaikeuttaa aineiston huolellista analyysia. Kvalitatiivinen analyysi tulisi rakentaa siten, että lukijan on mahdollista ymmärtää tutkijan päättelyoperaatioita ja niitä soveltamalla päätyä samoihin johtopäätöksiin. Tyypillinen kvalitatatiivisen analyysin operaatio on aineiston luokittelu ja ryhmittely. Aineiston arvioitavuutta ja toistettavuutta voidaan lisätä aineiston luetteloinnilla, tulkintaoperaatioiden jakamisella osiin ja nimeämällä analyysin ratkaisusäännöt. (Mäkelä 1992, 48, 52-54, 57.)

Tutkimuksessani haastatteluista saatu aineisto oli laaja ja monipuolinen. Teema-alueet olivat perustutkimus ja soveltava tutkimus, koulutus, laatu ja tehokkuus, koulutus ja elinkeinoelämä, kilpailu, markkinalähtöisyyden käsitteistö, tulevaisuus ja yksityinen teknillinen yliopisto. Kaikista aihealueista kysyin näkemyksiä ja mielipiteitä siitä, miten haastatellut olivat nämä asiat kokeneet työssään ja kuinka paljon niistä oli keskusteltu ja miten he toivoisivat asioiden

olevan. Joskus jo parin ensimmäisen teema-alueen käsittelyyn meni lähes tunti, jolloin muiden teemojen kysymyksiä oli supistettava.

Haastattelut nauhoitin ja litteroin. Tämän jälkeen arvioin niiden sisältöä kvalitatiivisella analyysillä. Kvalitatiivisessa analyysissä arvioin tutkimusaineistoa ensin teemoittain, vaikka haastateltavien vastaukset ja itse teemojen aiheet menevät osin päällekkäin. Aluksi kokosin yhteen käsitykset siitä, millaisena haastatellut teemoihin liittyviä ilmiöitä näkivät. Tämän jälkeen luokittelin vastauksia sen pohjalta, miten haastatellut hyväksyivät tai eivät hyväksyneet kyseisiä ilmiöitä ja miksi he suhtautuivat ilmiöön tietyllä tavalla eli mitä perusteluja näkemyksille annettiin. Lisäksi luokittelin arvioita siitä, mitä merkityksellistä keskustellussa ilmiössä nähtiin olevan ja toisaalta millaisia epäkohtia siihen liitettiin. Luokitelluista vastauksista etsin samankaltaisuuksia ja ristiriitaisuuksia, joita kuvailen ja selitän teemakohtaisesti. Ristiriitaisuuksia etsin myös yliopiston raporteista otettujen tekstien ja haastateltujen mielipiteiden väliltä.

Haastatellut kuvasivat usein vastauksissaan muutosta tai pysyvyyttä jostain aikaisemmasta ajasta nykypäivään ilmeisesti siksi, että uusien ilmiöiden hahmottaminen on helpompaa, jos niiden luonnetta ja merkitystä peilaa menneeseen aikaan. Erittäin tärkeänä osana vastauksissa pidin haastateltujen mielipiteitä siitä, miten he toivoivat asioiden olevan eli miten asioiden haluttiin tulevaisuudessa kehittyvän?

Yhdistelemällä samansuuntaisia käsityksiä ja niille esitettyjä perusteluja rakennan teemoista kokonaiskuvaa ja etsin vastauksia tutkimusongelmiin. Kun analysoin tutkimusaineistoa paitsi teemoittain myös haastattelukohtaisesti, voidaan aineiston pohjalta tehdä löyhät tyypittelyt haastatelluista. Haastatellut voidaan jakaa karkeasti kolmeen ryhmään sen mukaan, millaiset näkemykset heillä on markkinalähtöisyyden vaikutuksista ja merkityksistä teknillisessä yliopistossa. Nämä ryhmät kuvailen loppuyhteenvedossa samalla, kun pohdin aineistosta kumpuavia uusia näkökulmia ja sen herättämiä kysymyksiä.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Tieteellinen tutkimus ja yliopiston tehtävä

LTY:n (Lappeenrannan teknillisen yliopiston) Strategia 2010-raportissa (1999, 5) tutkimustoiminnan tehtäväksi ilmoitetaan ”tuottaa elinkeinoelämän hyödyksi tohtoreita, julkaistua uutta tietoa, tutkimuspalveluja, koulutuspalveluja, testauspalveluja, tuote- ja palveluideoita sekä patentteja”. Tavoitteena on kansainvälisesti tunnustettu tieteellinen tutkimustoiminta ja osalla tutkimusryhmistä Suomen Akatemian huippuyksikköstatus. Tutkimustyötä tekeville järjestetään aikaa ja toiminnan laatua kehitetään sekä tehostetaan tutkimustoiminnan hallintotoimia ja johtamista. Tutkimushankkeiden seuranta ja raportointia lisätään tutkimushanketietokannan avulla. Tutkimustoiminnan kasvu rahoitetaan suurimmaksi osin Tekesin, EU:n, Suomen Akatemian ja yritysten rahoituksella. (Toiminta- ja taloussuunnitelma 2006-2009, 4-5.)

LTY:n henkilöstön kannustepolitiikassa tutkimus- ja kehittämistyössä käytetään sisäisiä kannustinjärjestelmiä, jolloin palkkauksessa huomioidaan tutkimusprojektien yhteydessä syntyneet merkittävät tulokset, julkaisut ja uusi tieto. Myös teollisuuden kokonaan rahoittamissa hankkeissa sopimukset pyritään laatimaan henkilöstön kannalta mahdollisimman kannustaviksi siten, että tutkijoiden julkaisuoikeus olisi mahdollisimman vapaa ja tutkijan asema vähintään yhtä hyvä kuin yrityksessä työskentelevän henkilön. (Lappeenrannan teknillisen yliopiston alueellinen vaikuttavuus: itsearviointi, 2002, 8.) Uuden palkkausjärjestelmän tavoitteena on kannustaa tutkijaa opintomenestykseen, kansainväliseen korkeatasoiseen julkaisutoimintaan, Suomen Akatemian rahoituksen hankintaan ja uralla etenemiseen (Toiminta- ja taloussuunnitelma 2006-2009, 4).

6.1.1 Perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen merkitys

Haastatellut olivat varsin yksimielisiä siitä, että sekä perustutkimusta että soveltavaa tutkimusta tarvitaan teknillisessä yliopistossa. Tutkimustyyppit tukevat toinen toisiaan ja joissakin tilanteissa niiden jyrkkä erottelu on tarpeetonta. Perustutkimus ymmärretään tärkeäksi osaksi tekniikan alan tutkimusta ja yliopistoissa pitää aina olla tietty osa sellaista tutkimusta, joka ei tähtää suoraan tiedon soveltamiseen, vaan pyrkii akateemisten ongelmien

selvittämiseen. Perustutkimuksen tekeminen erottaa yliopistot ammattikorkeakouluista ja tutkimuslaitoksista sekä on välttämätöntä jo yliopiston uskottavuuden kannalta. On tärkeää korostaa, että juuri yliopistot ovat paikka, missä tekniikan perustutkimusta tehdään. Perustutkimuksella rakennetaan pohjaa soveltavalle tutkimukselle, joka myös kuuluu tekniikan alaan, mutta ilman perustutkimusta ei ole soveltavaa tutkimusta.

Soveltavalla tutkimuksella voitaisiin ehkä ajatella sitä, että sillä opetetaan yhteiskuntaa ja yrityksiä käyttämään hyväkseen perustutkimuksella saavutettuja tuloksia. Siinä on rahoittajana yleensä joku yritys, joka ostaa osaamista ja opettamista yliopistolta ja me saadaan siirrettyä sitä yhteiskunnan hyväksi. Mutta ilman perustutkimusta niin äkkiä loppuu se opetettava. Siellä on tavallaan laari välissä ja sitä laaria täytetään perustutkimuksella ja sieltä ammennetaan ja saadaan soveltavaa tutkimusta vietyä eteenpäin.

Molempia tutkimustyyppejä kuvataan myös kilpailukyvyn kannalta merkittäviksi. Yhteistyö elinkeinoelämän kanssa kytkeytyy vahvaan soveltavaan tutkimukseen, mutta pitkälle viety tuotekehitys ja menestyksellinen toiminta edellyttävät vahvaa perustutkimusta. Tarvitaan tutkimusta, jonka tarkoitus on tuottaa yhteistyötoimintaan vaadittavaa ”polttoainetta” eli perustutkimus tuottaa uusia asioita soveltavan tutkimuksen käynnistämiseen. Toisaalta soveltavaa tutkimusta tehdessä syntyy ahaa-elämyksiä, kiinnostavia kysymyksiä ja ”tutkimusituja”, joista voisi 5-10 vuoden kuluttua kehitellä uusia tuotteita perustutkimuksen puolella. Perustutkimus ja soveltava tutkimus kietoutuvat yhteen myös rahoituksen kautta. Kun perustutkimukseen käytetty valtion budjettirahoitus on äärimmäisen niukkaa, voidaan soveltavassa tutkimuksessa yritys yhteistyössä jäänyttä katetta käyttää sen tukemiseen. Perustutkimus ja soveltavatutkimus ”kulkevat kehää, jossa kumpikin syöttää toista”.

Eräs haastateltu määrittelee perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen niiden erilaisen aikajänteen perusteella. Perustutkimuksen aikajänne on huomattavan pitkä, usein jopa kymmeniä vuosia. Yritykset eivät yleensä ole kiinnostuneita perustutkimuksen rahoittamisesta, sillä tutkimuksella ei välttämättä tavoitella kaupallista hyötyä tai läpimurtotuotetta. Perustutkimuksessa on aikaa ”funtsii ja miettii”. Soveltavan tutkimuksen aikajänne on lyhyt ja sen tavoitteena on ensisijaisesti selvittää uuden asian sovellusmahdollisuuksia uudessa kontekstissa. Yritysten kanssa yhteistyönä tehdyissä projekteissa on välillä hyvinkin kiihkeitä vaiheita ja kiivastahtisessa yritysprojektissa syntyy

ideoita ja ajatuksia, mutta niiden loppuun vieminen ei nopean aikataulun puitteissa ole mahdollista.

Myös soveltavan tutkimuksen puolesta esitettiin useita argumentteja. Tekniikan alan erityispiirteinä on tiivis yhteistyö yritysten kanssa ja yrityslähtöiset projektit, joiden etuna ovat muun muassa opiskelijoiden työllistämistä parantavat kontaktit työelämään joko opintojen varhaisessa vaiheessa tai viimeistään diplomitöiden yhteydessä. Eräs tutkija puolustaa soveltavaa tutkimusta ja arvostelee perustutkimusta siitä, paljonko siihen sijoitettu raha on tuottanut innovaatioita. Tutkijoiden ja byrokratian välinen suuri ristiriita on siinä, että tutkijat ovat sopeutuneet etukäteen määrittelemään, mitä tuetaan hakiessaan virkamiehiltä rahaa. Miten matkanvarrella voidaan tuottaa mitään hyödyllistä, jos etukäteen tiedetään mitä on tulossa ja selvitetään vain lopputulos? Tutkijan mukaan tilanne on niin lukkiutunut, että yliopisto ei pysty pitämään oikeita osaajia ja tietomassa lähtee muualle, jolloin "todelliset tutkimukset" tehdään Nokiassa. Myös toinen tutkija tukee edellistä näkemystä huomauttaessaan, että yksityisen sektorin ja osin julkisen sektorin tarjoamat palkat ja muut edut ovat sen verran parempia, ettei yliopistoilla ole kykyä ainakaan Suomessa pitää kaikkein terävimpiä aivoja, vaan ”jos sä olet fiksu, aikaansaava ja kunnianhimoinen niin ei yliopisto ole se valinta eikä ainakaan perustutkimus ole se valinta.”

6.1.2 Ulkopuolinen rahoitus ja yliopiston perustehtävä

Ulkopuolisen tutkimusrahoituksen osuus on kasvanut huomattavasti viime vuosina ja sen osuus pyritään kasvattamaan 50:een prosenttiin yliopiston kokonaisrahoituksesta (Toiminta- ja taloussuunnitelma 2004-2007, 24). Lisäksi tutkimusyhteistyö yritysten kanssa ja yhteistyöyritysten lukumäärä ovat lisääntyneet. Tutkimusrahoitus kokonaisuutena on kasvanut ja rahoituskanavat ovat monipuolistuneet. Perustutkimuksen tärkeyttä perustellaan raportissa: ”Pitkäjänteisen korkeatasoisen tieteellisen tutkimustoiminnan pohjana on riittävä oma perustutkimus.” Akatemialta saatavaa rahoitusta lisätään ja budjettirahoituksesta käytetään suurempi osa hankerahoituksena perustutkimuksen kehittämiseen eli tavoitteena on perustutkimuksen vahvistaminen yliopiston perusrahoituksella. (Lappeenrannan teknillisen yliopiston alueellinen vaikuttavuus: itsearviointi, 2002, 18.)

Keskeiseksi kysymykseksi keskusteltaessa tutkimusvaihtoehtoista haastateltujen kanssa nousi rahoitus. Opetusministeriöltä saatava raha ei riitä edes henkilökustannuksiin, vaan sillä voidaan turvata vain osa palkasta, joten loput on ansaittava. Tämä aika on "pois perustehtävästä", sillä rahoituspalkkioita saadaan lähinnä soveltavasta tutkimuksesta. Jotta yliopiston tehtävä tulisi täytettyä, perustutkimuksessa tulisi olla enemmän resursseja käytettävissä. Soveltavan tutkimuksen nähdään painottuvan liikaakin, kun suuri osa tutkimusrahoituksesta tulisi hankkia ulkopuolelta ja budjettirahoituksella pystytään tekemään yhä vähemmän tutkimusta. Teollisuudelle tehdystä tutkimuksesta rahaa jää huomattavasti enemmän käteen kuin Akatemialta. Akatemian rahoitusta kuitenkin arvostetaan ja sen toivottaisi lisääntyvän tekniikan alalla, jotteivat perustutkimuksen mahdollisuudet jäisi liian pieniksi. Tutkijan kannalta perustutkimusta kuvataan vapaammaksi. ”Vapaassa akateemisessa ajattelussa” on paljon hyvää, jos siihen on taloudellista ja henkistä kapasiteettia.

Perustutkimuksessa, jos se raha tulee sieltä akatemian puolelta se on tutkijan kannalta helppo. Sä olet ihan vapaa tekemään tietyissä rajoissa tietenkin, kun on tutkimussuunnitelma, mutta olet vapaa liikkumaan laidasta laitaan ja joskus sieltä laidasta yli, jos löytyy jotain uutta mielenkiintoista. Soveltava on tehtävä aika pitkälle teollisuuden ehdoilla. Teknisellä alalla tarvitaan molempia kun maailma muuttuu. (...) Molemmat ovat jatkuvasti käynnissä. Toisena vuonna on enemmän tehty toista ja toisena toista, se on riippunut rahoituksesta. Ne on suurinpiirtein olleet tasapainossa. (...) Valtioltä saatava raha on miinusmerkkinen, eli emme saa niin paljon rahaa, että sillä pärjäisimme eli väkisin on rahoitus ulkopuolelta saatava. (...) Ja kun kysymys on hengissä pysymisestä niin joskus kelpaavat ne aiheet, jotka ei muuten olisi kovin mielenkiintoisia tutkimuksen kannalta.

Joidenkin haastateltujen mukaan ulkopuolisen rahoituksen lisäämiseen ei liity ongelmia. Toisia taas pelottaa, että liian suuri ulkopuolinen rahoitus johtaa yliopistomaisuuden häviämiseen ja yliopisto muuttuu konsulttitoimistoksi. Tämän hetkinen 37%:n ulkopuolisen rahoituksen osuus on suuri ja yli 50%:iin ei tulisi edes pyrkiä, muuten perustutkimukseen käytetty perusrahoitus jää liian vähäiseksi ja tutkimussuhteet vääristyvät. Yliopistojen on säilytettävä tieteellisestä mielenkiinnosta lähtevä perustutkimus, johon eivät ”ulkopuoliset mahdit” vaikuta.

Soveltavan tutkimuksen painottuessa yhä enemmän, haastattelijat pohtivat sitä, miten yliopiston perustehtävän säilymisestä pidetään huolta. Vaikka yliopiston sisällä näyttää olevan vahva intressi panostaa perustutkimukseen, ongelmaksi nousee jälleen rahoitus. ”Money talks”, mitään ei pystytä suorittamaan ilman rahoitusta. Yliopisto ei saisi joutua ”kurjuuden tilaan, jossa pitää haalia rahoitusta kuin rahoitusta”, vaan ohjat pitäisi olla omissa käsissä. Talon sisällä käydään vuosittain kehittämiskeskustelut eri yksiköiden kanssa, jolloin näistä asioista sovitaan. Pyrkimyksenä on rahoitusvaikeuksista huolimatta suorittaa perustutkimusta yliopiston omilla rahoilla edes jonkinlaisella tutkimuspanoksella eli rahaa tulisi olla käytettävissä myös ei-soveltaviin hankkeisiin. Onneksi Akatemialta rahoitetaan hankkeita, jotka eivät johda suoraan käytännön sovelluksiin. Perustutkimuksen tekeminen vaatii myös aikaa. Jos tutkijalla on 25-30 oppituntia pidettävänä viikossa, ei pitkäjänteisestä tutkimuksesta tule mitään. Yksi tutkija kritisoi, ettei yliopiston perustehtävän säilymistä pohdita mitenkään:

En mä ainakaan ole havainnut. Kaikkein suurin älyttömyys tällä hetkellä on se, että maksetaan paljon rahaa palkkoihin ja siihen, että rakennetaan paljon taloja ja sitten ei ole mitään rahaa siihen itse tutkimuksen tekoon. Se ohjaa aktiiviset tutkijat tekemään tutkimusta ilman tutkimusrahoitteita eli tämmöiseen tietokonetyöskentelyyn tai sitten tällaiseen puhtaasti teoreettiseen työskentelyyn. Sitä voi tehdä. Kokeellista tutkimusta on aika vaikea tehdä, paitsi jonkun firman ehdoilla.

6.1.3 Julkinen vai salattu tutkimus?

Väite siitä, että ”perustutkimus on pitkäjänteistä, avointa ja vapaata ja soveltava tutkimus puolestaan lyhytjänteistä, salattua ja tiettyjä ulkopuolisia ehtoja noudattavaa” herätti mielipiteitä puolesta ja vastaan. Väitteen myönnettiin pitävän ainakin osittain paikkansa yhtä tutkijaa lukuunottamatta, joka tyrmäsi sen täysin. Hän kritisoi, ettei perustutkimus ole sen jalompaa eikä soveltava tutkimus ”hämärämiesten hommaa”. Perustutkimuksen arvo perustuu siihen vanhaan sivistysideologiaan, jonka mukaan yliopistoissa tuotettu tutkimus olisi automaattisesti parempaa. Todellisuudessa tutkimustyyppit ovat kuitenkin sekoittuneet, eikä niiden välille voida rakentaa korkeita raja-aitoja.

Määritelmän paikkansa pitävyyttä perusteltiin perustutkimuksen pitkällä ja soveltavan tutkimuksen lyhyellä aikajänteellä. Lisäksi määritelmää pidettiin kuvaavana johtuen

tutkimustyyppien erilaisesta rahoituksesta, rahoituslähteestä ja tavoitteista. Toinen tutkimus on hyvin lähellä ja toinen hyvin kaukana teollisuudesta. Yksi haastatelluista kuvasi yritysysteistyön ja teollisuuteen pidettävien kiinteiden suhteiden merkitystä todetessaan, että ”kyllähän teknillisen yliopiston lähtökohdat on ne, että palvellaan yrityksiä ja teollisuutta enemmän kuin julkista hallintoa.”

Tutkimuksen julkisuuteen liittyvät kysymykset mietityttivät haastateltuja. Soveltavassa tutkimuksessa on hyväksyttävä, että yrityksen kanssa tehdyssä tutkimusyhteistyössä täytyy huomioida liikesalaisuudet, kilpailuedut ja muut rajoitteet, jolloin tutkimus ei voi olla samalla tavoin julkista kuin yleisistä lähtökohdista tehty perustutkimus. Toisaalta soveltavassakin tutkimuksessa on rahoituslähteitä, jotka on varattu vapaan tutkimuksen tekemiseen. Eräs haastateltu huomauttaa, ettei perustutkimukseen ole aina avointa, kun tiedeyhteisössä pyritään varjelemaan ideoita muilta mahdollisimman pitkään varkauden pelossa. Paljon keskustelua herättänyttä käytäntöä yrityksille tehtävien diplomitöiden salassapidosta puolustettiin. Esitystä siitä, että diplomitöiden tulisi olla täysin julkisia vastustettiin, sillä sen uskottiin vievän yrityksiltä kiinnostuksen antaa opiskelijoille diplomityöaiheita ja teettää tutkimushankkeita. Sitä kautta myös opiskelijoiden yhteydet työelämään ja työllistymismahdollisuudet heikkenisivät. Tällä hetkellä käytössä on kompromissiratkaisu, jolloin opinnäytteet voivat olla maksimissaan neljä vuotta salaisia ja sen jälkeen ne ovat käytettävissä esimerkiksi opetuksessa. Eräs ehdotus on ollut, että työ kirjoitettaisiin kahtena kappaleena, joista toinen olisi julkinen osa ”yleinen pliiisu, jossa ei sanota mitään tai piilotetaan kaikki” ja toinen on varsinaiset asiat sisältävä liiteosa, joka ei mene kansiin ja on salainen 25 vuotta. Silloin diplomitöiden hyödyntäminen opetuksessa olisi mahdotonta.

6.1.4 Pohdintaa

Useissa virallisissa raporteissa, esityksissä ja strategioissa perustutkimuksen tärkeyttä teknillisissä yliopistoissa perustellaan varauksettomasti. Myös haastatellut painottavat vahvan perustutkimuksen merkitystä. He yhdistävät siihen tutkijan ja akateemisen ajattelun vapauden sekä ymmärtävät sen yliopiston perustehtäväksi, jolla erottaudutaan muista oppilaitoksista. Kun perustutkimuksen määritellään kuuluvan ”yliopistollisuuteen”, niin soveltavan tutkimuksen tekeminen nähdään tekniseen alaan kuuluvana erityispiirteenä, jonka kautta varmistetaan tärkeä osa yliopiston rahoituksesta.

Vaikka perustutkimukseen kaivataan lisää panostusta, sen rahoituksen puolesta ollaan huolissaan. Käytännössä rahoitusjärjestelmä on rakennettu sellaiseksi, että soveltavaa tutkimusta on tehtävä yhä enemmän ulkopuolisen rahoituksen turvaamiseksi. Lyhytaikaisella projektiluontoisella ulkopuolisella rahoituksella ei voida työllistää pysyvää henkilökuntaa, jota pitkäjänteinen perustutkimus edellyttäisi. Jos perustutkimukseen tarkoitetut määrärahat eivät lisäännä, näyttää perustutkimuksen asema ja samalla yliopiston perustehtävän säilyminen epävarmalta. Ratkaiseeko perustutkimuksen tulevaisuuden siis rahoitusjärjestelyt ja löytyykö sen puolustamiseen todellista tahtoa myös ylemmiltä tahoilta, vai jääkö perustutkimuksen arvon ymmärtäminen vain retoriikan tasolle ja tutkijoiden toiveeksi?

Haastateltujen mukaan myös yliopiston oma tiukka linja siinä, mitä hyväksytään tutkimuskohteeksi ja millaisilla sopimuksilla, on äärimmäisen tärkeää yliopistomaisuuden säilyttämiseksi. Kilpailtaessa rahoituksesta ympäristössä, jossa markkinatalouden lait ratkaisevat, olisi yliopiston pystyttävä pitämään ohjat käsissään tutkimukseen liittyviä valintoja tehtäessä. Rahoitusongelmat eivät saisi johtaa liialliseen soveltavan tutkimuksen rahojen perässä juoksemiseen. Tärkeää olisi kuitenkin nähdä teknillinen akateeminen tutkimus kokonaisuutena, jossa perustutkimus ja soveltava tutkimus kietoutuvat toisiinsa. Ne ruokkivat toinen toisiaan ja molempia tarvitaan, mutta oikeassa suhteessa. Nykyisen rahoitusjärjestelmän puitteissa perustutkimuksen merkityksen esille nostaminen näyttää välttämättömältä tutkimuksen teon edellytysten turvaamiseksi.

6.2 Yliopiston toiminnan keskeisiä tavoitteita

Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa korkean laadun ja uskottavuuden mahdollistaa se, että yliopiston opetuksessa, tutkimuksessa ja arkipäivän toiminnassa noudatetaan kestävästä kehityksen, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon periaatteita. Korkea laatu kuuluu yliopiston toimintaa ohjaavien kolmen keskeisimmän arvon joukkoon, eettisyyden ja Skinnarilan hengen lisäksi. Opetuksen laatuun kuuluvat ajantasaisuus, omaleimaisuus, monitieteisyys ja kiinteä yhteys ajankohtaiseen tutkimukseen. Opettajien pedagogisia valmiuksia kehitetään ja opetusta pidetään keskeisenä ansiona tutkimuksen rinnalla. Yliopiston monikulttuurisuus lisääntyy, kun kansainvälisten opiskelijoiden määrää lisätään. Onnistuneesta työstä laadun parantamiseksi kertoo myös tuotantotalouden osaston nimeäminen koulutuksen laatuyksiköksi kahtena kautena peräkkäin. (Toiminta- ja taloussuunnitelma 2004-2007, 4,11.)

Opetuksen laatua arvioidaan LTY:ssa omalla sisäisellä laadunarvioinnin järjestelmällä. Tämä tukee raporttien mukaan opetuksen jatkuvaa kehittämistä, opetushenkilöstön motivoitumista ja tehokasta oppimista. (Toiminta- ja taloussuunnitelma 2004-07, 11.) Laadunvarmistusjärjestelmää täydennetään edelleen. Laadunhallintajärjestelmä auditoidaan viimeistään vuonna 2007. (Toiminta- ja taloussuunnitelma 2006-2009, 3.)

6.2.1 Laatu ja laadun arviointi teknillisessä koulutuksessa

Haastatellut tuovat useita näkökulmia esiin pohtiessaan laadun käsitettä teknillisessä yliopistokoulutuksessa. ”Laadussa on niin paljon eri osatekijöitä ja se on niiden kokonaisuus ei summa.” Laadun nähdään kytkeytyvän opiskelijan huomioonottamiseen, opetusmenetelmiin ja -materiaaleihin, opettajien asiantuntemukseen ja kykyyn tuoda esille oleellinen tieto, antaa kokonaiskäsitys opetettavasta asiasta sekä hallita asioiden monitasoisuus opetuksessa. Lisäksi laatu on loogisen ajattelutavan oppimista sekä taitoa suunnitella ja hyödyntää opittuja tekniikoita. LTY:ssa laatu ilmenee erään arvion mukaan valmistuvien hyvänä työllistymisenä ja työnantajien tyytyväisyytenä tuotteen laatuun. Opetus on laadukasta kun se vastaa yleisiä normeja, soveltuu kentälle ja riittää käytännön työelämän lisäksi jatko-opintoihin. Opetuksen pitäisi olla lisäksi ajankohtaista ja perustua tutkimukseen, sillä yliopiston päätehtävä on tutkimus ja siihen perustuva opetus. Eräs haastateltu jaottelee ja arvioi laatua omin termein:

Siinä on oikeastaan kaks näkökulmaa, jos karkeasti jakaa. Toinen, mille minä pistän suuremman painon on se, että mikä on sisältö eli kun koulutetaan diplomi-insinöörejä niin mitä ne osaa. Se on tärkeintä. Ja toisiks tärkeintä on se, että miten se tehdään se koulutus. Olen monesti käyttänyt karrikoitua esimerkkiä, että meil kaikki toimii fiinisti, meil on helvetin hyviä opettajia ja palautteet on hyviä ja opiskelijoilla on kivaa jne. Mutta jos me opetetaan ihan bullshittiä niin eihän tällä tee mitään. Pääinvastainen on se, että on just oikeita asioita ja ihmiset oppii, sit on aivan karmeita opettajia, jotka tekee kaiken väärin ja on inhottavia jne. Niin jos näistä kahesta pitäis valita niin kuitenkin valitsisin tän jälkimmäisen. Siis tietenkään kumpikaan ei ole toivetila, vaan sehän olisi toivetila, että kumpikin toimii hyvin. Mutta tässä järjestyksessä: sisällöllä on enemmän merkitystä kuin toteutustavalla.

Eräs tutkija maalailee koko yliopiston opetusjärjestelmän tehottomaksi ja huonosti oppilaita innostavaksi ja motivoivaksi. Hän kytkee koulutuksen laadun koko yliopiston ilmapiiriin sekä opiskelijoiden ja henkilökunnan motivaatioon:

Sitähän on nyt kaiken maailman laatuanalyysiä ja indikaattoria ollaan rakentamassa, että mikä on se korkea laatu. Mutta mä olen kyllä sitä mieltä, että koulutuksen laatu siis yleensä kun puhutaan korkeemman tason tieteellisestä opetuksesta, niin se on ihan huuhaata koulutuksen laadusta puhuminen. Koulutuksen laatu näkyy siinä, että mitkä ne tulokset on. Ei voida määrittää hyvän laadun jotain kriteereitä, kun se on niin moniulotteinen se ilmiö itsessään. Siinä pitää olla erittäin innostunut ilmapiiri, sitouttaa ihmiset siihen hommaan, siellä on mahdollisuus erilaisten luovien ajatusten toimia, siellä on tilaa intohimoisille hulluille, siellä käydään erittäin monitasoista kriittistä keskustelua. Se on itsessään se laatu.

Haastatellut mainitsevat laadun määrittelyssä keskeisenä ongelmana laadun mittaamisen ja arvioinnin vaikeuden. On vaikea ennustaa etukäteen, milloin opetus on ollut laadukasta. ”Voisiko sitä mitata vasta kun opiskelijat ovat eläkkeellä?”, yksi tutkijoista ihmettelee, sillä opiskelumenestys ja -aika eivät välttämättä korreloi työelämässä menestymisen kanssa. Opiskelija, jolla on mennyt huonosti yliopisto-opinnot voi olla ”huippukaveri” työelämässä. Sellaisia laadun mittareita, joilla mitataan valmistuneiden määrää tai valmistumisaikoja arvostellaan, sillä ne eivät välttämättä mittaa laadullisia asioita, vaan määriä. Ylipäätään suurin osa kirjattavista asioista ei ole laadullisia. Yksi tapa kuvata laatua on koulutukseen liittyvien prosessien kuvaus, mutta tämän keinon todetaan olevan kyseenalainen, koska ”sitä ei oikeastaan kunnolla mitata mitään”. Teknillisessä yliopistossa laadunmittaus, kuten verkossa kerätty opiskelijapalaute pyritään suorittamaan pääasiassa numeroiden eli lukujen avulla, mutta nämäkin tulokset pitää vielä pystyä tulkitsemaan. Myös mittarin valinta vaikuttaa saatuihin tuloksiin.

Laadun mittaamisen liittyvistä ongelmista huolimatta laatu ei ole unohtunut, vaikka sen painoarvon osa henkilökunnasta kokee liian vähäiseksi. Suomen yliopistolaissa käydään keskustelua laadusta ja sen varmentamisesta, laadun mittareista sekä laatuja järjestelmistä ja –sääöksistä. Silti määrällistä puolta on helpompi mitata ja määrällisiä tavoitteita on helpompi asettaa. Numeraalisen mittaamisen esitetään sopivan paremmin tutkimuksen puolelle, jossa

laatua arvioidaan laskemalla julkaisujen määrää. Useammat julkaisut kertovat tutkijoiden aktiivisuudesta, mutta tutkitun tiedon merkittävyyttä olisi arvioitava.

Pitäisi miettiä, että onko tutkitun tiedon merkittävyys yhtä hyvä kuin joskus aikasemmin, kun julkaistiin vähemmän, mut ehkä julkaistiin laadukkampia töitä, tai sanotaan merkityksellisiä töitä ei välttämättä laadukkaampia, mutta enemmän merkitseviä töitä. Mutta tietysti voisi väittää niinkin, että nykyään julkaistaan julkaisemisen vuoksi liian paljon ja pitäisi miettiä mitä kannatta julkaista. Koska itseasiassa maailmassa ei ole pulaa tiedosta, tietoa on oikeastaan liian paljonkin, vaan on pulaa seulotusta tiedosta, että katseltaisi mikä siinä tiedossa on todella merkityksellistä.

Mutta mikä on tähtäimessä, kun koulutuksen laadusta keskustellaan ja sen kehittämiseen laitetaan huomattavia resursseja? Tärkeimpinä tahoina, joiden mukaan laatua kehitetään haastatellut mainitsevat työelämän ja teollisuuden eli opetusta tulisi kehittää palvelemaan työelämää ja opiskelijoiden tulisi saada sellaiset valmiudet, mitä työelämä kulloinkin edellyttää. Muita kohteita ovat opetusministeriö ja itse opiskelijat. Opetusministeriö painottaa prosessilaadun kehittämistä eli koko koulutusprosessin toimivuutta ja nopeampia valmistumisaikoja. Opiskelijat saavat yliopistossa laadukasta tietoa, mitä ne pystyvät soveltamaan työelämässä ja siten hyödyttävät koko yhteiskuntaa. "Pumpataan resursseja sitä kautta." Yhden tutkijan mukaan ei ole olemassa mitään tahoja, jonka mukaan laatua kehitettäisi, vaikka laadun kehittämisestä ja laatuyksiköistä jatkuvasti puhutaankin. Toinen haastateltu taas lähtee arviossaan siitä, mikä on yliopiston tehtävä.

Me emme ole itseämme varten vaan yhteiskuntaa varten. Valmistuvalla diplomi-insinöörillä pitää olla valmiit tiedot ja taidot ja sillä lailla koulutettuna, että se pystyy niitä tehtäviä tässä yhteiskunnassa ratkaisemaan, mihin se on suunniteltu. Ja samalla lailla tutkimuksessa joko lyhemmällä tai pitemmällä aikajänteellä, vaikka se olis 20 vuotta se aikajänne, niin siinä tutkimus toiminnassa pitää olla sellainen tavoite, johon tekijät uskoo, että tästä on tälle yhteisölle ja yhteiskunnalle hyötyä. Tiivistetysti voisi sanoa, että emme ole itseämme varten vaan ulkoista maailmaa varten.

Henkilökohtaisesti haastatellut painottaisivat laadun kehittämisessä opiskelijoiden parempien opiskeluvalmiuksien tukemista, oppilaiden motivointia sekä oppilaitoksen kilpailukykyä ja maineesta huolehtimista. Lisäksi valmistuneiden korkeaan arvostukseen työmarkkinoilla tulisi

panostaa. Lisäämällä henkilökohtaista opintojen ohjausta opiskelijoiden kykyä opiskella maksimaalisesti omien kykyjensä mukaan voidaan parantaa. Isot kurssikokonaisuudet pitäisi pilkkoa hallittaviksi kokonaisuuksiksi ja tiiviimmän ohjauksen mahdollistavia harjoitustöitä tulisi lisätä. Tavoitteena olisi työelämän vaatimusten mukaisesti opiskelijoiden parempi kyky ymmärtää ja hahmottaa kokonaisuuksia sirpaleisten kurssien sijaan.. Myös humanismiripauksen mukaan tuominen teknilliseen koulutukseen sekä yleissivistävien opintojen, laajakatseisuuden ja suvaitsevaisuuden lisääminen olisi tärkeää. Oppimisen innostusta, motivaatiota ja ryhmähenkeä tulisi kohottaa niin, että opiskelijat olisivat ylpeitä oppimastaan, sillä ison ”tuotantolaitoksen massaopetuksessa” tällaiset taidot uhkaavat hävitä.

Kilpailun kiristytessä yliopistomaailmassa laadukkuutta ovat kilpailussa mukana pysyminen ja yliopiston maineen kehittäminen. Kun kilpaillaan sekä suomalaisista että ulkomaalaisista opiskelijoista ja jatko-opiskelijoista laatu ei ole enää pelkkä kilpaluvaltti vaan ”eloonjäämisvaatimus”. Kaikki toiminnot heijastuvat laatuun ja siksi laatua täytyy kehittää kokonaisvaltaisesti. On arvioitava koko koulutusjärjestelmän toimivuutta, opetuksen sisältöä, erikoisosaamisalueita, olosuhteita ja ympäristöä sekä koko kampusaluetta. Yliopiston maineen merkitys korostuu Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa pienen koon ja syrjäisen sijainnin vuoksi. Verrattuna esimerkiksi Helsinkiin, joka vetää jo kaupunkina puoleensa opiskelijoita, LTY:lle ei riitä sama, vaan sen tarvitsee olla jotain ”huikeeta”. Yliopiston maine ulottuu myös työelämään, jolloin valmistuvien diplomi-insinöörien tulisi olla tunnustettuja työmarkkinoilla ja omata hyvät valmiudet työelämässä pärjätäkseen.

6.2.2 Laadun suhde tehokkuuteen

Lausunnossa opetusministeriön kehittämissuunnitelmaehdotuksesta (1999, 2,5) tutkintomäärillä mitattuna yliopistojen toiminta oli tehostunut huomattavasti koko 90-luvun. Opetusministeriön suunnitelmat sopimuskaudelle 2001-2003 edellyttivät tästä huolimatta yliopistoilta kasvavia tutkintomääriä entisillä voimavaroilla. Suoritettua tutkintoa kohti yliopistojen toimintamenot supistuivat merkittävästi tulossopimuksessa ja resurssit oli viritetty äärimmilleen. Ministeriö kutsuu tätä toimintojen tehostamispyrkimykseksi. Todelliset yksikkökustannukset vaativat kuitenkin merkittävää rahoituksen lisäämistä. Yliopiston perusrahoituksen turvaamista ja budjettirahoituksen kasvattamista koulutuksen ja tutkimuksen laajentamisen myötä pidettiin ensiarvoisen tärkeänä. Raportissa huomautetaan myös, että

opinnoissaan viivästyneet opiskelijat eivät ole täysimääräisesti yliopiston resursseja käyttäneet. Opintojen suorittamista loppuun tulee kuitenkin kannustaa.

Käsitykset siitä, miten tehokkuusvaatimukset vaikuttavat laatuun, jakoivat haastateltavien käsityksiä. Osa ei nähnyt tehokkuuden ja laadun välillä ristiriitaa. He eivät olleet henkilökohtaisesti kokeneet, että tehokkuutta olisi lisätty laadun kustannuksella tai että laatu kärsisi tehokkuuskriteereistä. Poikkeuksena olivat tulostavoitevaatimukset tai resurssien pieneneminen per tuotos (opiskelija), jotka vaikuttavat sekä prosessi- että tuotelaatuun, kun opiskelijamäärät ovat lisääntyneet ja resurssit pysyneet samoina tai kasvaneet huomattavasti hitaammin. Laadun ja tehokkuuden välille nähtiin tärkeäksi rakentaa kultainen keskitie.

Ikuinen tasapainottelu niiden välillä ja sen välillä, kuinka paljon tehokkuus vaikuttaa laatuun. Se on aina etsittävä se oikea suhde, mikä on missäkin tilanteessa tehokkuuden ja laadun oikea suhde. Koska ei voida millä tehokkuudella tahansa yliopistomaailmassa tehdä hyvää laatua, ei se ole mahdollista, vaan pitää tietyllä tehokkuudella saada hyvää laatua. Sillä tavalla ne on olleet käsi kädessä ne tehokkuus ja laatu.

Näkemyksen ääripäätä edustaa erään tutkijan kommentti, jonka mukaan yliopistot ovat erittäin tehottomia. Yritysmailmassakin saadaan paljon pienemmillä resursseilla paljon enemmän aikaiseksi. Ongelmina ovat yliopiston toimintamallit ja rakenteellinen jäykkyys virkarakenteessa. Ihmisten pestaus elinikäisiin tehtäviin johtaa elinikäisen viran tavoitteluun ja sen saavuttamisen jälkeen työn kehittämisen loppumiseen. Kun ei muututa ajassa ja paikassa, on seurauksena väistämättä tehottomuus ja yhteiskunnan resurssien tuhlaaminen. Yliopistot ovat äärimmäisen huonoja käyttämään resurssejaan järkevästi ja tehokkaasti.

Valtaosa kokee tehokkuuden ja laadun suhteen ongelmallisena ja uskoo, että tehokkuusvaatimukset ja tulospaineet syövät laatua: ”laatua ei voida tehdä ilman tehokkuuden kustannuksia” tai ”kyllähän ne ovat vähän toisiaan pois sulkevia”. Yliopistossa käytössä olevilla laatumittareilla mitataan usein tehokkuutta, sillä laatu ja tehokkuus ovat teknillisessä yliopistomaailmassa lähellä toisiaan. Mittaaminen ei ole kuitenkaan yksiselitteistä, kun arvioidaan esimerkiksi diplomitöiden tarkastusprosessiin käytettävää aikaa. Sama työ voidaan käydä läpi päivässä tai toisaalta pilkun tarkasti, joka on toinen ääripää. Opettamiseen tehokkuus tuo omat lisäpaineensa aikarajoitusten ja tulospaineiden kautta. Kun tavoitteena on saada opiskelijat valmistumaan yliopistosta mahdollisimman nopeasti, on vaarana, ettei

opetus ole tarpeeksi syvällistä ja asiat joudutaan käsittelemään isompien linjojen kautta. Opettajan vastuulle jää oleellisen tiedon valinta ja samalla kokonaisnäkemyksen antaminen aiheesta. ”Ja koko ajan koitetaan nopeammin ja nopeammin ja tiukempaan ja tiukempaan. Kyllä siinä aikamoisia valintoja joudutaan tekemään.” Tehokkuuspaineiden pelätään vaikuttavan myös oppimisen syvällisyyteen:

Ei se nopeus ja tehokkuus itseisarvo saa olla. Tehokkuuteen sisältyy ongelmat omaksumisen kanssa. Mut voi olla, jos kauheaan nopeuteen pyritään ja siihen painostetaan, niin se jää ohueksi se oppiminen. Pitäisi olla aikaa sulatella ja ehkä käydä välillä töissäkin, niin se käytäntöön soveltaminen ja omaksuminen paranisi. Sehän on vastoin tän päivän yliopistopolitiikkaa.

Avainmittarina tehokkuuden mittaamisessa ovat tuotetut tutkinnot. Ministeriön rahoitus perustuu tutkintotavoitteisiin, jotka täytyy saavuttaa vuosittain. Yliopiston sisällä rehtori asettaa yhdessä osastojen kanssa kehittämiskeskusteluissa osastoille tavoitteet. Tehokkuus voidaan rinnastaa myös tuote- ja prosessilaatuun eli miten hyvin yliopisto pystyy toimittamaan yhteiskunnalle sen tarvitsemia osajia ja kuinka nopeasti pystytään muuttamaan tarjontaa ja reagoimaan uusiin tarpeisiin. Tehokkuus- ja tulospaineiden nähdään syövän sitä motivaatiota, jota opiskelijoilla on yliopistoon tullessaan. Eräs tutkija käyttää nykyisestä tutkintoperustaisesta rahoitusjärjestelmästä nimitystä ”panttivankikriisi”:

Tulospaineet nykyisellään syö laatua. Opiskelijahan on vain panttivanki, jonka lunnaat on opetusministeriössä. Opetusministeriö maksaa susta lunnaat ja sä suostut sen vapauttamaan vasta sitten, kun lunnaat on sovittu. Tää on mieletön systeemi, tällainen panttivankikriisi päällä koko ajan ja sut pitää saada pihalle täältä, että susta saa rahaa. Kidnappaja ei saa euron euroa ennen kuin se on pystynyt vapauttamaan sen [opiskelijan] ja se ei vapaudu ennen kuin se on tehnyt sen määrätyn määrän opintoviikkoja. Tätä ei parhaimmallaakaan tahdolla voi kuvata kovin luovaksi systeemiksi. Yliopistot käyttää pakkovaltaa opiskelijoihin päin ja opetusministeriö käyttää pakkovaltaa yliopistoihin päin. Ja maailman historia ei tunne montaa järjestelmää, jossa pakkovalta on pitkän päälle ollut kovin rakentava ja hyvä. Sen takia tää panttivankikriisi pitäisi jollakin tavalla ratkaista.

6.2.3 Tulosvastuullisuuden vaikutukset

Opetusministeriön ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston välisessä tulossopimuksessa kaudelle 2004-2006 (2003, 1,2,4) määritellään yliopiston tavoitteeksi suomalaisen yhteiskunnan kulttuurisen, sosiaalisen ja taloudellisen hyvinvoinnin lisäämisen. Laatutyön ja sen menetelmien kehittämistä jatketaan ja niistä saatuja tuloksia hyödynnetään laadun kehittämisessä edelleen. Opetuksen läpäisyä tehostetaan ja tutkintojen suorittamisaikaa lyhennetään lisäämällä opintojen suunnittelua, ohjausta ja seuranta sekä parantamalla opetuksen laatua. Tutkijakoulutusta tehostetaan laskemalla väittelijöiden keski-ikää. Myös kansainvälistymisen lisääminen ja yliopiston yhteiskunnallisista tehtävistä huolehtiminen esitellään tulossopimuksessa. Tulossopimuksessa esitetyt tavoitteet ja toteutumista arvioidaan vuosittain tulosneuvottelujen yhteydessä. Opetusministeriö antaa yliopistoille myös kirjallista palautetta raportoinnin laadusta, toiminnan tuloksellisuudesta ja strategisista kehittämistarpeista.

Haastatellut kokivat tulosvaatimusten lisäävän paineita tulostavoitteiden saavuttamiseksi. Osastoja patistellaan opiskelijoiden valmistumisessa tuottamaan sovittu määrä diplomi-insinöörejä. Kun jatkuvasti korostetaan valmistuneiden määrän tarkeyttä uskotaan seurausten olevan vahingollisia opetuksen laadulle. Haastatellut tuovat esiin ajatuksen vaarasta, että lähdetään lipsumaan vaatimustasossa ja vedetään rima niin alas kuin mahdollista kaikkien pärjäämisen varmistamiseksi. On kuitenkin epätodennäköistä, että yksikään yliopisto ottaisi riskin maineensa menettämisestä vaatimustasoa laskemalla. Toisaalta vaatimustason voidaan sanoa jopa nousseen uudenlaisten esimerkiksi tietoteknikkaan kytkeytyvien vaatimusten lisääntyessä tutkinnossa. Diplomitöiden ja väitöskirjojen tarkastuksien lisäksi laatu tulee viimeistään mitatuksi työelämän markkinahenkisyydessä, jossa valmistuneiden tiedon ja taitojen laatu testataan.

Nykyinen järjestelmä on ihan älytön, kun tavallaan määrällä saa rahaa. Että yliopistothan saa valmistuvien määrien mukaan tällä tulossopimuksella rahaa. Jolloinka joudutaan tavallaan tällaiseen Neuvostotalouden malliin, et sulle sun suunnittelukoneisto määrää, että sun tehtaassa tai yliopistossa tehdään tuhat maisteria ja sit sä teet tuhat maisteria ja saat rahaa eikä kukaan pysty sanomaan minkälaista tuhatta maisteria sieltä tuli kunhan nyt tulee ne tuhat. Vaikka ne ei olis käyneet päivääkään siellä yliopistolla niin sä vaan

näytät, että sulla on ne tuhat. Ja se johtaa tähän hulluuteen sillä lailla tässä tilanteessa, että siinä on ymmärretty mun mielestä ihan väärin tää koko korkeakoulun opetuksen idea.

Yksi haastatelluista kiteyttää tulosohtjauksen idean:

Tulee tuloksen tekemisen pakko. On tiettyjä toimintoja, joista pitää saada tuloksia. Esimerkiksi meidän täytyy saada määrätty määrä tutkintoja ulos.. Meidän täytyy saada tiettyä tulosta ja olla uskottavia tuloksen tekemisessä, jotta me saadaan tietyn rahoitusmallin mukaan riittävästi tuleville vuosille rahaa. Karkeasti sanottuna se menee näin. Tuloksien tekeminen kytkeytyy hyvin voimakkaasti resurssien saamiseen. Se on päivittäinen probleema, että tulosta pitää tehdä, tietenkin tarvitaan niitä tuotteitakin, mutta meidän eläminen perustuu siihen, että me tietyllä tavalla saamme aikaan tietyn määrän tuloksia. Se on varsin iso muutos ollut ja korostunut viime vuosina, kun ministeriöt on menneet tulosohtjaukseen portaittain. Ennen jaettiin määrätty osa tulosohtjauksen kautta ja määrätty osa vanhan perinteen kautta. Nyt sitä jaetaan 100 prosenttisesti rahaa tietyn mallin kautta. Se on tietty malli, jonka mukaan tulee rahoitus ja se on hirmu tärkeätä se tuloksen tekeminen ja se meidän tulevan tekemisen tuloksen uskottavuus. Ja se määräytyy tavoitteiden mukaan. Kuinka suureksi me saadaan tavoitteet määriteltyä ja millaisia tavoitteita meiltä voidaan hyväksyä.

6.2.4 Pohdintaa

Laatu nähdään merkitykselliseksi tekijäksi teknillisessä yliopistokoulutuksessa ja sen kehittämisestä ollaan kiinnostuneita. Laadun kehittämisestä ei kuitenkaan saada ”otetta”, sillä laadun mittaamiseen kehitetyt järjestelmät ja mittarit koetaan huonosti tarkoitukseen sopiviksi ja niiden uskotaan mittaavan pääasiassa määriä. Laatumittareiden sekavuus ja epätarkoituksenmukaisuus näyttävät syövän motivaatiota perehtyä laatuasioihin. Erittäin suureksi epäkohdaksi nostetaan tutkintoperustainen rahoitusjärjestelmä, jossa määrällä saa rahaa ja joka ei siten kannusta laadun parantamiseen. Tulosohtjauksesta keskustelu herättää myös ajatuksen siitä, miten järjestelmä varojen puutteessa saattaisi johtaa vaatimustason lpsumiseen koulutuksen arvioinnissa.

Laatu ja tehokkuus ovat toiminnan kehittämisen avainsanoja niin yritysmaailmassa kuin koulutuksessakin. Koulutuksen onnistuneisuutta arvioidaan usein juuri laadun ja tehokkuuden avulla. Haastatelluilla laadun ja tehokkuuden suhteen pohtimisessa heijastui se, miten tehokkuus oli koettu omassa työssä. Jotkut haastatelluista assosioivat tehokkuuden rationaaliseen varojen käyttöön, kun taas toisille tehokkuus liittyi jatkuviin säästötoimenpiteisiin ja kiristyvään työtahtiin. Ensiksi mainitut suhtautuivat tehokkuusvaatimukseen osin tervetulleina ja hyväksytyinä haasteina ja jälkimmäiset ylhäältä annettuina, toimintaa rajoittavina pakkotoimenpiteinä. Vaikka korostuneet tulospaineet hankaloittavat työskentelyä, vaikuttaa siltä, että ne otetaan ”annettuina” kuin muuta vaihtoehtoa järjestelmälle ei olisi.

6.3 Teknillisen yliopiston suhteet työelämään

Teknillinen yliopisto painottaa tärkeää perinteistä asemaansa korkeatasoisten osaajien kouluttamisessa työelämään sekä panostaan työelämän uudistamisessa ja kehittämisessä. Koko yliopistotutkintojärjestelmää kehitetään vastaamaan työelämän muuttuviin tarpeisiin ja yhdenmukaisemmaksi kansainvälisen tutkintojärjestelmän kanssa. Teknillisten korkeakoulujen kiinteä yhteys työelämään konkretisoituu päättötyö- ja tutkimusyhteistyössä. Muuten yritysten kanssa ollaan jatkuvassa suunnitelmallisessa vuorovaikutuksessa ja toiminnan tueksi luodaan yhteistyöverkostoja tutkijoiden, rahoittajien ja yritysjärjestöjen välille. (Koulutus ja tutkimus vuosina 1999-2004, 4; Toiminta- ja taloussuunnitelma 2004-2007, 6,16.)

Yliopistojen alueellisen vaikuttavuuden merkitys on kasvanut ja yliopistoihin kohdistuvat odotukset ovat lisääntyneet viime vuosina. Yliopiston kolmatta tehtävää korostettaessa yliopistojen vastuu alueellisesta kehittämisestä kasvaa entisestään. LTY ilmoittaa tavoitteekseen ”vaikuttaa Etelä-Karjalan ja koko itäisen Suomen kehitykseen edistämällä yritystoiminnan syntymistä ja kehittymistä, lisäämällä teknistä ja taloudellista sivistystä sekä luomalla mahdollisuuden yleiseen henkiseen kasvuun.” Toiveet yhteistyöstä ovat kasvaneet myös yritysten ja instituutioiden taholta. (Toiminta- ja taloussuunnitelma 2004-2007, 4, 6, 16.) Yliopiston vaikuttavuutta arvioidaan alueellisen vaikuttavuuden itsearviointiraportissa (2002, 1,7). Tässä raportissa yliopiston vaikuttavuudella tarkoitetaan yksilössä, yliopiston toiminta-alueella ja koko yhteiskunnassa aikaansaatuja taloudellisia, tiedollisia, kulttuurisia,

poliittisia ja sosiaalisia vaikutuksia. LTY:n voidaan sanoa hyödyttäneen alueen yrityksiä antamalla mittavasti asiantuntija-apua alueellisissa kehityshankkeissa, parantamalla yritysten kilpailukykyä prosessi- ja tuotekehityshankkeilla sekä kytkemällä opiskelijat paikkakunnalle lopputyöhön liittyvän yritys yhteistyön kautta.

6.3.1 Yhteistyön rikkaus ja ongelmat

Teknillisen yliopiston vuorovaikutus työelämän kanssa on aina ollut tiivis ja yhteistyön elinkeinoelämän kanssa koetaankin hyödyttävän monin tavoin yliopistoa ja sen opiskelijoita sekä vastavuoroisesti työelämää. Yhteistyö tuottaa mielenkiintoisia tutkimusaiheita ja varsinkin diplomityövaiheessa opiskelijoiden solmivat kontaktit teollisuuden kanssa edistävät työllistymistä valmistumisen jälkeen. Eräs haastateltu huomauttaa, että jos diplomitoita ei olisi yritysten taholta rahoitettu, olisi yliopiston opetus kärsinyt niukemmista resursseista ja opiskelijat menettäisivät arvokasta yhteistyön kautta hankittua kokemusta yrityksistä. Noin 70-80%:a diplomitoista tehdään yrityksille ja se nähdään ”valtavan hyväksi prosessiksi opetuksen ja työelämän yhteensaattamisessa” tai ”hyväksi takaisin kytkennäksi työelämästä”. Tutkijoille yhteistyö tuo rahoitusta ja synnyttää ahaa-elämyksiä uusista yhteistyömuodoista, selvityksistä ja tutkimusaiheista. Myös innovaatioprosessien monimutkaisuus tänä päivänä vaatii yhteistyötä eri tahojen välillä.

Positiivista on ainakin se, että nykymaailmassa innovaatiot ei synny tällaisina propellihattuina, että joku keksii jonkun loistavan ajatuksen jostain ja se on siinä, vaan että innovaatioprosessit on nykyään paljon monimutkaisempia. Se vaatii niitä propellihattuja, vaatii yhteiskunnallisia reunaehdoja ja teollisuuden investointeja. Innovaatiot on tavallaan enemmänkin järjestelmiä kuin yksittäisiä, että keksitään joku hilavitkutin.

Yliopiston ja yritysten yhteiset hankkeet vaativat onnistuakseen ongelmanratkaisuun ja moni-identtisyyteen kykeneviä ihmisiä, yksi tutkijoista painottaa. Tärkeintä olisi opettaa yliopistoissa mekanismi ja taito ratkaista analyyttisesti ongelmia, sillä milloinkaan ei voi etukäteen tietää millaisia ongelmia työelämässä tulee eteen. Elämä on oppimista ja kyvyllä muuttua ja selvittää analyyttisesti ongelmia pärjää missä päin maailmaa tahansa, sillä kaikki tiede perustuu samaan ongelmanratkaisuun. Moni-identtisyys merkitsee kykyä toimia

monessa eri identiteetissä yhtä aikaa eli toimia samalla esimerkiksi tutkijana yrityksessä ja yliopistossa sekä yritysjohtaja. Pitkällä aikatahtaimella moniosaavat ihmiset ovat arvokkaita.

Yhteistyön merkittäväksi eduksi koetaan elinkeinoelämän palaute siitä, millaisia osajia työelämässä tarvitaan ja miten opetuksen kehittämisen tarpeet muuttuvat. Palautetta saadaan myös siitä, miten opiskelijat pärjäävät työmaailmassa ja mitä teknillisen kehityksen parissa työskentelevät ihmiset ajattelevat yliopiston koulutusohjelmista. Osa haastatelluista selittää yhteistyön merkitystä laajemmasta näkökulmasta kuten vaikutuksesta koko alueen tai maakunnan kehitykseen. Lisäksi on pohdittava yliopistojen kolmatta yhteiskunnallista tehtävää ja sitä, millainen on yliopistojen yhteiskunnallinen vastuu julkisena tahona.

Me ollaan julkinen taho ja yliopistolla on yhteiskuntavastuunsa. Kun puhutaan tästä yliopistojen kolmannesta tehtävästä niin me todetaan, että itseasiassa se yhteiskunnallinen tehtävä on yliopistojen ensimmäinen tehtävä. (...) Kaikki yliopiston toiminta on tätä yhteiskunnallista palvelutoimintaa. (...) Eihän yliopisto itselleen kouluta vaan tähän yhteiskuntaan. Hyödyttämään tätä yhteiskuntaa, se sanotaan yliopistolaissa. Siellä sanotaan, että se [yliopisto] kasvattaa nuorisoa palvelemaan isänmaata.

Kiinteät suhteet työelämään eivät ole yksinomaan hyödylliset yliopistolle, vaan ne voivat aiheuttaa myös ristiriitaisia tilanteita. Tiivis yhteistyö voi olla ongelma, jos elinkeinoelämän tarpeita seurataan liikaa, ulkopuolinen rahoitus kasvaa suhteettoman suureksi ja suuntaa liiaksi tutkimusta tai jos projektit työllistävät liikaa ja niiden jälkeen erikseen palkatuille projektihenkilöille ei voida järjestää muita töitä. Pitkäjänteinen toiminta ja kehittämistyö vaativat vakituista henkilökuntaa, joten tutkimustyön ongelmana ovat ulkopuolisen rahoituksen epävarmuus ja projektista projektiin eteneminen sekä pätkätyöläiset. Eräs tutkija arvostelee nykyisin talouselämässä vallitsevaa lyhytjänteistä suunnittelua ja kvartaalitaloutta: ”Ei edes haluta myöntää sitä, että suunnittelulla mitä on kymmenen vuoden kuluttua olisi jotain merkitystä”. Aikaisemmin suunnittelu oli kauaskatseisempaa, mikä aikanaan mahdollisti muun muassa Nokian menestyksen.

Vaikka tutkimusyhteistyöstä sopiminen merkitsee ”tieteellisen vapauden myyntiä”, haastatellut korostavat, että yliopisto itse päättää mihin hankkeisiin se ryhtyy ja millaisia sopimuksia solmitaan. Jos tutkimusongelmaa ei koeta kiinnostavaksi tai se nähdään mahdottomaksi ratkaista, sopimusta ei tehdä. Etukäteen on pystyttävä arvioimaan hankkeiden

eettiset näkökannat ja osattava tehdä oikeanlaisia sopimuksia. Juridiset asiat on myös selvitettävä sopimuksessa sekä tuotava selkeästi esille se, kenelle tulokset kuuluvat. Joskus sopimusten tekemiseen kuluu erimielisyyksien vuoksi paljon aikaa, mutta yliopiston kannalta on tärkeää, että sopimus solmitaan ja tutkimus saadaan tehtyä.

6.3.2 Työelämän tarpeet ja yleissivistävä opetus

Yliopistotutkinnon tavoitteena on taata opiskelijoille hyvä perusosaamisen taso ja painottaa kokonaisvaltaista näkemystä. LTY:ssä opitaan taitoja etsiä, seuloa, muokata ja hyödyntää informaatiota sekä selvityä työelämän muutoksista. Kestävän kehityksen periaatteet huomioidaan koulutuksen suunnittelussa. Koulutus antaa myös ammattiosaamiseen kytkeytyvän erikoistietouden. Muun erityisosaamisen opiskelijat voivat hankkia täydennyskoulutusjärjestelmän kautta. Yliopiston tarjoaman ammattiosaamisen ja yleisen sivistysperustan avulla opiskelijan tulisi pärjätä elinkeinoelämän muuttuvissa ja epävarmoissa olosuhteissa. (Koulutus ja tutkimus vuosina 1999-2004, 4; Toiminta- ja taloussuunnitelma 2004-2007,12.)

Tärkeänä haastatellut pitivät sitä, ettei työelämän anneta sanella liikaa koulutuksen sisältöä, vaikka sen tarpeita kuunnellaankin. Liian aikaisin tai hetken tarpeen mukaan ei voida erikoistietämystä lähteä opettamaan tai kasvattaa sen osuutta kovin suureksi tutkinnossa, sillä opiskelija tarvitsee työelämässä pohjatietoa, jolla tietämystä voi uudistaa. Elinkeinoelämän tarpeet siitä, minkä tyyppisiä ja mikä määrä ihmisiä eri aloilla tulevaisuudessa tarvitaan, eivät ole niin loppuun asti mietittyjä, että niiden orjallinen seuraaminen olisi järkevää.

On tärkeätä, että kuunnellaan sitä elinkeinoelämää, mutta myöskin funtsataan itse sitä, että mitkä on nämä tulevat näkökulmat. Eli elinkeinoelämän tarpeet on isossa merkityksessä oleva asia, mutta ei välttämättä puhtaasti siten, miten elinkeinoelämä itse sen näkee, koska ne ei välttämättä näe. Meidän pitää nähdä. Me otetaan impulsseja sieltä, mutta meidän pitää nähdä.

Millaista palautetta ja toiveita työelämän taholta annetaan opiskelijoiden tietojen, taitojen ja valmiuksien kehittämiseksi? Työelämässä vaaditaan haastateltujen mukaan yhä enemmän muutakin kuin substanssiosaamista. Tarvitaan ”pehmotaitoja” tai ”esinetaitoja” eli

kommunikaatiokykyä, esimiestaitoja, ihmisten käsittelykykyä, sosiaalisia taitoja ja esiintymiskykyä. Työnantajat toivovat valmistuneilta myös parempaa kielitaitoa, joka on välttämätöntä kansainvälistyvässä työelämässä. Uudessa tutkintorakenteessa tavoitteena on lisätä sellaisia aineita koulutusohjelmaan, jotka lisäisivät insinöörien yleisempää sivistystä. Puhutaankin ”sivistyneestä insinööristä, joka ymmärtäisi muutakin kuin mutterit”. Insinööreiltä vaaditaan laaja-alaista ja monipuolista osaamista sekä muutoksensietokykyä, joiden avulla he voivat kehittää syvempää osaamista muuttuvassa työelämässä

Väite siitä, että teknillinen yliopisto olisi ”yritysten alihankkija ja työelämän käskyläinen” synnytti yliopiston itsenäisyyttä puoltavia mielipiteitä. Tutkintoja rakennettaessa työelämän tarpeita huomioidaan, mutta ”mennään isompien linjojen mukaan, että ei voi poukkoilla mihin suuntaan vaan, pitää olla pitkäjänteisyys ja jatkumo” Yritykset katsovat vain vuoden tai parin päähän, kun yliopistojen on huomioitava laajempia kokonaisuuksia ja kuunneltava signaaleja siitä, mihin maailma on menossa. Eräs haastateltu epäilee, että työelämän ja yliopistojen näkemykset eivät koskaan täysin kohtaa, kun yliopistot pitävät tiukasti kiinni teoreettisten valmiuksien opettamisesta.

Maailma on mennyt siihen suuntaan, että perustutkinto ei kuitenkaan takaa sitä osaamista loppuelämäksi, niin perustutkintoa pitää entistä enemmän viedä siihen suuntaan, että se myöskin antaa ne hyvät perusvalmiudet, koska se hyvä teoreettinen peruspohja on sitten se, millä voit vaihtaa sitä alaa. Ja mun mielestä teknilliset yliopistot ei ole antaneet tässä periksi yhtään. Tässä ne on hyvin johdonmukaisia ja siitä on pidetty kiinni hyvin tiukasti ja se on hyvä asia. Meillä on hirveen hyvä diplomi-insinööri koulutus. Jos työnantajat valittaa, että se ei vastaa työelämän tarpeita niin ei sen pidäkään vastata. Työelämässä opitaan työt ja täällä saadaan peruskoulutus!

Yritysten myönnetään ohjailevan teknillisiä yliopistoja ja käyttävän paljon rahaa ohjailuun ainakin tiettyyn rajaan asti. Teknilliset yliopistot ovat aina olleet lähellä työelämää, josta kertoo jo se, että ennen siirtymistä valtion alaisuuteen ne olivat kauppa- ja teollisuusministeriön alaisuudessa. Yksi tutkijoista kritisoi voimakkaasti sitä, ettei yhteistyö yritysten kanssa välttämättä hyödytä Suomea vaan rahat karkaavat muihin maihin:

Mä en tänä päivänä suostu tekemään minkäänlaista yhteistyötä teollisuusyritysten kanssa. Ainakaan amerikkalaisten. Ei mun tarvii tehdä, enkä mä halua tehdä. Ei mulla sinänsä

mitään sitä vastaa ole, että tehdään yhteistyötä yritysten kanssa, mutta se pitäisi olla Suomea hyödyntävää. Jos olisi fiksua alaani liittyvii suomalaisia yrityksiä, niin ei mulla olisi mitään yhteistyötä vastaan. Sellaisia firmoja ei enää tahdo vain olla. (...) Sillä ei ne yritykset ole vaan rahantekokoneita, että kyllä se työ on monelle ihmiselle itseisarvo ja siitä pitäisi saada se hyöty.

6.3.3 Pohdintaa

Teknillisen yliopiston suhteet työelämään ovat läheiset ja vaatimukset yliopiston kolmannen tehtävän, yhteiskunnallisen vaikuttamisen toteuttamisesta lisäävät yliopistojen vastuuta alueellisesta kehittämisestä entisestään. Tiiviissä suhteissa elinkeinoelämään haastatellut näkevätkin useita hyviä puolia keskinäisestä tiedonvaihdosta aina opiskelijoiden työllistymiseen. Työelämän vaatimuksiin vastaaminen ymmärretään tietyin edellytyksin yliopiston tehtäväksi, mutta tarpeiden liian kirjaimellinen seuraaminen koetaan vaaralliseksi, sillä kvartaalitalouteen nojaavassa työelämässä ei olla kykeneviä näkemään koulutustarpeita laajasta ja kauaskantoisesta näkökulmasta. Koulutusta ei voida suunnitella liikemaailman ehdoilla ja keinoin, vaan yliopiston on pidettävä oma linjansa.

Haastatellut näyttävät luottavan yliopistojen kykyyn säädellä suhteita elinkeinoelämään, siten, että akateeminen itsenäisyys voidaan säilyttää. Yliopistojen ja yritysten välille haluttiin luoda samaan aikaan sekä molempia osapuolia hyödyntävät yhteistyösuhteet että tarkka pesäero yliopistomaailman ja yritysmaailman toimintatapojen välille. Toisaalta haastateltujen listaamat työelämän taholta yliopistoille suunnatut toiveet koulutuksen kehittämisestä vaikuttavat mielenkiintoisilta. Koulutuksen toivottiin tuottavan sivistyneitä moniosaajia ja kansainvälissä työssä selviytyviä kielitaitoisia insinöörejä eli laaja-alaisen ja sivistävän teknillisen yliopistokoulutuksen kannatus näyttää vahvalta myös työelämän taholla.

6.4 Kilpailu

Yliopistojen välinen kilpailu tasokkaista tutkijoista ja opettajista, hyvistä opiskelijoista ja rahoituksesta kiristyy johtuen kansainvälisen kilpailukykyyn kovenemisesta, ikäluokkien pienenemisestä, uudesta kaksipuolaisesta tutkintojärjestelmästä ja julkisen rahoituksen

ongelmista. Kilpailua on myös koulutusalojen kehittämisessä muiden yliopistojen tavoitellessa LTY:n keskeisiä koulutusaloja. Erityisenä kilpailutekijänä LTY:ssä pidetään sen monipuolista toimialoihin liittyvää kokonaisosaamista, yliopiston joustavuutta, nopeaa muutosreagointia ja organisaatorajat ylittävää yhteistyötä. Eri osastojen, yksiköiden, koulutusohjelmien ja laboratorioiden välinen yhteistyö on edellytys menestyksellisten, laajojen ja kokonaisvaltaisten tutkimushankkeiden toteuttamiseksi. (Toimintasuunnitelma 2004; Toiminta- ja taloussuunnitelma 2004-2007, 6; Toiminta- ja taloussuunnitelma 2006-2009, 2.)

Yliopistot joutuvat huomioimaan toiminnassaan lisääntyneen kilpailun monilla tahoilla. Yliopistot kilpailevat keskenään hakijamääristä, hyvästä opiskelija-aineksesta, valtion rahoituksesta ja projekteista. Yliopiston sisällä kilpailua on osastojen, tiedekuntien ja yksiköiden välillä. Haastatellut kuvaavat kilpailua rahanjaon välineeksi, jolloin kilpailu tiettyjen tulosten saamiseksi liittyy ministeriön rahanjakomalliin. Koko järjestelmä on sellainen, että se pyrkii mittaamaan suoritteita ja sen vaikutus ulottuu yksilötasolle asti. Valtakunnalliseen kilpailuun sisältyy palkitseminen, kuten valittujen huippuyksiköiden ja sisäisten laatuyksiköiden saavuttamat rahalliset tunnustukset. Opiskelijat osallistuvat kilpailuun valitsemalla vuoden parhaan opettajan. Yksi tutkijoista tuo esiin kilpailun globaalin näkökulman yliopistoissa. Globaalissa kilpailussa pelataan markkinäsitteistöön kuuluvalla termillä ”tuote” eli markkinoidaan ympäri maailmaa sitä, mitä yliopistolla on tuotekokonaisuutena tarjottavaa kansainvälisissä maisteriohjelmissa.

Kilpailusta nähdään olevan hyötyä, jos se on tervettä, sopuisaa ja pysyy kohtuuden rajoissa. Tällaisen ”sivistyneen” kilpailun pitäisi johtaa joustavuuteen, kyseenalaistaa nykytilaa, tarjota vaihtoehtoja ja laajentaa arvönäkemyksiä. Järkevän kilpailun eduksi mainitaan myös resurssien tehokkaampi käyttö ja suuntaaminen sekä vuorovaikutuksen lisääntyminen yliopiston ja henkilöstön joutuessa miettimään ja terävöittämään toimintojaan. On pakko tarkastella toimintojen hyviä ja huonoja puolia sekä tehdä itsearviointia ja ”skarpata”. ”Yliopisto täytyy tehdä kannattavaksi, että on jotain millä kilpailla”.

Keskusteltaessa kilpailusta myös yhteistyöhön kytkeytyvät kysymykset nousevat esille. Yhteistyö on tiivistä tekniikan alalla ja yliopistojen välillä tehdään paljon yhteistyötä omien kilpailuedellytyksien parantamiseksi. Eräs haastateltu puhuukin ”kilpailevasta yhteistoiminnasta” ja uskoo kilpailun päättyvän aina yhteistoimintaan kilpailun ja yhteistyön

yhdentyessä. Kilpailu voi myös rajoittaa yhteistoiminnan rakentamista tai jopa estää sitä esimerkiksi tilanteessa, jossa tavoitteena on opiskelijoiden kalastelu toisilta. Yksi tutkijoista arvioi yliopistomaailman väliset raja-aidat niin korkeaksi, että yhteistyö eri tahojen välillä saattaa olla vaikeaa, vaikka monissa tilanteissa yhteistyö olisi kilpailua tehokkaampi tapa saada asioita hoidetuksi. Ongelmana ovat yliopistojen kannusteet ja rakenteet, rahoitusmekanismit sekä suomalainen kansanluonne. Ulkomaalaisen kolleegan kanssa yhteistyö on usein helpompaa. Hän selittää tilannetta seuraavasti:

Pienessä maassa konflikteja syntyy väistämättä. Asiat ei riitele, vaan henkilöt riitelee. Tämä on pienempi osa yhteistyöhaastetta. Isompi ongelma on mun mielestä se, että tuntuu korkeakoulun sisällä eri osastojen välillä olevan suurempi tappelu resursseista ja tää todennäköisesti pitää paikkansa. Yliopistojen sisällä tää on nollasummapeliä eli jos toinen osasto saa niin toinen osasto ei saakaan. Yliopistolle tulee tietty könttäsumma. Nyt puhutaan budjettirahasta, sitten on aina tää tilaustutkimus ja hankeraha, jota jokainen voi oman kapasiteettinsa mukaan hakea. Mutta tavallaan budjettirahan piirissä pyöriminen eli tämä peli on vähän teoreettisesti huonosti rakennettu. Sitä kautta kilpailu on periaatteessa hyvä, mutta käytännössä taas toimintamallit kannustavat vain rajallisessa määrin yhteistyöhön.

6.4.1 Puuttuvat pelisäännöt

Kilpailu koetaan haitaksi, jos se kuluttaa liikaa energiaa, tai on ”toisten kyräilyä tai kampittamista”. Riskinä on myös innovatiivisuuden ja luovuuden häviäminen, jos niille ei tehokkuuden nimissä anneta tilaa kehittyä. Tulosten mittaaminen liian lyhyellä aikavälillä voi johtaa lyhytjänteiseen toimintaan, josta seurauksena on vähentynyt riskinotto tuloksiltaan epävarmoissa tutkimuksessa ja pelko lähteä kehittämään uusia avauksia. Kilpailutilannetta kuvataan myös keinotekoiseksi ja yritysmaailmasta suoraan kopioiduksi. Oppilaitoksia kilpailutetaan samasta tiedosta ja hinnan ollessa ratkaiseva tekijä yliopistot joutuvat alihinnoittelemaan itsensä tarjouskilpailun voittamiseksi. Toimintatapa ei sovi yliopistojärjestelmään. Tiedon ostajien tulisi etsiä ja pyytää parasta tietoa yhteiskunnasta, jolloin yliopistot saisivat keskittyä tutkimuksen laatuun ja tiedon erinomaisuuteen.

Eräs haastateltu kertoo toimintaedellytysten huonontuneen 80-lopusta ja 90-luvun alusta. Toisin kuin nykypäivänä, silloin laboratorioden kilpailuttamisessa oli laadittu selvät palkittavat laatukriteerit ja tuotantoluvut nousivat, kun oli rahaa tuotantopalkkioiden maksamiseen. Tänä päivänä rahaa palkitsemiseen ei ole eikä ”kotikonstein voi palkita”. Vaikka palkat ovat 90-luvun alusta nousseet, toimintarahoitus on huomattavasti huonontunut. Kilpailutilanteen muuttuessa on tärkeää korostaa ohjauksen merkitystä, sillä jos kilpailua ei johdeta, siitä tulee rajoittava tekijä. Haastateltu selittää tilanteen ja kilpailun järjestömyyttä seuraavasti:

Kilpailu on ihan puhtaasti näennäistä yliopistoissa tai sitten tää vapaa markkinatalous. Ei sitä ole olemassa. Jos yliopistojen kesken ja sisällä olis kilpailua tai kilpailu olisi järkevää, pitäis määrittää selvät pelisäännöt. Ei sellaisia ole kukaan määritellyt. Ja jos ne on määriteltä, niistä pitäisi pitää kiinni, ettei niitä muutella puolen vuoden välein. Ensinnäkään niitä ei ole määriteltä ja jos niitä vähän määritellään niin heti seuraavana vuonna ne vaihtuu. Pitäisi laatia säännöt millä kilpaillaan ja pitää kiinni niistä säännöistä. Nyt on vähän niin kuin kävelykilpailu, jossa saa välillä juosta ja kukaan ei kerro milloin.

6.4.2 Pohdintaa

Kilpailu yliopistoissa nähdään keinotekoiseksi ja suoraan yritysmaailmasta kopioiduksi. Toisaalta kilpailun uskotaan tehostavan resurssien käyttöä ja toimintaa. Kilpailu yliopiston sisällä koetaan yksinomaan rasittavaksi ja epäoikeudenmukaiseksi. Juuri kilpailun suhteen muutos aikaisempaan on valtava. Ikävintä kilpailussa on sen sääntöjen epäloogisuus, kun pelisäännöt muuttuvat jatkuvasti tai rajoitteita ei ole tarpeeksi. Jatkuva epävarmuus ja vaihtuvat toimintamallit koetaan stressaaviksi ja yhteistyötä haittaaviksi. Haastatellut haluaisivatkin korostaa yhteistyön merkitystä kilpailun sijasta. Miksi resursseja uhrataan niin paljon kilpailuun, kun yhteistoiminnalla voisi saada paljon enemmän ja tehokkaammin asioita hoidettua?

6.5 Liikemaailman ideologian retorinen vaikutus yliopistossa

Liikemaailman terminologia näkyy yhä selvemmin yliopistomaailmassa. Haastetellut pohtivat, että markkinalähtöisiä termejä ovat ainakin strategiat, visiot, missiot, imago, tiimityöskentely, ulkoistaminen, mittarit, laatumittarit ja tulosohjaus. Osa termeistä on arkipäivää ja osa on vasta tulossa. Yksi tutkijoista luonnehtii, miten markkinalähtöiset termit heijastelevat muutosta yliopistomaailmassa. Vaikka termeillä leikitään, niin ajan myötä ne alkavat toteuttaa itse itseään ja niitä pidetään itsestäänselvyyksinä normaalissa käytössä. ”Termeillä muokataan ajatusmaailmaa”. Niiden kautta eletään tämän hetkistä tilannetta ja suunnitellaan tulevaa. Esimerkkinä tästä on termi tuote eli LTY:n tuotteita ovat esimerkiksi tutkimuspalvelut tai kauppatieteen tohtorit. Puhutaanko kohta yliopistosta yhteiskunnan raaka-ainevarastona ja arvioidaan kuinka tarkoituksenmukaista raaka-ainetta markkinoilla voidaan tuottaa?

Saman tutkijan kokemusten mukaan yliopistomaailma lähenee koko ajan liikemaailmaa, kun markkinatyypiset termit sekä ulkopuolinen rahoitus lisääntyvät yliopistossa ja muuttavat sitä liikemäisemmäksi. Esimerkiksi yliopistoon ajettava kustannuslaskelma on valtavan suuri projekti yliopistossa, mutta kuuluu tyypillisiin liikemaailmassa käytettyihin toimintatapoihin, jonka kaltaisia menettelyjä on tulossa oppilaitoksiin ja tiettyjä sovelluksia on jo käytössä yliopistomaailmassa. Muutos on niin valtava, ettei henkilöstö sitä ilman vastarintaa hyväksy.

Eihän se itsessään istu. Eihän se ihan samalla suoralla ole, kun puhutaan toisaalta akateemisesta vapaudesta ja sitten tällaisesta tulosohjatuista markkinataloudenkin ehdoilla osittain toimivasta yliopistotoiminnasta. Niin onhan siinä kauheen suuri ero. Vapaa akateeminen tutkija, kaikki kukat saa kukkia tai sitten sellanen ohjattu systeemi, jossa kukkii vain ne kukat, jotka on hyödyksi taloudelle ja joilla saadaan tulosta aikaan. Siinä on suuri ajatuksellinen muutos, joka menee hiljakseen ja hissukseen koko ajan eteenpäin.

Uusien trendien ja ideologioiden vaikutusta arvioitaessa on tärkeää tarkastella yliopistojen tilannetta pidemmällä aikavälillä. Eräs tutkija huomauttaa, miten turha tulosvastuullisuutta on opettaa henkilökunnalle uutena viisautena. Yliopistoissa on tulosvastuullisuutta opittu jo 50-luvulla pakosta, kun ei ole koskaan ollut tarpeeksi rahoitusta. Uudet viisaudet, jonka mukaan toiminta pitäisi rakentaa, vaihtuvat viiden vuoden välein, jolloin keksitään taas uusi guru ja kansainvälisesti leviävä oppi. Suuntausten orjallinen seuraaminen voi johtaa ristiriitojen

kärjistymiseen, siksi on ymmärrettävä, mitä ympäristössä tapahtuu ja poimittava aatteista vainärkevin osa. Kaikkeen uuteen ei voi 100 prosenttisesti lähteä mukaan, vaan toimintatapoja on pystyttävä soveltamaan tilanteen mukaan.

Korkeakoulu on kuin laiva, joka ui syvällä. Meille tuulee idästä tai meille tuulee lännestä niin ei se laiva hirveen paljoo suuntaansa muuta. Silloin kun oli tää taistolais- tai kommunistihössötys niin ihan samanlailla me opetettiin kuin tänäkin päivänä, kun on tää marketekonomihössötys. Ei se meidän perustoiminta eli tää tiedon työntäminen nuorten ihmisten päähän riipu siitä ideologiasta, millä sitä yritetään tehdä, vaan se oppimisen ongelma on edelleen se, että pitää vaan saada päähän tietoa ja osata käyttää sitä.

Yritysmailmaan kuuluvilla mainonnalla ja markkinointiviestinnällä tuetaan yliopiston toiminnan tavoitteiden saavuttamista. Joidenkin yliopiston työntekijöiden työkuvaan kuuluu markkinointi, jota käytetään uusien opiskelijoiden rekrytoinnissa ja yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Uusille opiskelijoille suuntautuvassa markkinoinnissa mainostetaan yliopistoa markkinoinnin termein, luodaan tietynlainen imago LTY:sta opiskelupaikkana ja tarjotaan tulevaisuuden vaihtehtoja. Markkinoinnin ja tiedottamisen kautta opiskelijat saavat ohjausta valintojensa tekoon. Muussa yhteistyössä ja suhdetoiminnassa on tärkeä huolehtia siitä, millainen kuva yliopistosta annetaan. Yritysten ja työelämän kiinnostus ja luottamus yliopiston toimintaa kohtaan on välttämätöntä yhteistyön jatkumisen turvaamiseksi. Markkinointia käytetään yliopistossa myös sisäisenä markkinointina eli uusien toimintamallien ja prosessien läpiviemisessä henkilöstön muutosvastarinnan vähentämiseksi. Kaikenlainen markkina- ja suhdetoiminta on korostunut yliopiston henkilöstön mielestä viime vuosina.

6.5.1 Periaatteellisia ristiriitoja

Vaikka yliopiston hallintoon tulee jatkuvasti uusia käytäntöjä yritysmailmasta, on tärkeää muistaa, että yliopisto ei ole yritys, eräs haastateltu painottaa. Yliopiston tutkimustoiminta ei välttämättä eroa metodiikaltaan ja projektinhallintamenetelmiltään suuresti yrityksissä tehdystä tutkimuksesta, mutta aikajänne on väistämättä yliopiston tutkimuksissa huomattavasti pidempi. Tutkinon suorittaminen kestää 3-5 vuotta ja perustutkimuksen aikajänne voi olla useita kymmeniä vuosia. Siksi rahallisia arvoja yritysmailmassa

tavoitteleva kvartaalikapitalismi, jossa tuloksia mitataan kolmen kuukauden välein antaisi yliopistossa mittarina vääriä tuloksia eikä siten sovellu yliopistomaailmaan. Myös palkkausjärjestelmä on muuttunut rajusti viimeisen 20 vuoden aikana. Aikaisemmin oli tietty palkkaluokka ikälisineen ja korotuksineen eikä työskentelyn taso merkittävästi palkkaan vaikuttanut. Nykyisin suurimman osan henkilöstöä tuloksia mitataan jatkuvasti ja tulokset vaikuttavat palkkaukseen kuten usein yrityksissäkin. Muutokset ovat kuitenkin tapahtuneet vähitellen.

Markkinalähtöisyyden ja koulutuksellisten periaatteiden ristiriitojen voittamiseksi tärkeimpänä keinona nähtiin omasta vahvasta näkemyksestä kiinni pitäminen niin, ettei joka vuosi vaihdeta suuntaa ja tavoitteita. Yksi tutkijoista kärjistää, miten helppoa olisi elää maailmassa, jossa yliopistot saisivat elää omassa rauhassa ja tehdä mitä haluavat välittämättä ulkoisesta maailmasta. Todellisuus on kuitenkin tästä ideaalitulanteesta kaukana, kun LTY joutuu kilpailemaan pienenä yliopistona suurempien varjossa ja taistelemaan tullakseen huomatuksi. Tämä on suuri ongelma samojen henkilöiden joutuessa huolehtimaan useista tehtävistä ja kilpailun viedessä suuria voimavaroja. Erään tutkijan näkökulma yliopiston suhteesta markkinoihin on erilainen. Hänen mukaansa tiede ei ole sen kummempaa kuin mikään muukaan toiminta. Sillä on kysyntää ja tarjontaa maailmassa, jossa kaikki maksaa ja raha on vaihdon väline. Tutkijan kompetenssiin kuuluu nähdä millaisella tiedolla olisi kysyntää ja osoittaa elinkeinoelämälle ja ulkopuoliselle maailmalle kykynsä ja taitonsa sekä lähteä yhdessä markkinoiden kanssa muokkaamaan niitä hyödyllisiksi. Myös markkinoilla täytyy olla ymmärrys yliopistojen toiminnasta.

6.5.2 Pohdintaa

Haastatellut tunnistavat hyvin liikemaailmasta yliopistoihin lainattua terminologiaa. Vaikka liikemaailman ideologian nähdään vaikuttavan yliopiston käytäntöihin, haastatellut painottavat edelleen voimakkaasti sitä, miten yliopiston on pidettävä oma linjansa ”marketekonomihössötyksessäkin”. Yritysmailman lait eivät sovellu yliopistoon. Ristiriita markkinointilähtöisyyden ja koulutuksen välille syntyy silloin kun uudet toimintatavat eivät sovellu yliopiston periaatteisiin tai uusista suuntauksista ei osata poimiaärkevintä osaa. Suuri retorinen merkitys on myös siinä tavassa, millä yliopisto markkinoi itseään. Pienen syrjäisen yliopiston on mainostettava tarjontaansa ja pystyttävä luomaan houkutteleva imago,

jonka markkinointi suunnataan usealle taholle. Lappeenrannan teknillisen yliopiston on osattava taistella näkyvyydestä suurempien ja maantieteelliseltä sijainniltaan keskeisempien yliopistojen joukossa.

6.6 Tulevaisuus

LTY:ssa tuotetaan useita tulevaisuuden tavoitteita ja visioita sisältäviä raportteja. Tällaisia ovat muun muassa toiminta- ja taloussuunnitelmat, joista uusimpana Talous- ja toimintasuunnitelma 2006-2009 sekä erilaiset strategiat kuten tietohallinto-, viestintä-, ja kansainvälistymisstrategiat sekä Strategia 2010.

Keskeisimmiksi tulevaisuuden toimintaympäristön muutoksiksi, jotka vaikuttavat LTY:ssa tapahtuvaan suunnitteluun ja toimintaan ovat kansainvälistyminen sekä EU:n vahvempi rooli ja yhdenmukaistumistavoitteet koulutus- ja tutkimussektorilla. Yliopistojen merkitys on korostunut myös alueellisen kehityksen ja tasa-arvon parantamisessa. Alueiden kehittäminen kytkeytyy tiiviisti yritystoiminnan edistämiseen, jolloin yliopistojen yhteistyö yritysten kanssa on entistä tärkeämpää. Yliopiston tulisi myös kaikessa toiminnassaan, koulutuksessa ja tutkimuksessa ottaa kestävä kehityksen periaatteet huomioon. (Toiminta- ja taloussuunnitelma 2005-2008.) Lappeenrannan teknillisen yliopiston Strategia 2010 (1999, 3) esittelee yliopiston visioksi olla vuonna 2010 korkeatasoinen, monipuolinen ja kansainvälisesti tunnettu itäisen Suomen teknisten ja taloudellisten tieteenalojen keskus sekä alueen sivistyksellinen vaikuttaja.

6.6.1 Lisääntynyt raportointi

Erilaisten raporttien, strategioiden, missioiden ja arvioiden määrä on lisääntynyt LTY:ssa kuten muissakin oppilaitoksissa viime vuosina. Haastateltujen mielestä strategiatyötä ja tulevaisuuteen suuntaavaa suunnittelua on yliopistossa tehty paljon. Raporttien tekoon sekä raportointivaatimuksiin on eniten vaikuttanut markkinatalous ja EU:n lainsäädäntö, josta johtuen raportteja laaditaan 60% enemmän kuin aikaisemmin. Raporttien merkitys nähdään niiden laatimisprosessissa, jonka aikana kootaan henkilökunnan näkemyksiä, tehdään valintoja ja mietitään kehittämistarpeita sekä tulevaisuutta. Prosessi herättelee pohtimaan

omaa toimintaa ja aktivoi toimenpiteisiin johtaen lopulta siihen, että raportit ohjaavat toimintaa ja niillä on ”taipumus toteutua”. Yksi tutkijoista huomauttaa, miten tärkeää on selkeä tahtotila ja suunnitelma halutusta tavoitetilasta eli yhteisestä päämäärästä ja miten mittareiden, joilla päämäärän saavuttamista mitataan pitää olla läpi organisaation johdettuja ja niin selkeitä, että jokainen pystyy itse arvioimaan toimintansa vaikutuksia ja tuloksia. Raporttien vaikuttavuus käytännössä edellyttää myös sitä, että samat ihmiset vastaavat raportin laadinnasta ja toteutuksesta. ”Valtava määrä on toisille tehty ja ne ovat kyllä tuhoon tuomittuja.”

Kasvava raporttien määrä aiheuttaa myös ongelmia ja vaatii resursseja. Raporttien laadinta vie aikaa ja työllistää osastoja eli raporttien tarpeellisuuden arviointi nähdään tärkeäksi, ettei niitä tehdä liikaa tai liian usein. Eräs tutkija kritisoi tilannetta koulutuspolitiikan näkökulmasta. Kun valta vaihtuu politiikassa ja uusi taho määrää opetusministeriössä, se merkitsee uusien projektien käynnistämistä ja rahoittamista. Yliopistot joutuvat palkkaamaan projektisihteerejä, jotka ovat usein talon ulkopuolelta tulleita, lyhyeksi aikaa palkattuja, humanistikoulutuksen saaneita naisia ja joutuvat siten ensin perehtymään aikansa talon tavoille ja vaivaamaan vakiohenkilökuntaa pystyäkseen raporttinsa kirjoittamaan. Tutkijan näkemyksen mukaan olisi paljon järkevämpää antaa raportointivastuu osaston vakiohenkilökunnalle, joka pystyisi hoitamaan työn nopeammin ja laadukkaammin. Vakituisesti palkattujen raporttienlaajitajien toimenkuva muuttuisi sen mukaan mikä poliittinen taho on määräämässä. Toinen tutkija näkee ”topdown strategiat” ongelmalliseksi ja kannattaa alhaalta ylös strategioita eli esimerkiksi koulutusohjelman arvioimista yhdeksi toiminnalliseksi kokonaisuudeksi, joka voi suhteellisen autonomisesti määrittää tavoitteensa emo-organisaatiolta (LTY) saatujen resurssien ja reunaehtojen puitteissa. Ylhäältä alaspäin rakennettuja strategioita tutkija kritisoi seuraavasti:

Mutta sellainen, että OPM sanoo, että tekkää Lappeenrannan yliopiston strategiaa ja sitten yliopiston yläkerta sanoo, että tekkää osaston strategia ja osasto sanoo, että tekkääpä nyt sitten koulutusohjelmien ja professuurien strategia ei toimi. Se on rahan ja myös ajan tuhlausta. Et kyllähän niitä suunnitelmia tulee jatkuvalla syötöllä kaikesta alueellisesta yhteistyöstä ja whatever. Mut jotenkin siinä se itse tekeminen, joka on mun ymmärtääkseni kuitenkin vähintään 80%:a asioiden aikaansaamisesta, se tuntuu unohtuvan. Niistä on seurauksia. Tietysti niillä on oma merkityksensä, mutta aika harvoin

niistä seuraa, että nyt sitten oikeesti uudistetaan jotain. Todetaan vaan, että se on tehty ja mitäs seuraavaksi...aha...tämmönen raportti.

Suuri muutos nykypäivänä on yhden tutkijan mukaan raportoinnista saatujen rahojen epätasainen jakautuminen. Koska kaikilla on vastuuta yhtä paljon, rahanjaon tulisi olla tasaisempaa. Tämä takaisi paremman lopputuloksen. Hän kuvailee tilannetta:

Yksi olennainen ero siihen vanhaan systeemiin on se, että 20 vuotta sitten kun tehtiin raportti ja sillä sai rahaa niin se raha jakaantui tasaisesti. Nyt se raha jakaantuu sillä lailla, että jos tehdään kolme neljä projektiehdotusta ja niistä menee yks vaan läpi, niin se kaikki raha menee sinne. Voi olla, että kaks labraa saa ja kuus jää ilman. Se on sillai vaarallista tai tietysti riippuu vähän ihmisestä, mut mun mielestä ei ole kiva, et mä yhtäkkiä saan hirveen kasan rahaa, joka mun pitää käyttää kahdes vuodessa ja sitten mul on kuus vuotta et mä en saa ollenkaan rahaa. Mun mielestä siinä ei ole oikein järkeä. Että pahimmillan tää tällanen projektiajattelu ja raportointien arviointi johtaa tähän. Kuitenkin meillä kaikilla on suurinpiirtein yhtäpaljon vastuuta, niin se rahanjako vois olla vähän tasaisempaa. Mä luulen, että se antaisi paremman lopputuloksen.

6.6.2 Lähivuosien näkymät

Tärkeimmiksi tulevaisuuden trendeiksi, joista keskustellaan yliopistomaailmassa haastatellut näkivät kansainvälisyyden, laadun kehittämisen, yhteistyön ja verkostoitumisen merkityksen kasvamisen sekä pitkántähtäimen suunnittelun lisääntymisen. Kansainvälistymiseen pyritään kaikin keinoin sekä opetuksessa että tutkimusprojekteissa. Opetuksessa kansainvälisyys näkyy englanninkielisten ohjelmien lisäksi suomalaisten ja venäläisten yhteistyössä järjestetyissä koulutusohjelmissa. Kysymysten kompleksisuuden kasvu vaatii yhä suurempia kansainvälisiä tutkimusryhmiä ja yhteistyötä tulevien haasteiden ratkaisemiseksi. Eräs tutkija kokee laadun olevan nyt ja tulevaisuudessa ”in”. Uudet laatujärjestelmät, sertifiointi ja akkreditointi koetaan osin työlääksi sekä liikaa resursseja ja aikaa vieväksi. Siksi uusien järjestelmien käyttöönotossa tulee olla kriittinen.

Yliopistomaailmaan ovat tulleet myös pitkántähtäimen suunnitelmat ja skenaarioajattelu eli yhä tärkeämmäksi nähdään pyrkimys ennustaa tulevaisuutta oikeiden koulutuksellisten

tavoitteiden luomiseksi. Tulevaisuuden kehityskulkua pyritään ymmärtämään systemaattisesti kasvuennusteista ja erilaisten mittareiden avulla luodaan ennusteita työvoiman tarpeen kehittymisestä pitkällä aikavälillä. Ennusteiden pohjalta arvioidaan millaiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja miten yliopiston tulisi tulevaisuudessa vastata. Muita tulevaisuuden kysymyksiä haastateltujen pohdinnan mukaan ovat esimerkiksi innovatiivisuuden merkityksen korostaminen, yliopistojen erikoistuminen, opiskelijamateriaalin heterogeenistuminen ja ympäristöasiat. Globaaleja ongelmia kuten energian kulutusta ja ympäristöongelmia ratkottaessa tekniikalla on tärkeä rooli tulevaisuudessa.

Henkilökohtaisesti tärkeänä arvona tulevaisuudessa haastatellut korostaisivat korkeinta moraalia ja eettisyyttä tutkimuksessa, yhteistoiminnan arvostusta, rehellisyyttä ja nykyaikaisuutta. Hyvän tutkimuksen tekemisessä tärkeintä on korkein moraali eli tutkija ei valehtelee tai varasta toisten tutkimustuloksia, vaikka hyötyisi siitä rahallisesti. Myös itsekkyyttä toivotaan vähemmän ja yhteistyötä enemmän. Yhteisöllisyyteen panostaminen vaatii yksiköiden fyysistä läheisyyttä ja LTY:ssä se voisi merkitä ”Skinnarilan hengen” jalostumista oikeanlaiseksi. Hallinnollisesti tärkeää olisi määriteltyjen strategioiden ja sovittujen suunnitelmien noudattaminen. Kun oikea suunta on yhteisesti valittu, sen mukaan tulisi myös toimia ja toiminnasta palkita työntekijöitä. Myös kaipuu akateemiseen vapauteen on vahva ja sen merkitystä ei saisi yliopistomaailmassa unohtaa.

Koulutuksen osalta tulisi painottaa eettistä kasvatusta, kriittistä näkökulmaa opetuksessa ja kokonaisuuksien hallintaa. Diplomi-insinöörikoulutuksen tulisi taata myös laajempi sivistyspohja opiskelijoille. Yliopiston perusarvotyötä nuorison kasvattamista ja nuorison eettistä kasvattamista sekä teknillisen perusosaamisen opettamista ei saisi unohtaa. Ajankohtaisten trendien seuraamisessa pitää olla kriittinen eikä sortua liian helppoihin ratkaisuihin. Työelämä on nykyisin niin turbulenttia, että ydinasioiden oivaltaminen koulutuksessa ja niistä kiinni pitäminen on välttämätöntä eli ”back to basis-asennetta” tarvitaan. Yliopiston tulisi tuottaa yhteiskuntakelpoisia ihmisiä, ei tiettyyn työpaikkaan valmiita ihmisiä, vaan kriittisesti useasta näkökulmasta tarkastelevia, avarakatseisia ja kokonaisuuksia hallitsevia ihmisiä. Laaja-alaisuus opiskelussa voisi yhden haastatellun mukaan merkitä myös opiskelujen jatkumista ja tietojen päivittämistä ajoittain valmistumisen jälkeen.

Toisin sanoen yliopistossa ei ovia pistetä kiinni, kun sieltä lähdetään vaan sinne palataan tavallaan luontevasti jollakin tavalla täydentämään jossakin uran vaiheessa tai se on ainakin mahdollisuus. Se on yliopiston puolelta kehityshaaste, että tää on kokonaisuus eikä vain sattumanvaraista koulutusta. Et jokainen yliopisto niinkuin meidän yliopisto miettii kasvateilleen, että tällaista jatko-osaamista voi kehittää jatkossa. Työelämä on tietysti suurin opettaja ja mitä korkeammalle mennään niin tehtävät on ongelmanratkaisua (...) tämän trendin eli elinikäisen oppimisen on opettelu yliopistollekin. Mietitäänpä sellaista asiaa, että yliopisto antaa kaikkein korkeinta koulutusta tässä yhteiskunnassa ja meillä on aika iso yliopistolaitos. Ja tänä päivänä me puhutaan elinikäisestä oppimisesta, mutta tänä päivänä yliopistolla ei ole systematiikkaa, miten ne huoltaa omia kasvattejaan työelämässä ja mistä me puhutaan. Me puhutaan siitä, että perustutkinto ei riitä. No kuka huolehtii korkeimmin koulutettujen ihmisten osaamisen kehittymisestä?

Opiskeluun tulisi antaa myös aikaa ja opiskelumotivaation säilymistä olisi vaalittava:

Opetuspuolella tuntuu, että joidenkin asioiden oppiminen ja omaksuminen nuorilla, se vaatii tietyn ajan. Mun mielestä on aika turha pakottaa ihmistä oppimaan liian nopeasti. Mutta toisaalta pitäisi pitää huolta siitä, että motivaatio oppimiseen säilyy, ettei tule turhia katkoja tai tällaisia keinotekoisia esteitä, että pitää olla cumu suoritettuna ennen kuin voi suorittaa laudaturin. Et yhtäkkiä tulee vuoden tauko, kun puuttuu yks suoritus jostain. Tällainen byrokraattinen esteiden asettelu pitäisi poistaa opiskelusta. Ja sitten kun tietäisi miten sitä motivaatiota luodaan niin se olis tietysti, mutta siihen ei ole mitään sellaista selkeää konstia olemassa. (...) Voi olla, että ihmiset tänne tullessaan ei ole kauheen motivoituneita, mutta jotenkin se tekniikka vie mukanaan.

Haastatellut painottavat, miten yliopistojen tulisi substanssiosaamisen lisäksi antaa opiskelijoille laajempi sivistyspohja ja säilyttää tietynlainen vapaus kaikesta tuloksellisuuden tavoittelusta huolimatta. ”Insinöörin pitäisi oppia kulkemaan kalustetussa huoneessa.” Laajemmasta yleissivistyksestä on hyötyä myös kansainvälisessä yhteistyössä, kun osaa keskustella smalltalkia maailman tilanteesta. Kaiken kaikkiaan opintojen suunnittelussa olisi löydettävä balanssi yleissivistyksen, laajojen asioiden ymmärtämisen ja erikoisosaamisen välillä. Lisäksi etiikalla ja filosofialla on teknillisessäkin yliopistossa oma merkityksensä, vaikka niitä usein hömppä- tai pehmoaineina pidetäänkin.

6.6.3 Pohdintaa

Tulevaisuuden ennakkoinnin, suunnittelemisen ja toiminnan arvioinnin lisääntyminen yliopistoissa näkyy kasvavina vaatimuksina laatia erilaisia strategioita ja raportteja. Strategioiden tekeminen nähdään hyödyllisen prosessina, jos ne tehdään oikein ja niiden toteutumisesta ja päivityksestä huolehditaan. Raporttien laadintaan on tärkeää ottaa mukaan kaikki osapuolet, joiden työskentelyyn raportti vaikuttaa. Jos niitä ei tehdä järkevästi, ne ovat rahan ja ajan tuhlausta, kuten tällä hetkellä tilanne usein on. Raporttien tekoon liitetään myös epäoikeudenmukaisuuden näkökulma, kun rahan jako ”top to down” ei toimi, eivätkä kannustimet ole todellisia.

Haastateltujen tulevaisuuden toiveet teknillisen yliopistokoulutuksen suhteen kuvastavat osin kaipuuta vanhaan akateemiseen vapauteen, turvallisuuteen sekä yliopiston perustehtävien korostamiseen. Näyttää siltä kuin nykyiset toimintatavat ja -ympäristö koettaisiin kiireiseksi ja muutokset sekaviksi, sillä haastatellut kaipaavat sääntöjä ja yhteistyötä, sekä sellaisista perusarvoista kiinnipitämistä kuten eettisyys, korkea moraali ja rehellisyys. Näiden arvojen merkitys näyttää korostuneen yliopiston työntekijöille kiivastahtisessa, tulosvastuullisessa ja kaupallistuneessa työympäristössä. Lisäksi erittäin tärkeänä seikkana painotetaan jälleen järkevien ja ”maanläheisten” ratkaisujen tekoa sekä laaja-alaiseen, yleissivistävään ja kriittiseen ajatteluun kasvattavan yliopistokoulutuksen merkitystä.

6.7 Yksityinen teknillinen yliopisto Suomeen?

Suomessa oli vuonna 2001 vireillä hanke kansainvälisen IT-yliopiston perustamisesta pääkaupunkiseudulle. Hankkeen tavoitteena oli rakentaa akateemisesti korkeatasoinen ja kansainvälinen instituutio, jossa koulutettaisiin noin puolessatoista vuodessa riittävästi Suomeen IT-alan asiantuntijoita. Koulutus suunnattaisiin vuosittain noin 500:lle pääasiassa ulkomaalaisille, mutta osin myös suomalaisille alemman korkeakoulun suorittaneille opiskelijoille. IT-yliopisto toteutettaisiin joko nykyisen korkeakoulujärjestelmän sisään sijoittuvana kansallisena eli partnerimallina tai korkeakoulujärjestelmän ulkopuolelle sijoittuvana yksityisenä ja kansainvälisenä IT-yliopistona eli filiaalimallina. Partnerimallissa rahoituksesta, hallinnosta ja opetuksesta vastuussa olisi osakeyhtiömuotoinen Helsinki School of Information Technology Oy, jolta yliopistot hakevat varat projektimuotoisen koulutuksen

toteuttamiseen. Projekteihin osallistuisivat myös IT-alan yritykset. Partnerimallissa tutkinnot olisivat maksuttomia ja akkreditoitaisiin opetusohjelmaa toteuttavaan yliopistoon, joten nykyistä korkeakoululainsäädäntöä ei tarvitsisi muuttaa. Filiaalimallissa ulkomainen yliopisto perustaa Suomeen IT-yliopiston ja vastaa opetusohjelmista ja moduuleista. Valmistuneiden tutkinnot kuuluvat ulkomaiselle yliopistolle ja toiminnasta syntyneet mahdolliset voitot kotiutetaan ulkomaille. Opiskelijoilta kerätään lukukausimaksu, joka on noin 10 000 euroa. Filiaalimallissa IT-yliopisto olisi Suomen korkeakoulujärjestelmän ulkopuolinen, eikä myöskään edellyttäisi Suomen korkeakoululainsäädännön muuttamista. (Kansainvälinen IT-yliopistohanke Loppuraportti, Helsinki Consulting Group Oy Ltd, 3.)

IT-yliopiston hankkeen taustalla oli näkemys IT-alan asiantuntijoiden puutteesta Suomessa, jonka nähtiin haittaavan koko elinkeinoelämän kehitystä. Uudella yliopistolla katsottiin olevan elinkeino- ja korkeakoulupoliittinen tilaus. IT-yliopiston yleisenä päämääränä ja ehtoina olivat muun muassa tutkinnonanto-oikeuden saaminen Suomessa, sen kyky reagoida nopeasti teollisuuden tarpeisiin, kyky hankkia korkea julkinen ja akateeminen profiili, opettajien huippuasiantuntijuus, tiivis yhteistyö suomalaisten yliopistojen kanssa ja opetuskielenä englanti. Opettajat tulisivat sekä Suomesta että ulkomailta ja opiskelijat lähinnä ETA-alueen ulkopuolelta. IT-yliopiston tutkinto olisi kansainvälisesti tunnustettu ja jatko-opiskelut mahdollistava MSc-tutkinto. (emt.8.)

Yksityisen yliopiston merkitystä Suomen korkeakoulujärjestelmässä perustellaan korkeakoulu-, kulttuuri- ja sosiaalipoliittisista näkökulmista. IT-yliopistossa yliopistotutkimuksen ja tutkintojen kansainvälistyminen korostuisivat, opiskelijoiden sitoutuminen ja motivaatio olisivat vahvoja, opetus olisi intensiivista, dynaamista ja yhteydet työelämään kiinteät. IT-yliopisto toisi raportin mukaan Suomen korkeakoulupoliittikkaan tarvittavan haasteen, vaihtelua ja dynamiikkaa sekä elävän esimerkin tehokkaasti hallinnoidusta ja toimivasta yliopistosta. (emt.20-22.)

6.7.1 Näkemyksiä yksityisestä yliopistosta

Haastateltujen suhtautuminen ajatukseen yksityisen teknillisen yliopiston perustamisesta Suomeen (haastatelluille ei kuvattu edellä olevaa hanketta vaan heille luettiin lyhyt yleinen määritelmä yksityisestä yliopistosta) vaihteli voimakkaasta epäilystä innostuneisuuteen.

Yksityisen yliopiston sopimattomuutta suomalaiseen koulutusjärjestelmään perusteltiin, koulutuspoliittisesta, taloudellisesta, kysynnän ja tarjonnan lakien sekä tasa-arvon näkökulmasta. Ajatukseen myönteisesti suhtautujat uskoivat yksityisen yliopiston tuottavan parempaa opetusta ja tutkimusta sekä toimivan joustavammin kuin perinteiset jäykkärakenteisemmat yliopistot.

Taloudellisesti yksityisen yliopiston uskotaan vaativan valtavasti pääomaa ja enemmän resursseja kuin rahoittajat olisivat valmiita hankkeeseen sijoittamaan. Erittäin korkealaatuinen opetus vaatii erinomaisia hyvin palkattuja opettajia ja kilpailukykyisen tutkimuksen tekeminen edellyttää huippututkijoita. Rahoittajien ja lahjoittajien löytyminen voisi olla hankalaa ja rahoituksen saaminen epätasaista, kun Suomessa yritykset eivät halua sijoittaa varsinaiseen peruskoulutukseen rahaa, vaan lähtökohtana on ollut luottaa koulutuksen antaminen yhteiskunnan tehtäväksi. Jos jollakin teollisuuden alalla olisi tarvetta erikoiskouluttaa alan ihmisiä, niin tarvittavat koulutusohjelmat olisi jo perustettu, eräs tutkija pohtii. Ollakseen kannattava yksityinen yliopisto vaatii myös erittäin maksukykyisiä opiskelijoita, joita pienestä maasta epäillään löytyvän vain vähän.

Se ei ole kovin helposti kannattavaa toimintaa. Sellainen, joka on valmis luopumaan kaikesta voitosta tai sitten on toinen vaihtoehto, että siellä on todella kalliit lukukausimaksut. Että eihän siitä kovin kauaa ole, kun Suomessa oli yksityisiä yliopistoja Åbo Akademi ja kauppakorkeakouluja ja nehan tavallaan ajautuivat valtion syliin. Vaikea pyörittää, jos ei ole isot lukukausimaksut ja Suomessa on kuitenkin lähtökohta ollut se, että se raha ei saa olla se ratkaiseva tekijä opiskelumahdollisuuksissa. Ja siinä olis yhteiskunnallisella asemalla ja rahalla merkitystä. Kyllä se on ihan eri maailma, jos lähetään perustamaan sellaista enkä usko, että kovin lähiaikoina se tulee tapahtumaan.

Yksityisen yliopiston integroituminen suomalaiseen yliopistojärjestelmään nähdään vaikeaksi. "Ei tähän soppaan oikein mahdu", "intuiivisesti vaikea nähdä valmista lokeroa", toteavat haastatellut. Koulutuksen järjestäjälle ongelmiksi muodostuisivat tutkinnon arvon ja koulutuksen statuksen määrittäminen, vaatimukset korkeasta laadusta ja hyvien opettajien riittävyys. Miten hyväksyttäisiin ja mitä nimikettä saisivat käyttää yksityisestä yliopistosta valmistuneet diplomi-insinöörit ja miten tutkintoa verrattaisiin työmarkkinoilla valtion yliopistojen tuottamiin diplomi-insinööreihin. Myös pienet koulutusmarkkinat voisivat hankaloittaa yksityisen yliopiston kannattavuutta. Pienessä maassa korkeatasoisten

kouluttajien houkuttelevuus yliopiston opettajiksi voisi olla hankalaa ja lahjakkaiden opiskelijoiden halukkuus maksaa opiskelustaan vastahakoista, sillä suhtautuminen koulutuksen maksullisuuteen on Suomessa ollut hyvin takkuista. Haastatellut uskovatkin yksityisten yliopistojen kannattavuusmahdollisuuksien paranevan vasta silloin, jos valtion yliopisto-opinnoista tulee maksullisia. Myös tutkimuksen asemaa yksityisessä yliopistossa pohditaan ja varsinkin perustutkimuksen merkityksen säilymistä pidetään epävarmana eli miten liiketaloudellisilla perusteilla toimivassa yliopistossa huolehditaan pitkää aikajännettä ja rahoitusta vaativasta perustutkimuksesta?

Yksityisen yliopiston sopiminen suomalaiseen järjestelmään arvioidaan osin ongelmalliseksi, mutta yliopiston yhteyteen rakennetut kansainväliset maisteriohjelmat tai jonkin toisen maan antama tutkinto ja myöntämä sertifikaatti Suomessa järjestetystä koulutuksesta nähdään realistisempaan vaihtoehtona tulevaisuudessa. Yksityisen yliopiston tarpeellisuuteen Suomessa vaikuttaa myös kansainvälinen kilpailu opiskelijoista yliopistojen välillä. Jos suomalainen opiskelija haluaa opiskella yksityisessä yliopistossa ja on valmis maksamaan opinnoistaan, jäisikö hän Suomeen vai sijoittaisi rahansa ulkomailla opiskeluun, jossa lisäetuina olisivat kielitaidon kehittyminen ja uudet kokemukset.

Yhteiskunnallisen tasa-arvon näkökulmasta ongelmallista olisi se, että yksityisestä yliopistosta voisi muodostua elitistinen vain varakkaiden ja lahjakkaiden opiskelijoiden opinahjo. Jos koulutukseen pääsyn voi ostaa rahalla, saattaisivat tasa-arvoisuuden periaatteet muuttua koulutuspolitiikassa. Yliopisto keräisi mahdollisesti pienen maan lahjakkaimmat resurssit eli kalastaisi sekä parhaat opettajat että opiskelijat ja laskisi näin muiden yliopistojen tasoa. Eräs haastateltu ei vastusta yksityisen yliopiston perustamista Suomeen, jos sellaiselle tarvetta löytyy, mutta puolustaa samalla nykyistä yliopistojärjestelmää voimakkaasti:

Jos sellaiselle on paikka tässä yhteiskunnassa niin sellaisen tulee tänne kasvaa. Mä en näe sellaista sääntelyä itseisarvona. Että jos valtion yliopistot eivät pysty tuottamaan tänne sellaista yliopistolaitosta, joka palvelee tätä yhteiskuntaa riittävän hyvin, niin sit tänne pitää syntyä sellainen. Tänne syntyy varmasti. Mutta toinen puoli asiaa on sitä, että meidän ei ikinä pidä luopua valtion yliopistolaitoksesta eikä ilmaisesta yliopistokoulutuksesta. Se on meidän elinehto (...) Suomen menestyksen ehdoton yksi peruspilareita on koko meidän tämä koulutusjärjestelmä, joka on kokonaisuus, sillä voi sitten olla variaatioita. Ne voi olla mausteita kuten yksityinen yliopisto, mut se ei saa

romuttaa tätä. (...) Korkean tason julkisin varoin ylläpidetty yliopistolaitos on meidän ehdoton välttämättömyys!

Yksityistä yliopistoa puolustavissa kommenteissa ajateltiin koulun olevan mielenkiintoinen kokeilu tulevaisuudessa, joka voisi piristää koulutusjärjestelmää sekä toimia joustavammin ja reagoida nopeammin yhteiskunnan erilaisiin tarpeisiin. Yliopisto pystyisi tuottamaan elinkeinoelämän haluamia ihmisiä ja tukemaan lahjakkaita tutkijoita, koska sillä ei olisi valtion yliopistojen jäykkää rakennetta jarruna.

6.7.2 Pohdintaa

Toteutumatta jääneellä IT-yliopistolla tavoiteltiin kansainvälisessä kilpailussa pärjäävää Suomessa toimivaa huippuyliopistoa. IT-yliopiston kehittäjät näkivät elinkeinoelämän tarvitsen pikaisesti asiantuntijoita, joita yliopisto olisi kouluttanut. Sen sijaan haastateltujen luottamus nykyiseen suomalaiseen yliopistojärjestelmään näyttää olevan vakaa. Elinkeinoelämän nähdään arvostavan valtion rahoittamaa yliopistolaitosta siinä määrin, ettei teollisuus olisi valmis panostamaan suuria varoja alan ihmisten kouluttamiseen. Myöskään opiskelijoiden maksuvalmiuteen ja innokkuuteen ei luoteta, ellei ero maksuttoman nykyisen yliopiston ja maksullisen yksityisen yliopiston välillä olisi huikea. Jos nykyinen tilanne on toimiva, niin miksi järjestelmää tulisi järeistää kalliilla ja koulutuksellista tasa-arvoa uhkaavalla yksityisellä yliopistolla?

Osa haastatelluista taas kysyy miksi ei? Tämänhetkinen järjestelmä koetaan jäykäksi ja vanhanaikaiseksi, jota dynaaminen ja markkinapohjainen yksityinen yliopisto voisi elävöittää. Myös IT-yliopiston raportti kuvastaa tyytymättömyyttä nykyiseen yliopistolaitokseen, kun hanketta perustellaan valtion yliopistoille esimerkillisenä tehokkaana ja kilpailukykyisenä yliopiston mallina. IT-yliopiston merkittävyttä argumentoidaankin samoilla perusteilla, jotka on otettu nykyisten valtion yliopiston kehittämisen lähtökohdaksi. Näyttääkin yleiseltä uskomukselta, että laadukas koulutus, huippututkimus, joustava työelämän tarpeisiin vastaaminen, tuloksellisuus ja tehokkuus voidaan saavuttaa parhaimmin yliopistojen markkinalähtöisillä järjestelyillä ja IT-yliopiston raportin mukaan optimaalisimmillaan toiminta olisi juuri yksityisessä yliopistossa. Tutkimustulosten perusteella markkinalähtöisten toimien vaikutukset yliopistoissa ovat kuitenkin niin moniulotteiset, ettei uudistusten voida

sanoa yksiselitteisesti johtavan toivottuihin tuloksiin. Vain erittäin järkevillä, hyvin perustelluilla ja motivoivilla toiminnan uudelleen järjestelyillä voidaan päästä haluttuihin lopputuloksiin.

Haastateltujen näkemyksissä yksityisen yliopiston soveltuvuudesta suomalaiseen yliopistojärjestelmään kuvastuu epäily suuria ja nopeita muutoksia kohtaan. Järjestelmässä täytyisi tapahtua muutos, kuten valtion yliopistojen muuttuminen maksullisiksi tai koko nykyinen järjestelmä pitäisi romuttaa ennen kuin yksityisillä yliopistoilla nähdään olevan tilaa kukoistaa julkisen yliopistojärjestelmän rinnalla pienessä maassa. Tällä hetkellä mahdollisuuksia uskotaan olevan vain osittaisilla yksityisillä järjestelyillä. Kun markkinapohjaiset uudistukset ja kaupallinen ideologia muuttavat vähitellen ajattelutapoja yliopistoissa, uskon seuraavan yliopiston tutkijasukupolven suhtautuvan muutoksiin jo suopeammin pitäen niitä jopa itsestäänselvyytenä. Ideologinen muutos yliopistoissa voi silloin olla valtava.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Tutkimuksen luotettavuus ja aikaisempia tutkimustuloksia

Tutkimusaineiston kannalta ongelmallista oli jokaisesta haastattelusta kertyvän aineiston laajuus ja tiivis asiapitoisuus, jolloin analysoitavaa aineistoa kertyi valtavasti. Olisi ollut mielenkiintoista haastatella vielä muutamaa tutkijaa, mutta suuremmalla aineistolla analysointi olisi ollut enemmän vaikutelmien kuvausta. Toisaalta haastateltujen vastauksissa toistuivat useaan kertaan jo samat näkemykset ja kannanotot, mutta näkemysten perustelut olivat jokaisella haastattelulla osin erilaisia. Toinen haastatteluaineistoa rikastuttava tekijä olisi ollut useampien lisäkysymysten tekeminen. Haastattelut venyivät alkuperäisillä suosituskysymyksillä jo niin pitkiksi käytettävissä olevaan aikaan nähden, ettei jatkuvien lisäkysymysten esittäminen ollut mahdollista. Haastateltujen vastaukset joidenkin teemojen kohdalla erosivat yllättävänkin paljon toisistaan ja mielipiteet olivat jopa päinvastaisia, varsinkin silloin kun kyseessä olivat koulutuksen ja yliopiston toiminnan tehokkuus, resurssien käyttö, ja yleensä markkinalähtöisten muutosten hyväksyminen sekä yksityisen yliopiston perustamisen mahdollisuudet Suomessa. Mielipiteiden erilaisuus tekee aineistosta

rikkaamman ja mielenkiintoisemman. Toisaalta voidaan pohtia, jos haastateltavaksi olisi valikoitunut eri ihmiset, olisivatko tulokset näin pienellä otoksella olleet erilaiset.

Vastauksiin vaikuttivat omat henkilökohtaiset arvot ja näkemykset yhteiskunnasta ja yliopiston tehtävistä sekä oma työura ja sen varrella eteen tulleet haasteet ja ongelmat, joita oli joutunut pohtimaan. Joidenkin haastateltujen vastauksista kuitenkin huomasi, että he pyrkivät esittämään sellaisia mielipiteitä kuin heidän virkansa puolesta tulisi esittää tai miten heidän kuuluisi asioista ajatella. Tämä siitäkkin huolimatta, että korostin jokaisen haastattelun alussa anonyymiteettiä ja tulosten käsittelyn luottamuksellisuutta. Vaikeinta tutkimuksessa oli teema-alueiden laajuus, jolloin tutkimuksen rajaamisen merkitys korostui. Lisäksi teema-alueita oli useita, sillä tarkoituksena oli ymmärtää tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman moniulotteisesti. Markkinalähtöisyys on käsitteenä niin laaja, että siihen voidaan katsoa lukeutuvan mielestäni lähes kaikki liikemaailman ideologiasta lainatut periaatteet ja käytännöt. Usein markkinalähtöisyys kytketään kuitenkin hallinnollisiin muutoksiin, kuten hallinnon autonomiaan, hajauttamiseen ja korostettuun johtajuuteen. Näistä aiheista aineiston kerääminen olisi ollut hankalaa ja vaatinut tarkasti etukäteen valittujen hallinnon alan ihmisten haastattelemista. Kun tarkoituksena oli tutkia ilmiötä tavallisen yliopiston työntekijän tai professorin näkökulmasta, oli markkinalähtöisyyttä tutkittava sellaisten teemojen avulla, jotka olisivat jokaiselle haastattelulle tuttuja.

Samansuuntaisia tutkimustuloksia muuttuneen rahoitustilanteen ja tulosohjauksen vaikutuksista yliopiston professoreiden työskentelyyn ovat saaneet Hölttä vuonna 2001 käynnistetyn yliopiston tulosohjauksen ja rahoitusmallin arviointihankkeen tuloksista ja Hakala, Kaukonen, Nieminen & Ylijoki tutkimushankkeessa ”Yliopistotutkimus murroksessa”. Höltän (Opetusministeriön työryhmien muistioita 26:2002, 7) tulokset oli saatu haastattelemalla yliopistojen rehtoreita ja hallintojohtajia sekä tekemällä kysely dekaaneille ja laitosjohtajille. Tulosten mukaan tulosohjauksen nähtiin vaikuttavan ainakin välillisesti tutkintomäärien kasvamiseen, yliopistojen kansainvälistymiseen ja tutkimuksen tason nousuun sekä opiskelijoiden aiempaa parempaan huomiointiin, kustannus- ja tulostietoisuuden lisääntymiseen sekä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja strategisen kehittämisen korostumiseen. Tulosohjauksen haittapuoliksi nähtiin kilpailun lisääntymisen aiheuttama yhteisöllisyyden ylläpitämisen vaikeutuminen, hallinnollisen työn lisääntyminen seurantaan liittyvien velvoitteiden seurauksena ja se, että ohjauselementit suuntasivat liiaksi päätöksentekoa.

Hakalan, Kaukosen, Niemisen & Ylijoen (2003, 208) tutkimuksissa yliopistollisen tutkimuksen muutoksista 1990-luvulla on päädytty vastaavanlaisiin tuloksiin kuin omassa tutkimuksessani. Heidän tutkimustulostensa mukaan yliopistoissa tarvitaan muutoksia sekä tiedepolitiikassa, että yliopistojen oman aktiivisuuden lisäämisessä. Tutkimusorganisaatioiden kehittäminen on vaikeutunut budjettivarojen niukentuessa ja tutkijoiden kilpailuttaminen sekä projektiluonteinen työskentely häiritsevät pitkäjänteistä työntekoa. Yliopisto ei työnantajana kannusta työhön sitoutumiseen. Ratkaisuksi esitetään yliopiston erityislaadun turvaamista ja tutkimuksen vahvistamista uudennaisilla yliopisto- ja tiedepoliittisilla aloitteilla.

Tutkimustulosten perusteella voidaan myös sanoa, että aivan lähitulevaisuudessa ei yksityisen teknillisen yliopiston perustaminen Suomeen näytä todennäköiseltä. Varmolan mukaan (1996, 130) Suomessa yksityisen tarjonnan luominen korkeakoulusektorilla on epätodennäköistä sosiaalisten ja alueellisten epävarmuustekijöiden, pääomien vähäisyyden ja pkt-yrityksiin nojaavan talouden vuoksi. Hän uskoo kilpailutettujen sisäisten markkinoihin kytkeytyvien toimintatapojen kasvuun eli korkeakoulujen taloudellisen toiminnan tehostamisen lisääntymiseen. Koulutuspalvelujen yksityistäminen on kuitenkin yksi markkinatyypinen keino, jonka suhteen käsitykset voivat uskoakseni muuttua muiden markkinalähtöisten toimien vahvistuessa koulutuksessa. Kun paine suomalaisten yliopistojen kansainvälisen kilpailukykyyn ja maineen parantamiseen lisääntyvät ja ylikansallisten organisaatioiden kiinnostus suomalaisten koulutuspalvelujen tuottamiseen kasvaa, uskoisin, että myös tarve kansainvälisen yksityisen huippuyliopiston perustamiseen kasvaa. Osa haastatelluista arvioikin sen virkistävänä kokeiluna yliopistojärjestelmässä. Silti luottamus suomalaiseen valtion ylläpitämän yliopistojärjestelmän kykyyn tuottaa laadukasta tieteellistä tutkimusta ja koulutusta on suuri.

Tutkimustulosten pohjalta voidaan havaita, miten Lappeenrannan teknillisen yliopiston henkilökunta tiedostaa yliopistonsa olevan yhä kiinteämmin osa laajempaa maailmanlaajuista yliopistojen verkostoa, johon vaikuttavat EU:n politiikka ja kansainvälistymiskehitys. Uusien trendien ja ideologiiden seuraamisessa tulisi kuitenkin olla varovainen ja kriittinen. Kaikessa toiminnassa olisi tärkeää huomioida kokonaisuus, pitää ”pää kylmänä” ja tarvittaessa puolustaa perinteisiä yliopiston arvoja ja ennestään toimivia malleja. Perinteisiä koulutuksen arvoja korostavat koulutuspolitiikan avainhenkilöt, joita Virtanen (2002, 299- 300) haastatteli tutkimuksessaan Suomen 1990-luvun koulutuspolitiikasta. Merkittävimpänä päämääränä säilyi pyrkimys tasa-arvoon aikuiskoulutuksen osittaisesta markkinoistumisesta, koulutuksen

hallinnon hajauttamisesta ja yksityistämistoimenpiteistä huolimatta. Virtanen ei tutkimustuloksiinsa nojautuen katso suomalaisen hyvinvointivaltion arvopohjassa tapahtuneen keskeisiä muutoksia 1990-luvulla. Vaikka taloudelliset vaikeudet lisäsivät yhteiskunnallista syrjäytymistä, koulutuspolitiikan tavoitteena, ainakin retoriikan tasolla, korostettiin tasa-arvoa. Virtanen ei myöskään näe talouselämäämme ja poliittiseen päätöksentekoa ohjailevan uusliberalismin vaikuttaneen 1990-luvun koulutuspolitiikkaan merkittävästi. Omassa tutkimuksessani lähtökohtani oli, että uusliberalismin vaikutukset näkyvät jo sekä retoriikan että käytännön tasolla 2000-luvun yliopistopolitiikassa.

7.2 Yliopistot ja yhteiskunnan kasvavat odotukset

Ajankohtaisessa keskustelussa yliopistoja kohtaan osoitettu kiinnostus näyttää lisääntyneen viime aikoina. Toisaalla yliopistoja arvostellaan ankarasti, toisissa diskursseissa sen toimintoja puolustellaan voimakkaasti ja jotkut tahot esittävät yliopistoille valtavia odotuksia, joihin sen tulisi vastata. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa on parin viimeisen vuoden aikana väännetty kättä välillä kiivaaseenkin sävyyn yliopistojen opintojen maksullisuudesta, henkilökunnan työsuhteista ja palkkauudistuksista, tutkimusrahoituksesta, taloudellisesta autonomiasta sekä muista yliopistojen rahoitusongelmista ja yleisemmin yliopistojen tehtävästä yhteiskunnassa. Odotukset yliopistojen taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta merkityksestä Suomelle ovat suuret. Yliopistoilta vaaditaan kansainvälisyyttä ja Suomen kansainvälisen kilpailukyvyyn lisäämistä, parempaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta, laadun kehittämistä ja ulkopuolisen rahoituksen lisäämistä. Yliopistojärjestelmää on tarkasteltu myös sosiaalipoliittisesta näkökulmasta ja keskusteltu tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden toteutumisesta korkeakoulupolitiikassa.

Kaikkien yliopistoon kohdistettujen vaatimusten keskellä on vielä niitäkin, jotka uskaltavat pyytää yliopistoille yksinkertaisesti ”resursseja ja työrauhaa”, kuten Hilpelä (HS 22.4.2004) otsikoi kirjoituksensa Helsingin Sanomissa. Hilpelä kritisoi yliopistojen toiminnan tehostamista ja riittämättömiä resursseja, joiden vaikutukset huonontavat ratkaisevasti yliopiston henkilökunnan työskentelyedellytyksiä sekä opetuksen että tutkimuksen osalta. Omassa tutkimuksessani Lappeenrannan teknillisen yliopiston henkilökunnan käsitykset tukevat osin Hilpelän kritiikkiä. Tutkimustulosten mukaan keskeisimmät ongelmat lähes kaikessa yliopistojen toiminnassa kiteytyvät rahoitukseen ja muuttuneisiin

rahoitusjärjestelyihin. Koulutuksen laadun kehittämisen uhkana nähtiin tehokkuusvaatimukset ja perustutkimuksen asemaa uhkaa sen rahoituksen vähäisyys. Yliopistoilta odotetaan jatkuvasti uusien tehtävien toteuttamista ja toimintojen kehittämistä samalla kun käytettävissä olevat resurssit ovat alibudjetoituja.

Kiristyneen rahoituksen lisäksi hämmennystä saavat Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa aikaan monet muut muutokset, kuten tulosvastuullisuus tutkintoperustaisessa rahoitusjärjestelmässä, laadun mittaaminen ja laadusta palkitseminen, kilpailuttaminen rahoituksesta sekä strategioiden laatiminen ja arviointi- ja seurantatyön lisääntyminen. Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että näiden järjestelmien koetaan toimivan epärationaalisesti tai epäoikeudenmukaisesti. Sääntöjä kilpailussa ei ole tai jos ne luotu ne eivät toimi tai vaihtuvat jatkuvasti, jolloin pitkäaikainen suunnittelu on mahdotonta. Kannustinpolitiikka ja suorituksista palkitseminen eivät todellisuudessa kannusta terveeseen kilpailuun, sillä lisärahoitusta annetaan vain osalle tuloksia parantaneista yksiköistä. Muut jäävät ilman, vaikka olisivat tehneet huippusuorituksen. Suurena epäkohtana on tutkintoperustainen rahoitusjärjestelmä, joka ei kannusta laadun kehittämiseen korostaessaan määrien merkitystä. Lisäksi laadun arvioinnin perusteet ovat edelleen epäselvät ja laadun mittaaminen perustuu yleensä määriin. Strategioiden ja seurantaraporttien laatiminen koetaan turhaksi, jos niitä ei hyödynnetä.

Näiden käsitysten pohjalta voikin päätellä joidenkin uudistusten ja markkinaperusteisten mekanismien toimivan niin huonosti yliopistomaailmassa, että ne väsyttävät yliopiston henkilökuntaa ja syövät motivaatiota työn kehittämiseltä. Tilanne on hankala, sillä yrittäminen koetaan hyödyttömäksi, työstä palkitseminen epäoikeudenmukaiseksi ja työn käytännöille ei voida esittää järkeviä perusteita. Muuttuvat työkuviot ja uudet vaatimukset vievät aikaa tieteelliseltä tutkimukselta, joka vaatii pitkäjänteistä keskittymistä ja työrauhaa. Haastateltujen käsitykset voidaan karkeasti jakaa kolmeen ryhmään sen perusteella, miten he suhtautuvat markkinatyyppeihin muutoksiin ja tulos- ja tehokkuusvaatimuksiin. Ensimmäistä ryhmää voisi kutsua **perinteisen mallin puolustajiksi**. He eivät pääsääntöisesti hyväksyneet markkinalähtöisiä toimia sellaisena, kuin ne nykyisin yliopistossa vaikuttavat. Uudistuksilla lähinnä vahingoitetaan aikaisemmin toimivaa järjestelmää eli ennen asiat olivat paremmin. Perinteisen mallin puolustajat ovat pettyneitä markkinaideologian seurauksiin, joissa ei nähdä olevan ”mitään järkeä” ja he ikävöivät vapaata akateemista ajattelua ja väljempiä rahoitusmalleja. He näkevät resurssien niukkenemisen ja uudelleenjärjestelyt vain esteenä

eivätkä haasteena. Perinteisen mallin puolustajien käsitykset kuvastuvat jo heidän tavassaan vastata sellaisiin kysymyksiin, joissa tiedusteltiin sekä positiivisia että negatiivisia näkemyksiä esimerkiksi kilpailusta, tutkimusrahoituksesta, tehokkuudesta ja lisääntyneestä yhteistyöstä elinkeinoelämän kanssa. He siirtyivät lähes aina suoraan kuvailemaan edellä mainittuihin käytäntöihin liittyviä epäkohtia, jotka hankaloittivat tutkimuksen tekoa ja muuta työskentelyä.

Toisen ryhmän voisi nimetä **uudistuksiin suopeammin suhtautuvat**. Hekään eivät suhtautuneet varauksettomasti markkinapohjaisiin muutoksiin, mutta hyväksyivät ne osin nykyaikaan kuuluvina ilmiöinä, joihin on sopeuduttava ja jotka parhaimmillaan tehostaisivat ja motivoisivat työskentelyä. Tällä hetkellä moni käytäntö ei kuitenkaan toimi, kun pelisääntöjä ei ole tai ne ovat epäoikeudenmukaisia, epäloogisia ja tarjoavat enemmän keppiä kuin porkkanaa. Uudistuksiin suopeammin suhtautujat näyttävät ymmärtävän yliopiston roolin vahvemmin elinkeinoelämän partnerina kuin sivistyksellisenä, vapaan tutkimuksen kehtona. He kuitenkin vastustavat jyrkästi kvartaalitalousmallin soveltamista yliopistoon ja korostavat että yliopisto on yliopisto, jonka on pidettävä tiukasti kiinni omista säännöistään, linjastaan ja eettisyydestään. Kolmanteen ryhmään voisi lukea muutaman haastatellun. Heidän mielipiteensä markkinalähtöisistä muutoksista olivat osittain samalla linjalla uudistuksiin suopeammin suhtautujien kanssa, mutta käsityksensä he ilmaisivat huomattavasti neutraalimmin ja lyhytsanaistemmin. He eivät myöskään liittäneet muutoksiin samanlaisia näkemyksiä koko järjestelmän epäoikeudenmukaisuudesta ja epätarkoituksenmukaisuudesta vaan suhtautuivat niihin osana muuttuvia työkuvioita.

Mitä tutkimustulokset kertovat erityisesti teknillisestä yliopistokoulutuksesta eli mikä tutkimustuloksissa viittaa tähän ”teknillisyyteen”? Tutkimuskohteena teknillinen yliopisto oli mielenkiintoinen ja tutkimustulokset olivat ennalta-arvaamattomat, koska tekniikan ja talouden nähdään liittyvän yhteiskunnassamme toisiinsa. Odotin vastaajien pohtivan kysymyksiä enemmän talouden ja yliopiston toiminnan taloudellisuuden näkökulmasta eli hyväksyvän kritiikittömämmin resurssien tiukentamiseen kohdistuvat toimenpiteet. Yllättävää oli haastateltujen kriittinen asenne muutoksia kohtaan ja rohkeus arvostella vallitsevia käytäntöjä sekä toiveet pehmeiden arvojen huomioimisesta ja tähtäämisestä ”sivistyneen insinöörin” kouluttamiseen. Teknillisen yliopiston henkilökunnan näkemykset eivät siis merkittävästi edustaneet ”kylmää ja teknillistä” ajattelua, vaikka joidenkin asioiden selitettiin kuuluvan osana teknillisen yliopiston merkittäviä toimintatapoja. Myös yliopiston

omalaatuisuutta ja yliopistollisuutta erona ammattikorkeakouluista, yrityksistä ja muista tutkimusta tekevästä instituutioista yhteiskunnassa korostettiin usein.

Monia käytäntöjä, kuten läheisiä suhteita työelämään ja soveltavan tutkimuksen merkitystä ja ulkopuolista rahoitusta perusteltiin sillä, että ne kuuluvat tärkeänä osana teknilliseen yliopistokoulutukseen. Työelämälle tehtyjen projektien ja tutkimuksien lisääntymisessä ei nähty olevan haittaa, jos pysytään kohtuudessa ja säilytetään oma tahto ja arviointikyky. Ulkopuolinen rahoitus kattaa kuitenkin tärkeän osan kustannuksista. Mielenkiintoinen erottelu, jota korostettiin yliopistomaailman ja talouselämän välillä, oli niiden erilaiset käsitykset ajan merkityksestä. Yliopiston tehtävän täyttäminen vaatii pitkäjänteistä tutkimusta ja työympäristöä, joka mahdollistaa sen. Myös koulutus vaatii pitkäjänteistä suunnittelua ja hallinnointia. Yritysmaailman kvartaalitalouden oppeja ei missään tilanteessa saisi soveltaa yliopistoon.

Yliopiston niin kuin muidenkin yhteiskunnan instituutioiden on muututtava ajan myötä ja sopeuduttava vaihtuviin aatteellisiin virtauksiin ja yhteiskunnan uusiin kulttuurisiin, poliittisiin ja taloudellisiin muutoksiin. Tutkimustulosten perusteella voidaan kuvitella millaiseen myllerrykseen yliopiston työntekijät ja varsinkin professorit joutuvat sopeutumaan. Kun yliopiston odotetaan vastaavan moniin yhteiskunnan, talouselämän ja kansainvälisiin vaatimuksiin, konkretisoituvat nämä odotukset yliopiston työntekijöiden arjessa. Työntekijöiltä odotetaan yhteistyökykyä elinkeinoelämän kanssa, kansainvälisyyttä, kilpailuhenkeä, kiinnostusta laadun mittaamiseen ja kehittämiseen, kykyä järjestää sekä perustutkimuksen että soveltavan tutkimuksen rahoitusta sekä tulosvastuullisuutta. Toiminnan pitäisi perustua strategioihin ja siitä pitäisi raportoida säännöllisesti. Mutta yliopistossa työskentelevien on muutosvalmiuden ja joustavuuden kanssa samanaikaisesti pidettävä kiinni tietyistä yliopiston periaatteista ja yliopiston tehtävästä, joista suoritumista ei voi mitata talouden ja tehokkuuden mittareilla. Jos yliopiston tutkimuksen ja koulutuksen kaupalliset toiminnot ja tavoitteet painottuvat liikaa, on mielestäni arvioitava uudelleen yliopiston tehtävää yhteiskunnassa. Tutkimustulosten mukaan tämän hetkinen sukupolvi teknillisessä yliopistossa puolustaa edelleen yliopiston perustehtäviä, mutta minkälainen mahtaa olla tilanne seuraavan työntekijäsukupolven aikana?

Mitä yliopistojen tulevaisuudesta markkinaperusteisten muutosten osalta voidaan tutkimustulosten perusteella sanoa? Kun markkinalähtöisiä periaatteita sovelletaan

yliopistomaaailmaan, olisi huomioitava useita seikkoja. Uudistuksia tulisi suunnitella pitkällä tähtäimellä ja rationaalisesti. Niiden todellisia vaikutuksia käytännössä tulisi tarkkaan arvioida etukäteen eli kuunnella professorien ja yliopiston muun henkilökunnan näkemyksiä asioista. Tutkimustulokset osoittivat, miten valtavasti epäkohtia monet muutokset pitivät sisällään ja miten haastatellut pystyivät perustelemaan yksityiskohtaisesti, mikä systeemeissä oli vialla. Yliopiston tieteellistä tutkimusta tai koulutusta häiritseviä tai työntekijöiden motivaatiota syöviä ”järjettömiä” käytäntöjä tulisi muuttaa. Jos yritysmaailman ideologiaa lainataan yliopistoon, tulisi sen vaikutuksia tarkastella kriittisestä näkökulmasta ja huomioida kaikessa suunnittelussa yliopiston omalaatuisuus. Tutkimustulokset osoittavat tämän olevan ainoa keino aikaansaada tarkoituksenmukaisia, toimivia ja tehokkaita muutoksia.

LÄHDELUETTELO

- Ball, S. (2001). Globaalit toimintaperiaatteet ja kansalliset politiikat eurooppalaisessa koulutuksessa. Teoksessa A. Jauhiainen, R. Rinne & J. Tähtinen (Toim.) Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Bok, D. (2003). Universities in the market place. The commercialization of higher education. United States of America: Princeton University Press.
- Eräsaari, L. (2002). Julkinen tila ja yhtiöittäminen. Tampere:Gaudeamus.
- Eurooppa ja perustutkimus. (2004) Komission tiedonanto.[Verkkodokumentti].
[Viitattu 31.5 2005]. Saatavissa <<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004DC0009:FI:HTML>>.
- Hakala, J., Kaukonen, E., Nieminen M. & Ylijoki O-M. (2003). Yliopisto - tieteen kehdestä projektimyllyksi? Helsinki:Gaudeamus.
- Hakkarainen, P. (1995). Laadun ongelma korkeakouluopetuksessa. Teoksessa P. Hakkarainen & L. Lestinen (toim.) Kokeilemalla laatua opettamiseen. Jyväskylä: Peda-forum.
- Hallinnon julkaisuja 139. (2004). Toimintasuunnitelma 2004. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.
- Harrinvirta, M. (2000). Strategies of Public Sector Reform in the OECD Countries. Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters and The Finnish Academy of Science and Letters.
- Hautamäki, A. (2005). Koulutusjärjestelmä reformin tarpeessa. Aikuiskasvatus 1/2005.
- Hayek, F. (1995). Tie orjuuteen. Tampere:Gaudeamus.

Hilpelä, J. (2001). Uusliberalistisen koulutuspolitiikan aatteellinen tausta. Teoksessa A. Jauhiainen, R. Rinne & J. Tähtinen (Toim.) Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Hilpelä, J.(2004). Yliopistoihin resursseja ja työrauhaa. Helsingin Sanomat 22.04.2004.

Hirsjärvi, S. (1988). Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Hurme, H. (2001). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki:Yliopistopaino.

Hirvi, V. (1996). Koulutuksen rytminvaihdos.(toim.Esa Pirnes) Keuruu: Otava.

Hämäläinen, E. (1996). Tilastoitu tieto korkeakoulupolitiikassa. Teoksessa B.Helenius, E. Hämäläinen, J. Tuunainen. Kohti McDonalds's- yliopistoa. Näkökulmia suomalaiseen korkeakoulu- ja tiedepolitiikkaan. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Julkunen, R. (2001). Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Jyväskylä: Vastapaino.

Kansainvälinen IT-yliopistohanke. (2001) Loppuraportti. 26.3.2001. Helsinki Colsulting Group. Helsinki University Knowledge Services – Uniscience. Helsinki.

Knight, Jane. (2003) GATS, Trade and higher education. Perspective 2003 - Where we are? [verkkodokumentti]. [Viitattu 31.05.2005]. Saatavissa <www.obhe.ac.uk/products/reports/publicaccesspdf/May2003.pdf>.

Korhonen-Yrjänheikki, K. (2004). Suomalainen teknillinen korkeakoulutus ja toimintaympäristön muutos vuoteen 2015. Espoo: Tekniikan Akateemisten Liitto TEK.

Korkeakoululainsäädäntö. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut (2000). Helsinki:Oy Edita Ab.

Kolari, E. (2003). 1990-lukua jäljittämässä. Tutkimuspalsta. Aikuiskasvatus 1/2003.

Koski, L. (1996). Tulosjohtaminen ja toiminnan arviointi yliopistoa pelastamassa. Teoksessa B. Helenius, E. Hämäläinen & J. Tuunainen. (toim.) Kohti Mc Donald's yliopistoa. Jyväskylä: Tammi.

Koulutus ja tutkimus vuosina 1999-2004. (1999). Lausunto opetusministeriön kehittämissuunnitelmaehdotuksesta. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Lampinen, O. (2003). Suomalaisen korkeakoulutuksen uudistaminen. Reformeja ja innovaatioita. Opetusministeriön julkaisuja 2003: 25. Vammala: Opetusministeriö.

Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun alueellinen vaikuttavuus. Itsearviointi. (2002). Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Laukkanen, R. (2000). Vuosituhannen vaihteen koulutuspolitiikan haasteita. Teoksessa R. Laukkanen & M. Kyrö (toim.) Oppia OECD:n analyyseista. Opetushallitus. Hakapaino.

Lehtisalo, L. & Raivola, R. (1999). Koulutus ja koulutuspolitiikka 2000-luvulle. . Juva: WSOY.

Lieberman, M. (1989). Privatization and Educational Choice. USA.: The Macmillan Press Ltd.

Levin, H.M. (2001) Privatizing education. Can the Marketplace Deliver Choice, Efficiency, Equity and Social Cohesion. Boulder, Colorado: Westview Press.

Margison, S. (1997). Markets in Education. . Singapore: Allen & Unwin.

Michelsen, K-E. (2005). Kansainvälistyvä yliopisto. Suomalaisen yliopistojärjestelmän haasteet. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Mäkelä, K. (1992). Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

Mäkinen, R. & Poropudas, O. (2001). Irtiotto 90-luvun koulutuspolitiikasta. Koulutuspoliittinen artikkelikokoelma. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:67

Nuorteva, K.(1993). Markkinoistumisen oikeudelliset edellytykset koulutoimessa. Helsinki:Suomen Kuntaliitto.

Opetusministeriön KOTA-tietokanta. (2005).[Verkkotietokanta] [Viitattu 31.05.2005].
Saattavissa < <http://www.csc.fi/kota/kota.html> >.

Opetusministeriön ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston välinen tulossopimus kaudelle 2004-2006 ja voimavarat vuodelle 2004. (2003). Lappeenranta:Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Osaava, avutuva ja uudistuva Suomi. Suomi maailmantaloudessa- selvityksen loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 19/ 2004. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Raivio, K. (2000). Kommenttipuheenvuoro. Julkaisussa U. Gabrielsson.(toim.) Suomen tutkimuksen rahoitus-tarpeet ja suuntaus. Tutkas julkaisuja 1/2000. Helsinki: TUTKAS.

Raivola, R. (2000). Tehoa vai laatua koulutukseen. Juva.: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Raivola, R., Kekkonen, K.,Tulkki, P. & Lyytinen, A. (2001). Producing competencies for learning economy. Sitra Reports series. Helsinki: Hakapaino.

Raivola, R. (2003). Vieläkö yliopistoa tarvitaan. Aikuiskasvatus 1/2003.

Rinne, R. (1998). Akateemiset tutkimukset muuttuvana työmarkkinavaruutena. Teoksessa M-R. Järvinen, R. Rinne & E. Lehtinen (toim.) Yliopistot ja muuttuva työelämä. Turku: Painosalama.

Rinne, R. (2002). Kansallisen koulutuspolitiikan loppu. Teoksessa R. Honkonen. (toim.) Koulutuksen lumo- retoriikka politiikka ja arviointi. Vammala: Tampereen yliopisto.

Saarinen, T. (1997). Tehokkuudesta laatuun ja vakuttavuuteen: tuloksellisuuden palkitseminen Suomessa. Teoksessa K. Nyyslä & T. Saarinen (toim.) Näkökulmia korkeakoulujen tuloksellisuuteen. Turku: Painosalama.

Sallinen, A. (1995). Opetus ja yliopiston tuloksellisuus. Teoksessa J. Aaltola & M. Suortamo (toim.) Yliopisto-opetus korkeakoulupedagogiikan haasteita. Juva: WSOY.

Silvennoinen, H., Saarinen, T. & Hedman, J. (1997). Palkitsemalla parempaan työllisyyteen. Teoksessa K. Nyyslä & T. Saarinen (toim.) Näkökulmia korkeakoulujen tuloksellisuuteen. Turku: Painosalama.

Strategia 2010.(1999) Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto

Toiminta- ja taloussuunnitelma 2004-2007. (2003) Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Toiminta- ja taloussuunnitelma 2006-2009. (2005). Hallinnon julkaisuja 149. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Tooley, J. (2000). Reclaiming Education. Cassel: Guildford and King's Lynn.

Tuomioja, E. (2000). Kommenttipuheenvuoro. Julkaisussa U. Gabrielsson.(toim.) Suomen tutkimuksen rahoitus-tarpeet ja suuntaus. Tutkas julkaisuja 1/2000. Helsinki: TUTKAS.

Varmola, T. (1996). Markkinasuuntautuneen koulutuksen aikakauteen? Acta Universitatis Tamperensis ser A vol. 524. Vammala : Acta Universitates.

Virtanen, A. (2002). Uudella koulutuksella uudelle vuosituhannele. Suomen 1990-luvun koulutuspolitiikka. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja. Helsinki: Opetusministeriö.

Wallgren, T. (1992). Tieteellisen elämän eettiset ja eksistentiaaliset haasteet. Teoksessa O. Kinttula, & T. Parviainen. Ojasta allikkoon. Puheenvuoroja ympäristökoulutuksen itsestään selvyyksistä. SYL-julkaisu 3/92. Jyväskylän maalaiskunta: SYL.

Williams, G. (2003). *The Enterprising University Reform, Excellence and Equity*. Suffolk, England: Open University Press.

Yliopistojen tulosohtjauksen kehittämistyöryhmä II. (2002). Opetusministeriön työryhmien muistioita. 26:2002. Helsinki: Yliopistopaino.

TEEMA-ALUEET:

Perustutkimus ja soveltava tutkimus

- Teknisellä alalla mielestäsi perustutkimuksen merkitys?
- Soveltavan tutkimuksen merkitys?
- Jos puhutaan soveltavan tutkimuksen tärkeydestä, suhteista yrityksiin ja kilpailusta ulkopuolisesta rahoituksesta, miten pidetään huolta, että yliopiston perustehtävä säilyy jatkossa?
- Perustutkimusta kuvataan pitkäjänteiseksi, avoimeksi ja vapaaksi, soveltavaa tutkimusta puolestaan lyhytjänteiseksi, salatuksi ja tiettyjä ulkopuolisten ehtoja noudattavaksi. Mitä mieltä olet tästä väitteestä?

Koulutus, laatu ja tehokkuus

- Miten ymmärrät laadun teknillisessä koulutuksessa?
- Kenen mukaan/ minkä tahon mukaan koulutuksen laatua kehitetään? Eli mitä tavoitellaan?
- Koulutuksen arvioimiskriteereinä käytetään yleensä laatua ja tehokkuutta. Missä suhteessa ne painottuvat mielestäsi käytännössä?
- Miten tulosjohtaminen/ tulosten painottaminen heijastuu arkipäivään?
- Millaiseksi haluaisit koulutuksen laadun kehittyvän?

Koulutus, elinkeinoelämä ja muu ympäristö

- Mitä positiivista näet koulutuksen ja työelämän lähentämisiin tähtäävissä projekteissa Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa?
- Mitä negatiivista, mitä ongelmia tiivistyneeseen yhteistyöhön voi liittyä?
- Mitä mieltä olet väitteestä teknillisestä korkeakoulusta yritysten alihankkijana, työelämän käskyläisenä?
- Millaisen kuvan olet saanut työelämän vaatimuksista ja toiveista opettamisen kehittämisen suhteen?

Koulutuksen resurssit ja kilpailu

- Oppilaitoksia kilpailutetaan esim. opetuksen ja tutkimuksen tehokkuuden ja laadun suhteen. Millaiseen kilpailutoimintaan/kilpailuhenkisyys on törmännyt käytännössä?
- Millaiseksi koet koventyneen kilpailun hyödyt/haitat yliopistolle?

Markkinalähtöisyyden käsitteistö

- Millaisia liikemaailmasta lainattuja tai markkinalähtöisiä käsitteitä käytetään? (esim. hallinnossa ja suunnittelussa)
- Onko tilanteita, joissa koet ristiriitaiseksi markkinalähtöisyyden ja koulutukselliset periaatteet?

Tulevaisuuden strategiat ja trendit

- Nykyisin kirjoitetaan paljon kaikenlaisia raportteja, kehittämisstrategioita ja arviointeja. Millaisena näet niiden merkityksen?
- Onko niiden laatimiseen kykeytävistä ongelmista keskusteltu?
- Millaista tulevaisuuden trendeistä opetuksessa ja koulutuksessa puhutaan? Mikä on in?
- Millaisia arvoja pitäisi omasta mielestäsi painottaa yliopiston kehityksessä ja koulutuksessa?

Yksityistäminen

Maailmalla yksityisiä korkeakouluja on useissa eri maissa ja niiden asemasta käydään keskustelua. Millaisia ajatuksia herättää yksityinen teknillinen yliopisto Suomessa?